

Дар 1069

Просвітители
Кирило і Мефодій
у писемних джерелах
Інституту рукопису
ЦНБ НАН України

КАТАЛОГ РУКОПИСІВ
другої половини XV –
першої чверті XX ст.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РУКОПИСУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ім. В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
та ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ім. М.С.ГРУШЕВСЬКОГО

Науково-довідкові видання з історії України

Випуск 40

Просвітителі
Кирило і Мефодій
у писемних джерелах
Інституту рукопису
ЦНБ НАН України

*Каталог рукописів
другої половини XV –
першої чверті XX ст.*

Укладач Л.А. Гнатенко

*Шашовими співробітницями
Інституту рукописів ЦНБ
НАН України*

*з побажаннями творчих
успіхів.*

22.04.1996р.

Київ 1995

До каталога увійшли рукописи про просвітителів Костянтина-Кирила Філософа і Мефодія єпископа Моравського в списках другої половини XV – першої чверті XX ст.

Першу частину каталога склали твори про вчителів слов'ян – життя, сказання, тексти з літописів, хронографів та інших оповідних джерел другої половини XV – XIX ст., а також твори Кирила Філософа, авторські й приписувані.

До другої частини каталога включені історіографічні та літературознавчі праці XIX – першої чверті XX ст., присвячені дослідженню проблем, пов'язаних із життям та діяльністю Кирила і Мефодія.

Частина матеріалів уперше вводиться до наукового обігу.

Каталог розрахований на літературознавців, мовознавців, джерелознавців, археографів, текстологів, які працюють над проблемами давнього слов'янського письменства й культури, а також на широке коло спеціалістів з гуманітарних галузей знань.

The Enlighteners Sts. Cyril (Constantine) the Philosopher and Methodius in Written Sources at the Manuscript Division, V. I. Vernadsky Central Scholarly Library of the National Academy of Sciences of Ukraine. A Catalog of Manuscripts From the Second Half of the Fifteenth Century to the First Quarter of the Twentieth Century.

The first part of the catalog features bibliographic information on works about the Sts. Cyril and Methodius from the second half of the fifteenth century to the nineteenth century. Included are hagiographies, sermons, chronicle texts and other narrative sources. A compilation of St. Cyril's works, including attributed works, are also described.

The remaining part of the catalog presents bibliographic information on historical and literary studies from the nineteenth and early part of the twentieth centuries on the lives and work of Sts. Cyril and Methodius.

The catalog contains numerous materials being made accessible for scholarly studies for the first time and is indispensable for literary historians, Slavic philologists, archeographers and all students of medieval Slavic and Ukrainian history and culture.

Відповідальні редактори П.С.Сохань, О.С.Онищенко

Видання підготувала М.Л.Скирта

Філологічна редакція Н.М.Зубкової

Оригінал-макет підготувала І.В.Стариковська

Технічний редактор М.А.Притикіна

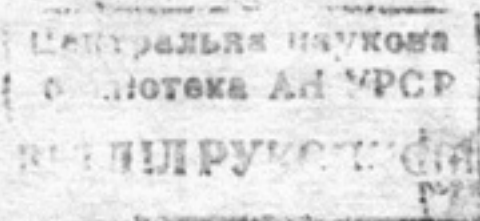
Художній редактор Г.О.Сергеев

Підготовлено на комп'ютерному обладнанні, наданому Центральній науковій бібліотеці ім. В.І.Вернадського НАН України Українським науковим інститутом Гарвардського університету та Фондом Катедр Українознавства (ФКУ). Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є ФКУ, фінансується за рахунок благодійних пожертв українських громад США та Канади

В рамках державної програми видання фінансується Державним комітетом України з питань науки і технологій

ISBN 5-7702-0848-1

© Л.А.Гнатенко, укладання, передмова, 1996

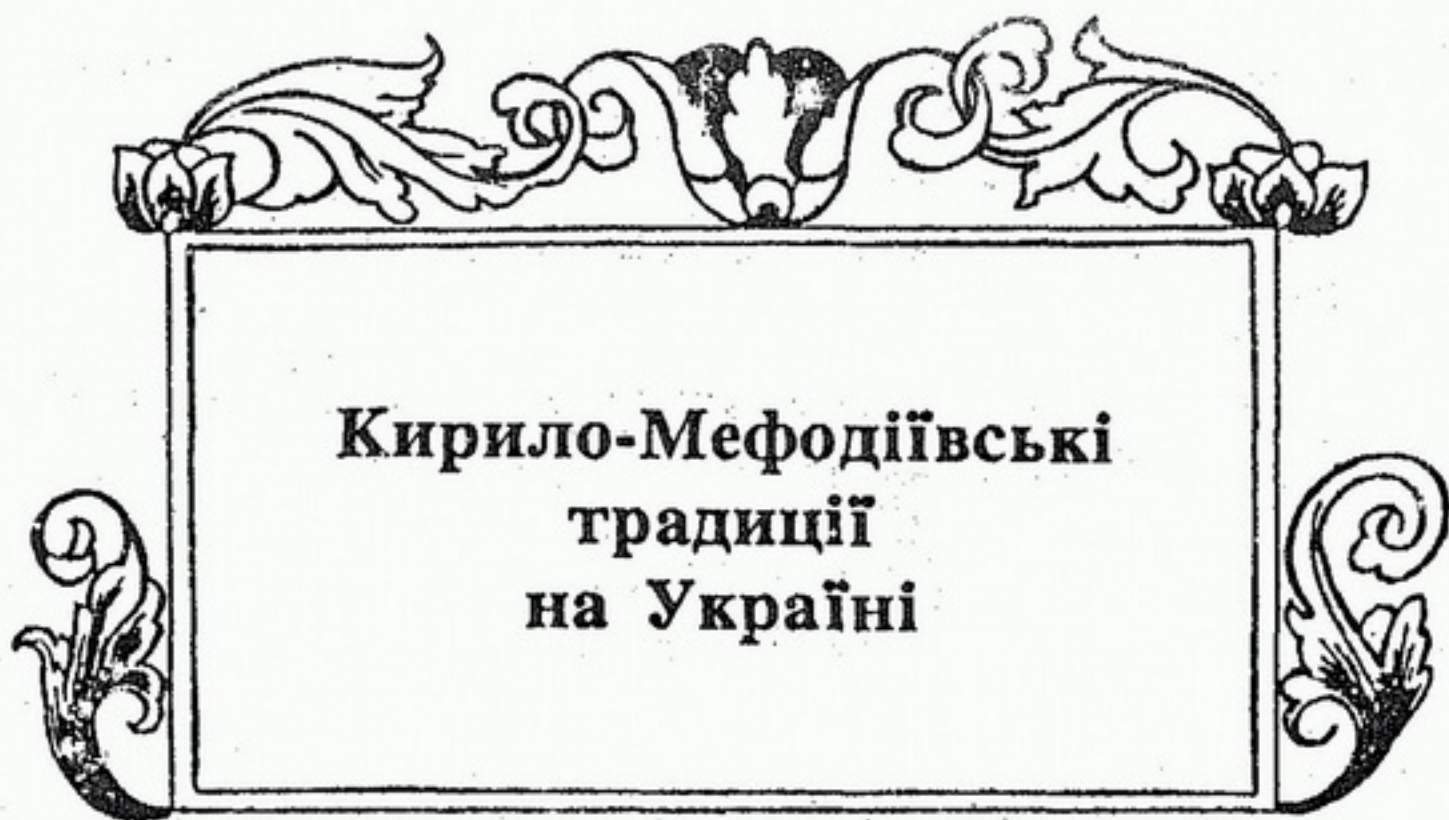

Зміст

Кирило-Мефодіївські традиції на Україні	5
Передмова	19
<i>Частина перша. Твори про Костянтина-Кирила Філософа і Мефодія єпископа Моравського, твори Костянтина Філософа, авторські та приписувані, в писемних пам'ятках другої половини XV – XIX ст.</i>	<i>31</i>
I. Просторе життє Костянтина-Кирила Філософа	33
II. Похвала Кирилові Філософу	35
III. Життє Костянтина Філософа (на основі Панонського життє і Похвального слова Климентя Охридського)	37
IV. Проложне життє Кирила Філософа	38
V. Проложне життє Мефодія єпископа Моравського	39
VI. Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ"	48
VII. Про винахид слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську	53
VIII. Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія	56
IX. Про переклад книг з грецької мови на слов'янську	58
X. Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську	65
XI. Корсунська легенда	75
XII. Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську"	78
XIII. Азбучна молитва	88
<i>Частина друга. Історіографічні та літературознавчі дослідження про Костянтина-Кирила Філософа і Мефодія єпископа Моравського та інші матеріали XIX – першої чверті XX ст.</i>	<i>91</i>

Показчики.	95
Алфавітний показчик списків (із поданням заголовків списків) . . .	95
Хронологічний показчик списків за століттями.	99
Показчик мов та мовних редакцій списків.	103
Показчик розміщення списків у складі писемних пам'яток.	103
Списки скорочень	108
Назви фондів	108
Література	108
Слова	113

Кирило-Мефодіївські традиції на Україні

Створення понад 1100 років тому великими болгарськими просвітителами Кирилом (Костянтиним) і Мефодієм слов'янської азбуки, що стала основою загальнослов'янської писемності, - справді епохальна подія в історії культури всіх слов'янських народів і загальнолюдської цивілізації в цілому.

Будучи високоосвіченими людьми свого часу, солунські брати Кирило (827-869 рр.) і Мефодій (бл.815-885 рр.) усвідомлювали історичну потребу створення писемності тих численних слов'янських племен і народів, що заселяли обширні території тогочасної Європи.

У гострій полеміці з прибічниками панівної тоді в Європі так званої трьохмовності, що визнавали право на богослужіння та просвіту лише за трьома, створеними за їх твердженням богом, мовами (латинською, грецькою та єврейською), Кирило і Мефодій переконливо довели право слов'янських, як і інших народів, на віросповідання та освіту рідною мовою.

Створивши слов'янську абетку, Кирило і Мефодій та їх учні розпочали переписувати слов'янською мовою ряд культових творів, готувати школу просвітителів - продовжувачів їхньої справи,

поклавши тим самим початок і слов'янській писемності, слов'янському просвітительству.

Просвітительська діяльність солунських братів Кирила і Мефодія співпала з утвердженням християнської релігії і, природно, була тісно пов'язана з нею. Правлячі кола Римської і Візантійської імперій і християнського духовенства, зрозумівши значимість просвітительської діяльності Кирила і Мефодія для утвердження свого панівного становища серед слов'янських народів, канонізували їх святими, а їх справу оголосили божественною місією. Та в пам'яті слов'янських народів і в загальнолюдській культурі Кирило і Мефодій назавжди залишились насамперед слов'янськими першопросвітителями, основні, гуманістичні за своєю сутністю і спрямованістю, ідеї і традиції яких жили і живуть уже понад тисячоліття у свідомості всіх слов'янських народів, відіграючи важливу роль у їхньому історико-культурному розвитку.

В чому ж неминуща привабливість і сила кирило-мефодіївських традицій?

Одним з головних постулатів Кирила і Мефодія як перших слов'янських просвітителів було проголошення ідеї рівності всіх людей і народів перед богом, зокрема у відстоюванні ними права на свою мову та освіту.

У розділі XVI "Життя Костянтина", де розповідається про полеміку Кирила (Костянтина) з латинським духовенством у Венеції, яке докоряло йому тим, що він "створив для слов'ян писмена і навчає ними" в той час, коли, за їх твердженням, існують лише три мови (єврейська, грецька і латинська), якими належить "бога виславляти"¹, - Кирило на це відповідав так: "Чи не йде дощ від бога рівно на всіх, чи не сяє для всіх сонце, чи не рівно всі ми дихаємо повітрям? Як же ви не соромитесь лише три мови визнавати, а іншим всім народам і племенам волієте бути сліпими і глухими"².

Самі ці, переконливо пропаговані слов'янськими першопросвітителями ідеї рівності людей і народів, їх право на свою

¹ Цит. по: Сказания о начале славянской письменности. - М., 1981. - С. - 88-89.

² Там само. - С.89.

мову, освіту, культуру, жили у свідомості слов'янських і, зокрема, українського народу, надихали його у багатовіковій боротьбі за свою національну незалежність. Вони й тепер актуальні у боротьбі проти різних проявів ностальгії імперського шовінізму.

Не менше значення мав і увесь комплекс ідей, пов'язаних з просвітительством народу, які пропагували солунські брати та їх учні. Відстоюючи право слов'янських народів на свою писемність і ведучи полеміку з своїми опонентами, вони фактично проголошували гуманістичні ідеї поваги до кожної людини і народу, а визнання за ними права на рідну мову і освіту вважали важливим фактором пізнання світу. Конкретною діяльністю по підготовці своїх учнів на ниві освітньої справи вони фактично створювали певні організаційні й педагогічні основи для просвітництва рідною мовою, а працюючи над перекладом книг з грецької, латинської і єврейської мов на слов'янську, закладали фундамент різномовних писемних джерел як скарбниці знань і досвіду народів. Усе це сприймалось і утверджувалось у свідомості народів як дорогоцінні просвітительські традиції, що сприяли їх духовному розвитку.

На українських землях, зважаючи на їх історичну долю, кирило-мефодіївські просвітительські традиції завжди знаходили сприятливу атмосферу. Перший їх значний вплив виявився вже в процесі і після прийняття християнства. Київській Русі, що прийняла у 988 р. християнство, потрібні були писемні культові джерела зрозумілою для народу мовою. Вони надходили до неї насамперед з слов'янської Болгарії через численних учнів і послідовників справи Кирила і Мефодія.

Вже за часів Київської Русі сюди надходили грецькі культові книги в перекладі на "староболгарську мову", або - за тлумаченням професора Сорбони Роже Бернара - на "південнослов'янським діалекті болгарського типу"³.

Ця мова (церковнослов'янська) тоді була єдиною зрозумілою для всіх православних слов'ян Європи, адже в ті часи існували лише своєрідні слов'янські діалекти, з яких пізніше утворилися

³ Див. Топенчаров В. Константин-Кирилл философ. - АЕВ ренесанса... - София, 1985. - С.15.

окремі слов'янські мови. До Києва, зокрема, в ті часи надходило чимало рукописних книжок, як перекладених з грецької на церковнослов'янську, так і оригінальних, болгарських, в тому числі "Життя Кирила і Мефодія", "О письменах" Чорноризця Храбра, "Шестиднев" Іоанна Екзарха, "Изборник Симеона", твори Климента Охридського, Костянтина Преславського та ін. Крім того, за прикладом Кирила і Мефодія та їх учнів, у Києві створюються школи, в яких готували переписувачів книг, вивчалася слов'янська грамота. "Повесть временных лет" повідомляла, що вже за київського князя Володимира Святославовича почали створюватися своєрідні школи, куди віддавали дітей "в обучение книжное"⁴. Особливо широкого розмаху набула ця справа при Ярославі Мудрому, який, за словами літописця, "собрал книгописцев множество, которые переводили с греческого на славянский язык. И написали они много книг"⁵. Ярослав, як повідомляє далі літописець, сам "любил книги и, много их переписав, положил в церкви Святой Софии"⁶, створивши, таким чином, знамениту Софійську бібліотеку.

З використанням болгарських оригіналів були створені такі унікальні пам'ятки давньоруської літератури, як "Изборник Святослава" 1073 та 1076 рр. Болгарський дослідник цього питання професор Куїо Куєв виявив і підрахував, що тільки "Изборник Святослава" протягом XI-XVII ст. мав 18 російських перекладів.⁷

За часів Київської Русі кирило-мефодіївські традиції перекладу візантійських книг на слов'янську мову безперечно сприяли поширенню писемності на Русі, створенню таких осередків культури, як славнозвісна бібліотека Ярослава Мудрого, а також виникненню та розвитку оригінальних форм давньоруського літописання, що здійснювалось у Києво-Печерському та Видубицькому монастирях, Софійському соборі та інших місцях. Усі кращі оригінальні писемні джерела періоду Київської Русі: "Повесть временных лет", "Слово о полку Игоревом", "Поучения

⁴ Повесть временных лет. – Ч.1. – М. – Л., 1950. – С.280.

⁵ Там само. – С.302.

⁶ Там само. – С.303.

⁷ Куїо Куєв. Съдбата на старобългарските ръкописи през вековете. – София, 1979. – С.16-17.

детям" Владимира Мономаха і навіть такі найдавніші оригінальні пам'ятки, написані в Києві, як "Остромирово Євангеліє" (1056-1057 рр.), "Слово о законе и благодати" Київського митрополита Іларіона (1051-1054) та ін.⁸, що також несуть на собі певні відбитки кирило-мефодіївських традицій і глибоких зв'язків Київської Русі і Болгарії тих часів, які були досить обширними, але, на жаль, відомостей про них в історичній літературі мало.

Слід, разом з тим підкреслити, що духовні зв'язки Київської Русі і Болгарії уже в ті часи не були одностороннім процесом - оригінальні писемні пам'ятки давньоруської культури були відомі в Болгарії і справляли свій вплив на її духовне збагачення. Відзначаючи, зокрема, роль Болгарії у поширенні на Русі творів візантійської літератури, один із знавців давньоруської літератури академік В.М.Істрін цілком слушно зауважував: "Велика кількість візантійських творів прийшла на Русь вже в готовому південнослов'янському перекладі, і притому в давні часи - в перекладах болгарських. Вони продовжували надходити і пізніше, коли на Русі розвинулась вже своя писемність"⁹. У другій половині XIV - на початку XV ст. здійснювався так званий другий південнослов'янський вплив на Україну і Росію, пов'язаний з діяльністю видатного болгарського просвітителя Євфимія Тирновського і його учнів Кипріяна, Григорія Цамблака та ін.

Коли наприкінці XIV ст. Болгарія потрапила під османське панування, багато освічених болгар та інших вихідців з південних слов'ян, в тому числі й учні Євфимія Тирновського, змушені були покинути свою батьківщину. Вони знаходили притулок у сусідніх землях. Немало з них поселилось, зокрема, в Україні, особливо в Києві. З собою вони привозили оригінальні і перекладні слов'янські книги і продовжували тут свою просвітительську діяльність. Особливо плідною була діяльність Кипріяна та Григорія Цамблака. Будучи митрополитами київськими і "всія Русі" (в період з 1375 по 1419 рр. з деякими перервами) і талановитими освітніми діячами, Кипріян і Цамблак сприяли поширенню кирило-мефодіївських

⁸ Див. про це: Тихомиров М.Н. Древняя Русь. - М. 1975. - С.29-34; проф. Іван Огієнко. Українська культура. - Катеринослав-Лейпціг, 1923. - С.27-29.

⁹ Истрин В.М. Очерки истории древнерусской литературы домосковского периода 11-13 вв. - Петроград, 1922. - С.14.

традицій, зокрема у справі перекладу і розповсюдження на Русі багатьох творів болгарської оригінальної і перекладної, насамперед, візантійської літератури, а також розвитку і удосконаленню слов'янської писемності. За їх ініціативою було проведено удосконалення орфографії давньоруської писемності і створення так званого молодшого російського напівуставу, був написаний Троїцький літопис тощо.

Як свідчать джерела, вони багато зробили для того, щоб південнослов'янська орфографія утверджувалась і на Русі. їхня діяльність в цілому була спрямована на подальший розвиток кирило-мефодіївських просвітительських традицій та зміцнення міжслов'янських зв'язків.

Як зазначав академік М.М.Тихомиров, хоча введення південнослов'янської орфографії певною мірою стримувало розвиток російської писемності, проте "створення єдиної орфографічної манери (письма.-Автор), зрозумілої для східних і південних слов'ян, у початковий період мало велике значення для їх взаємного зближення"¹⁰.

У XV ст. Україна, назва якої у XII-XIII ст. вживалась лише як географічне поняття, стала і етнічною територією. Беручи до уваги конкретні історичні умови, в яких опинилася Україна XV-XVI ст., коли більшість земель потрапила під владу Литви і Польщі, а їх населення зазнавало не лише національного і соціального, а й релігійного з боку католицизму й унії гноблення, просвітительські кирило-мефодіївські ідеї і традиції набували тут нового звучання, зросла їх роль в ідеологічній боротьбі українського народу проти унії та католицизму. Це виявлялось особливо у діяльності братських шкіл другої чверті XVII ст. та в інших формах культурно-освітнього і визвольного руху.

Прагнучи до зміцнення свого панування над захопленими українськими й білоруськими землями, польська шляхта і католицьке духовенство почали широко насаджувати школи з латинською мовою навчання як провідники католицизму й колонізації населення.

На противагу цим єзуитським устремлінням освітні діячі,

¹⁰ Тихомиров М.Н. Исторические связи России со славянскими странами и Византией. – М., 1969. – С.145.

спираючись на широкі соціальні сили, особливо міщанство й козацтво, створюють братські школи, що орієнтувались на відродження греко-слов'янських традицій давньої Русі з певним засвоєнням ідей західноєвропейського просвітництва.

В кінці XVI - на початку XVII ст. в Україні було уже близько 30 таких братських шкіл: у Києві, Львові, Кам'янець-Подільському, Острозі та інших містах. Бажаючи викладати більш зрозумілою народу церковнослов'янською мовою, визнаючи рівність учнів, захищаючи людську гідність, пропагуючи інші гуманістичні ідеї, братські школи певною мірою відроджували і поширювали кирило-мефодіївські традиції в освітній справі на Україні. "XVII вік, - писав І.Огієнко, - це золотий вік нашого письменства, нашої культури. Київ став центром української науки, її Афінами, став нашим Парижем, "розумною головою"; як писав тоді про нього Лазар Баранович"¹¹. У цьому столітті в Україні виникло чимало значних культурних центрів з своїми школами і своїми друкарнями, з своїми вченими людьми. Такими центрами, крім Києва та Львова, на той час уже були Острог, Чернігів, Новгород-Сіверський, Кам'янець-Подільський, Луцьк, Глухів, Ніжин та багато інших. У той час діяла плеяда українських просвітителів і полемістів: Іван Вишенський, Кирило Ставровецький, Захар Копистенський, Єлисей Плетенецький, Лаврін Зизаній, Петро Могила, Іоанікій Галятовський, Лазар Баранович та ін.

Хоча на той час в українських землях в основному уже сформувалася народна розмовна українська мова (русинська, рутенська чи руська мова, як вона називалася тоді), а також створювався новий тип літературної мови, що увібрала в себе лексику і фразеологію розмовної мови, боротьба за збереження викладання у школах церковнослов'янською мовою в тих конкретних умовах іноземного гноблення була своєрідною формою боротьби за розвиток культури й освіти рідною мовою, а отже за подальше втілення в життя кирило-мефодіївських традицій. Продовження цих традицій особливо чітко простежується в розвитку книговидавничої справи в Україні, що розгорталася з другої половини XVI і в наступні сторіччя.

¹¹ Проф. Іван Огієнко. Вказ. праця. - С.32.

Досить показово, що у виданому 1578 р. в Острозі російським першодрукарем Іваном Федоровим "Букварі" та в його перевиданнях у спеціальному третьому розділі вміщувалось "Сказание" про історію створення Кирилом і Мефодієм слов'янської азбуки, в якому захищалось право слов'янських народів на свою писемність. Це ж "Сказание" й інші твори Кирила і Мефодія та їхніх учнів широко пропагувались і використовувались¹². Так, у виданому 1627 р. друкарнею Києво-Печерської лаври "Лексиконі славно-росскому" Памви Беринди - одному з перших друкованих українських словників проголошується ідея спільності слов'янських мов на підставі використання творів Кирила, Мефодія та їхніх учнів.

У своїх полемічних і публіцистичних творах викладачі й професори цього закладу постійно говорили про слов'янських першопросвітителів, відзначаючи їх великий внесок у розвиток духовності та освіти всіх слов'янських народів. Про це багато писали й говорили в своїх творах і лекціях такі відомі діячі Київської академії, як Феофан Прокопович, Стефан Яворський, Дмитро Ростовський¹³ та ін. І характерно, що вони серед найважливіших чеснот Кирила і Мефодія відзначали, насамперед, їх широку освіченість, мудрість і освітню діяльність.

Протягом XVII-XVIII ст. Київська академія була найбільшим центром, в якому формувались високі ідеї і з'являлись діячі, що відігравали важливу роль у культурно-освітній та національно-визвольній боротьбі слов'янських народів. Багато її вихованців і професорів вели полеміку з своїми супротивниками, відстоюючи кирило-мефодіївські просвітницькі ідеї і практику втілення їх у життя.

Спираючись на вітчизняні й загальнослов'янські просвітительські традиції, Київська академія відіграла велику роль

¹² Див.: Харлампович К. Западно-русские православные школы XVI-нач.XVII вв. - Казань, 1898. - С.449.

¹³ Див.: Прокопович Ф. Філософські твори: В 3-х т. - К., 1981. - Т.3. Ростовський Д. Книга житий святих на місяць май. - К., 1855. - С.148-152. Ничик В.М. Києво-Могилянська академія і болгарська культура // В кн.: У истоков общности философских культур русского, украинского и болгарского народов. - К., 1983. - С.93-95.

у розвитку духовної культури всього слов'янства. Її вихованці написали десятки підручників і навчальних посібників, полемічних, публіцистичних, наукових та інших праць, створили значну кількість шкіл, бібліотек, видавничих та різних культурно-освітніх установ і осередків, а також підготували чимало видатних культурно-освітніх діячів не лише для своєї, а й інших слов'янських країн. Багато вихованців Київської академії стали, зокрема, професорами, префектами й ректорами Слов'яно-греко-латинської академії у Москві. Професор і ректор Київської академії Феофан Прокопович - один із засновників Петербурзької академії наук і Академії мистецтв. Вихованець Київської академії Георгій Кониський багато зробив для розвитку освіти у Білорусії, а Сафроній Почаський та інші вихованці цієї академії були ініціаторами заснування колегії і двох друкарень у Молдавії. Інший вихованець Київської академії - Мануйло Козачинський став засновником колегіума у м.Карловаці, поклавши початок розвитку освіти у південнослов'янських землях. Усі вони були великими шанувальниками справи і традицій Кирила і Мефодія.

Говорячи про внесок української освіти і літератури в розвиток загальнослов'янської освітньої справи і культури у XVII ст., відомий знавець цих проблем професор А.С.Архангельський писав, що література України, яка в ті часи була "незрівняно вищою від сучасної їй московської писемності", зробила "велику культурну послугу московській", бо вона була "в кінці XVII ст. живою пов'язуючою ланкою між далекою Московією і Заходом"¹⁴.

У Київській академії отримали освіту багато вихідців з південнослов'янських земель, а також греки, румуни, молдавани та інші, які стали відомими діячами культурно-освітнього руху у своїх країнах¹⁵.

Культурно-історична, філософська і релігійно-освітня спадщина Київської академії була добре відомою за її межами: вона використовувалась діячами болгарського Відродження. Зокрема, Неофіт Рильський використав "Граматику" Мелетія

¹⁴ Архангельській А.С. Изъ лекцій по історіи русской литературы. - Казань, 1913. - С.80.

¹⁵ Див.: Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. - К.,1981. - С.162-216.

Смотрицького та "Лексикон Славеноросскій" Памви Беринди. Паісій Хилендарський при підготовці своєї "Истории славяноболгарской" використав праці вихованця Київської академії Гавриїла Бужинського - однодумця Ф.Прокоповича. При складанні перших навчальних посібників для народної освіти в Болгарії широко використовувалось "Первое учение отрокам" Феофана Прокоповича¹⁶ та інша література.

У ХІХ ст., коли в Україні, як і в ряді інших, зокрема південно-слов'янських народів, зростав процес національного відродження і посилення різних форм національно-визвольного руху, спостерігається нова хвиля зацікавлення кирило-мефодіївськими традиціями.

Ідеї просвітництва і слов'янської єдності у боротьбі проти російського царизму лежали тією чи іншою мірою в основі діяльності декабристів і їхніх послідовників у революційній та національно-визвольній боротьбі. Характерно, що це проявилось навіть у назві окремих організацій. Зокрема, у 1823-1825 рр. в Україні було створене і діяло "Товариство об'єднаних слов'ян", мета якого - знищення царизму і кріпацтва в Росії та визволення всіх слов'янських народів шляхом об'єднання у демократичну слов'янську федерацію.

Це товариство, як і Південне товариство декабристів, з яким воно об'єдналось, фактично пропагувало просвітницькі кирило-мефодіївські традиції. Їх справу продовжило "Кирило-Мефодіївське товариство", створене у січні 1846 р. і назване на честь слов'янських просвітителів. Назва його була не випадкова. Вона свідчила, що просвітницькі ідеї Кирила і Мефодія глибоко проникли у свідомість слов'янських народів, зокрема українського. Вони зливались з їхнім прагненням до визвольної боротьби за свою національну незалежність. Кирило-Мефодіївське товариство, душею якого був і очолював його революційно-демократичне крило великий революціонер-демократ Т.Г.Шевченко, ставило собі за мету об'єднання всіх слов'ян для їх національного і соціального визволення.

У статуті Слов'янського товариства св.Кирила і Мефодія та

¹⁶ Див.: Ничик В.М. Указ. соч. - К., 1983. - С.95-96.

в інших програмних його документах підносились ідеї визволення всіх слов'янських народів від іноземних (турецьких, австро-угорських та інших) загарбників, а також від соціального і національного гноблення і забезпечення їм рівних прав і можливостей.

Метою товариства, про що свідчать документи, було об'єднання всіх слов'янських народів і племен у дружнє співтовариство з збереженням повної самостійності кожного з них, з тим, щоб вони мали "правління народнє і дотримувались повної рівності громадян по їх народженню, християнському віросповіданню і стану"¹⁷.

В статуті також зазначалось, що Товариство "має своїми покровителями святих Кирила і Мефодія; знаком своїм приймає кільце чи ікону з іменем або зображенням цих святих"¹⁸. Чимало вилучених у членів Товариства паперів і документів безпосередньо вказували на їхнє ставлення до справи Кирила і Мефодія. Зокрема, переклади М.І.Костомарова з латинської мови текстів легенд про Кирила і Мефодія¹⁹, тощо.

Кирило-Мефодіївське товариство як і його попередників, розгромив царизм, а його члени зазнали суворого покарання. Однак прогресивні ідеї кирило-мефодіївців щодо єдності і рівності всіх слов'янських народів відіграли позитивну роль в їхній подальшій національно-визвольній боротьбі, яка широко розгорнулась у другій половині XIX ст.

Правлячі кола Росії, спираючись на вірнопідданські настрої одного з осередків громадської думки середини XIX ст. - слов'янофільства і пропагуючи так звану теорію офіційної народності ("православ'є, самодержав'є і народність"), прагнули використати у своїх класово-політичних інтересах кирило-мефодіївські ідеї просвітительства, що жили у свідомості слов'янських народів. Це проявилось, з одного боку, в експансіоністській політиці царизму на Балканах, яку він проводив, прикриваючись гаслом "покровителя" слов'янських і християнських народів.

¹⁷ Кирило-Мефодіївське товариство. Документи і матеріали: У 3 т. – Т.1. – К., 1990. – С.151.

¹⁸ Там само. – С.34.

¹⁹ Там само. – С.258-262.

янських народів, з іншого, в заохочуванні до навчання в російських навчальних закладах вихідців з південнослов'янських країн.

У ХІХ - на початку ХХ ст. в Україні навчалось багато молоді з південних слов'ян. Задля цього тут були відкриті спеціальні навчальні заклади: Миколаївський південнослов'янський пансіон, Центральне болгарське училище в Комраті, відповідні пансіони в Києві, Одесі та інших містах. Вихідці з слов'янських країн навчались також у Харківському, Київському, Новоросійському (Одеському) університетах, у Київській духовній академії, у семінаріях та інших навчальних закладах. В Україні тоді ж були створені й діяли спеціальні культурно-освітні установи і організації, що мали на меті сприяти поширенню кирило-мефодіївських традицій. Чимало з них присвоювали собі ім'я Кирила і Мефодія, підкреслюючи цим головну мету своєї діяльності. Таким, зокрема, було "Одеське слов'янське благодійне товариство ім. Кирила і Мефодія", створене 1856 р. У м.Острозі у 1865 р. було засновано з освітньою метою "Острозьке ім. св.Кирила і Мефодія братство", яке у цьому ж році відкрило тут початкову школу і підготовче жіноче 4-х класне училище, в якому до 1897 р. закінчили освіту 214 його вихованок²⁰, 1870 р. у с.Миклашах Острозького повіту це ж братство відкрило ще одне училище для дітей обох статей, в якому, крім програми церковноприходської школи, учнів навчали різних ремесел, зокрема виготовленню взуття²¹.

При братстві також була створена бібліотека, що налічувала 1100 томів²². Такі бібліотеки й інші культурно-освітні установи, яким часто присвоювалися імена Кирила і Мефодія, засновувались і в інших містах. Так, у 1882 р. утворилось Київське товариство грамотності з своїм статутом, головною метою якого було сприяти "підтримці існуючих, відкриттю нових народних училищ та заснуванню при народних училищах класів для заняття з дорослими, заохоченню народних учителів, виданню підручників та книг, формуванню сільських бібліотек"²³. Це товариство, наприклад, відкрило кілька сільських бібліотек, які називались

²⁰ ЦДІА України. - Ф.442.- Оп.627. - Спр.1. - 1897. - Арк.136-а.

²¹ Там само. - Арк.7

²² Там само. - Арк.8.

²³ Там само. - Оп.838. - Сп.98. - 1888. - Арк.4.

“Кирило-Мефодіївськими бібліотеками”²⁴. Створювались також інші культурні установи, що носили ім'я слов'янських першопросвітителів. Газета “Киевлянин” 7 квітня 1885 р. сповіщала, наприклад, що в Києві буде заснований на кошти добровільних пожертв “Кирило-Мефодіївський дім”, який діятиме “в ім'я справи першопросвітителів”²⁵.

У Київському університеті та в інших навчальних закладах України у 60-ті роки і пізніше були засновані стипендії ім.Кирила і Мефодія, які надавались кращим учням. Поряд з тим, в університетах та інших навчальних закладах України проводилась дослідницька робота з метою вивчення життя і діяльності Кирила та Мефодія. Так, ряд наукових праць з цих питань підготували професори Київського університету К.Ф.Радченко, А.І.Соболевський, Т.Д.Флоринський та ін. Студент цього ж університету І.Пигулевський за наукову роботу “Діяльність св.Кирила і Мефодія серед фракійських, македонських і болгарських слов'ян”, надруковану в “Университетских известиях”²⁶, був удостоєний золотої медалі. Тільки в Київській духовній академії було підготовлено 22 дисертації з історії Болгарії, значна частина яких присвячена життю та діяльності Кирила і Мефодія та їх учнів. Серед них дисертації І.Снегарова - про історію Охридської архієпископії; дві дисертації Христо Попова і Бориса Софронієва - про життя та діяльність Євтимія Тирновського; Харитона - про життя й просвітительську діяльність Климента Охридського; Ф.Царевського - про діяльність Кипріяна; А.Жемчужина - про діяльність Григорія Цамблака та ін²⁷.

Громадськість Києва й інших міст України широко відзначала тисячоліття з дня смерті слов'янських першопросвітителів: у лютому 1869 р. - Кирила, а у квітні 1885 р.- Мефодія. І хоч ці та подібні ушановування проходили, як правило, під контролем офіційних властей, вони були свідченням глибокої поваги до справи слов'янських першопросвітителів, яка жила у свідомості широких кіл української громадськості. Про це, зокрема, йшлося у виступі

²⁴ Там само. – Арк.1-3.

²⁵ Газ. “Киевлянин”. – 1885. – 7 квіт.

²⁶ Университетские известия. – 1862. – №5. – С.1 – 44.

²⁷ Див.: Ничик В.А. Указ. соч. – С.97-101.

вчителя 2-ої Київської гімназії Захарченка, який з нагоди цих урочистостей, у квітні 1885 р. висловив побажання, "щоб скоріше прийшов той благодійний час, коли по всій слов'янській землі кожному, хто проживає тут, від палаців вельмож, до хатин бідняків, відкрилися "словеса книжні"²⁸. Подібні висловлювання були не поодинокі.

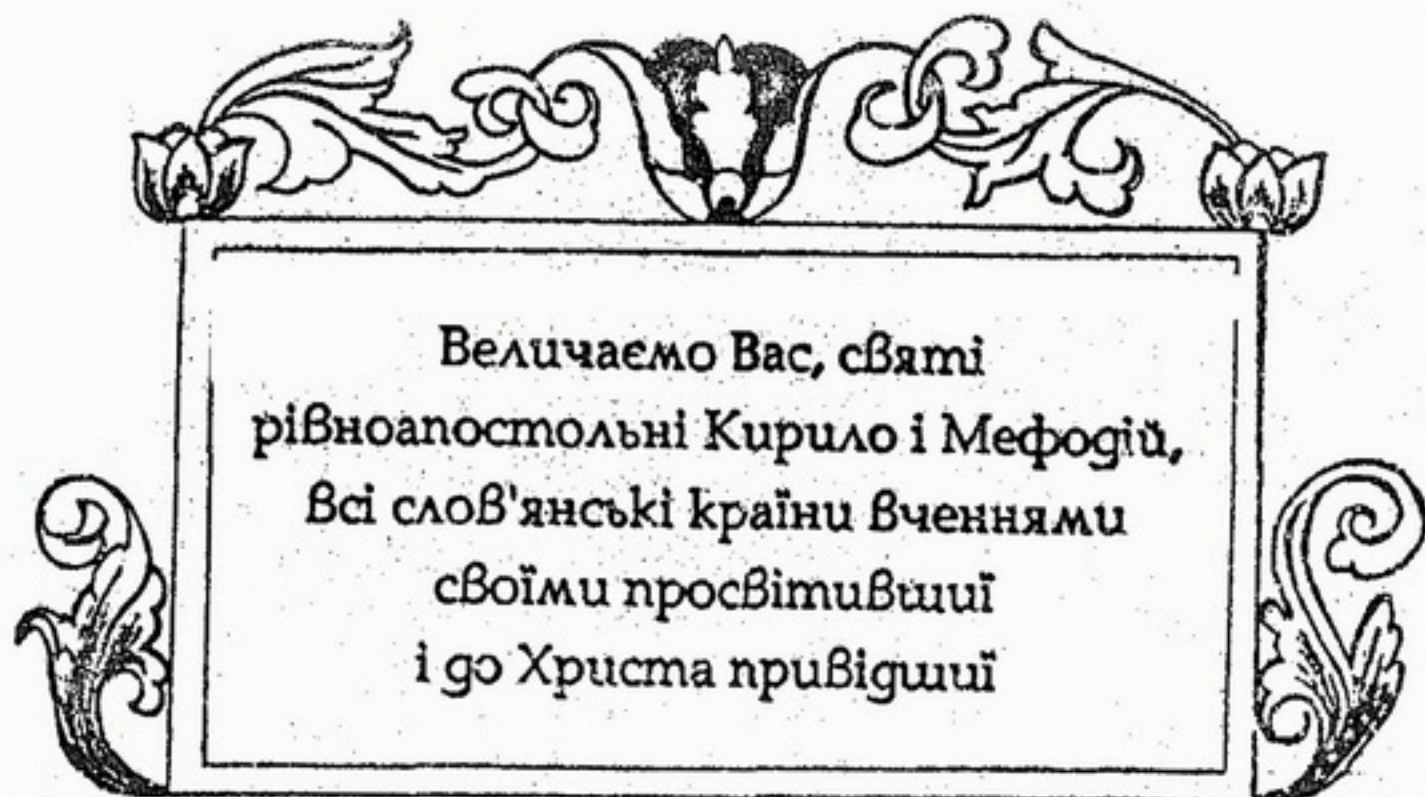
Все, викладене тут, свідчить, що кирило-мефодіївські традиції просвітництва в Україні мали глибоке коріння і поширювалися протягом багатьох віків.

Саме тому в Україні, попри всі негаразди, пов'язані з багатовіковим пограбуванням і знищенням писемних джерел, в архівах, бібліотеках і музеях все ж збереглося багато писемних кирило-мефодіївських пам'яток, про які йдеться в цьому бібліографічному довіднику. Ці унікальні пам'ятки культурних взаємовпливів мають і зараз надзвичайну цінність для всіх слов'янських народів, що впевнено йдуть по шляху національного відродження і утвердження своїх незалежних держав.

П.С.Сохань

²⁸ Газ. "Киевлянин". – К., 1885. – 7 квіт.

Передмова

Каталог присвячується просвітителям слов'ян Костянтину-Кирилові Філософу і Мефодієві єпископу Моравському, їх життю та творчій діяльності.

До каталога увійшли списки творів про Костянтина-Кирила Філософа і Мефодія єпископа Моравського, твори Костянтина Філософа, авторські й приписувані, та історіографічні й літературознавчі дослідження, а також інші матеріали про Кирила і Мефодія, які зберігаються в писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України.

Тексти, що включені до каталога, охоплюють період від другої половини XV до першої чверті XX ст.

Залучені до каталога писемні джерела свідчать про велику популярність справи першовчителів у східнослов'янській традиції.

Під час науково-дослідної роботи було переглянуто описи 74 фондів і віднайдено певну кількість списків текстів про Кирила і Мефодія. Для подальшої роботи по виявленню списків було

відібрано близько 400 рукописних книг і 30 матеріалів дослідницького характеру, не описаних за статтями або описаних не повністю.

До наукового пошуку залучалися оповідні джерела, в яких могли бути тексти про Кирила та Мефодія: Прологи, Мінеї – четві та місячні, Літописи, Синописи, Степенні книги, Урочистники, Хронографи, Збірники різного складу, переважно історичного, та ін.

Для каталога не відбиралися книги Святого Письма, переклад яких старослов'янською мовою приписується першовчителям слов'ян Кирилові і Мефодієві, а також передмови до них (у Збірнику XVI ст. – ф. 303, № 117, на арк. 411 зв.–416 зв. вміщена передмова до Псалтиря, що закінчується текстом грамоти, у заголовку якої зазначено: “Сїж книги Кири(л) Философъ оумѣ(л) слоуживы и грамотж”).

У процесі роботи у складі 54-х писемних пам'яток було виявлено 86 списків творів про Костянтина-Кирила Філософа і Мефодія єпископа Моравського, творів Кирила Філософа як авторських, так і приписуваних, а також – 11 історіографічних й літературознавчих досліджень та інших матеріалів про Кирила і Мефодія.

До каталога увійшли такі списки:

- 1) Азбучна молитва – 1*;
- 2) Житіє Костянтина Філософа (на основі Панонського житія і Похвального слова Климента Охридського) – 1;
- 3) Корсунська легенда – 5;
- 4) Похвала Кирилові Філософу – 2;
- 5) Про винахід слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську – 3;
- 6) Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську – 16;
- 7) Про переклад книг з грецької мови на слов'янську – 13;
- 8) Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія – 2;
- 9) Проложне житіє Кирила Філософа – 11;

* Тут і далі вказується кількість списків.

- 10) Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського – 4;
- 11) Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа (витяги) – 2;
- 12) Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ” – 7;
- 13) Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” – 18.

З нових списків, уміщених до каталога, які становлять науковий інтерес, укладачем досліджені й опубліковані два списки:

1. *Азбучна молитва* – твір Костянтина Преславського, третя чверть XVII ст. (див. за каталогом № 86), – “Костомаровський список Азбучної молитви” [Гнатенко [1];

2. *Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ”*, 50–60-ті роки XVII ст. (див. за каталогом № 24), – “Новий список Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ” [Гнатенко [2].

Потрібно окремо сказати про особливості списків та про причини включення деяких з них до каталога, а також пояснити назви, подані укладачем.

Житіє Мефодія єпископа Моравського. До каталога вміщений тільки заголовок списку, вказаний у покажчику до окремо зібраних О.М. Муравйовим житійних списків. Список був відсутній вже тоді, коли О. Лебедев описував рукописи, що надійшли до ЦАМу КДА в 1877–1911 рр. (див. за каталогом № 21). Можливо, список знаходиться в іншому книгосховищі, і дана інформація допоможе його виявленню.

Корсунська легенда. Під таким заголовком уміщено історичну повість про знаходження Кирилом Філософом мощей св. Климентя єпископа Римського в Корсуні.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Списки, вміщені під цими назвами, поділені на групи за відмінностями. Групи виділені цифрами.

Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа (витяги). Вміщені окремі глави Житія.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську”. Назва дана укладачем каталога на основі двох редакцій цього твору: першої просторої – “Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання” та другої скороченої – “Про віру

християнську". Під цією назвою вміщено також і третю коротку редакцію – "Про послів грецьких до князя Володимира". Редакції визначені укладачем.

У науці існує гіпотеза, що автором цього твору є Костянтин-Кирило Філософ (наприклад, до цієї гіпотези схиляється Л. Лебедев, досліджуючи твір і події, пов'язані з хрещенням Русі [Лебедев [2]. – С. 73–76, 95–99]. У зв'язку з цим виникає припущення – чи не є проповідь "філософа" втраченим історико-богословським окличним трактатом рівноапостольського Кирила Філософа, який зберігся тільки в давньоруській редакції з перенесенням подій на сто років уперед, в епоху князя Володимира? І чи не описано тут подію, що дійсно мала місце, – прихід грецького посольства з християнською місією до руського князя Аскольда-Миколи на початку 860-х років? І, можливо, з цим посольством приходили на Русь Кирило Філософ і його брат Мефодій. У Панонському житті Костянтина-Кирила Філософа говориться про хозарську місію Кирила та Мефодія. Аналізуючи цей факт, спираючись як на житійні, так і на інші джерела, можна припустити, що першовчителі приходили не в Хозарію, а до "русів" (які платили дань Хозарії і вважалися Хозарією й Візантією її васальним князівством), і що вони проповідували не хозарському кагану, а руському князю в Києві (у той час на Русі князя називали каганом). А, можливо, Кирило та Мефодій були на Русі по дорозі з Хозарії в Велику Моравію зі своєю знаменитою християнською місією в 863 році. Наше найдавніше літописне зведення «Повість временних літ» нічого не говорить про проповіді святих братів на Русі і пов'язане з цим перше масове хрещення руських при Аскольдї й Дірі у 861 (або 862–863) році. Ця подія (хрещення Русі при Аскольдї й Дірі) відбита в офіційних візантійських джерелах. Наші ж, більш пізні, писемні пам'ятки говорять про це хрещення як про друге хрещення Русі Кирилом і Мефодієм у 863 році, першим вважаючи хрещення Андрієм Первозваним (Про друге хрещення Русі див. за каталогом № 47–62).

Для підтвердження цієї гіпотези і пов'язаних з нею припущень потрібне спеціальне текстологічне, історичне та історико-літературне дослідження, проведення якого не входило до завдань науково-дослідницької роботи укладача. Проте укладач вважає за необхідне вмістити дані списки до каталога.

До каталога також увійшли виявлені серед рукописних матеріалів дві друковані пам'ятки, в складі яких є три тексти про Кирила та Мефодія: 1) *Похвала Кирилові Філософу, 1781 р.* (див. за каталогом № 3); 2) *Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ", 1781 р.* (див. за каталогом № 26); 3) *Про письмена слов'янські, ХІХ ст.* (див. за каталогом № 28).

До каталога включені не всі виявлені списки, а саме – не увійшли такі тексти: *служби з Псалтиря, сер. ХVІ ст.* (ф. 302 (Мак.), № 20 п., арк. 582 зв.) та *Місяцеслова, 1905 року* (ф. I, № 5503, арк. 32 зв.–33, 54 зв., 72–72 зв.); *тексти з «Иконописных подлинников»,* в яких подаються короткі відомості про першовчителів слов'ян Кирила та Мефодія, йдеться про винахід слов'янської грамоти (про переклад Кирилом Філософом азбуки з грецької мови на руську), про хрещення Кирилом та Мефодієм слов'ян, описується зовнішність святих («Иконописный подлинник», сер. ХVІІІ ст., арк. 85 зв.–86, ф. 306 (КПЛ), № 369/189 п; «Иконописный подлинник», кін. 70-х – 80-ті роки ХVІІІ ст., арк. 34 зв., ф. ХХVІІІ, № 797; «Иконописный подлинник», 80-ті роки ХVІІІ ст., арк. 201, 280–280 зв., ф. 301 (КДА), № 394 п).

У даному каталозі подано матеріали з 18 фондів (архівів, зібрань). Інформацію про ці фонди див. у *Списку скорочень назв фондів*, де подаються їх назви і в дужках вказується час надходження до Інституту рукопису ЦНБ НАН України.

Каталог складається з двох частин.

Першу частину каталога склали твори про вчителів слов'ян – житія, сказання, бесіди, тексти з літописів, хронографів та інших оповідних джерел, а також твори Кирила Філософа, авторські й приписувані, другої пол. ХV – ХІХ ст. Матеріал розміщений в ХІІІ розділах. Назви розділам дані за назвами списків як прийнятих у науці, так і самоназв та назв, що дав спискам укладач каталога.

Розділи розташовані за такою схемою:

1) *Твори про Кирила і Мефодія* – списки житійної літератури, від більш близьких до менш близьких до дійсних подій (Просторе житіє – Похвальне слово – Проложне житіє); списки про винахід слов'янського письма, про переклад книг з грецької мови на слов'янську, про друге хрещення Русі;

2) *Твори Кирила Філософа, авторські й приписувані* –

Корсунська легенда, Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську";

3) *Азбучна молитва Костянтина Преславського.*

У розділах списки подані за хронологічним принципом і фондовою послідовністю.

Другу частину каталога склали історіографічні та літературознавчі праці та інші матеріали, створені в ХІХ – першій чверті ХХ ст. і присвячені дослідженню проблем, пов'язаних з життям та діяльністю просвітителів. Матеріали розміщені в фондовій послідовності.

У каталозі подано публікації чотирьох списків:

1. Просторе життє Костянтина-Кирила Філософа (витяг). Поч. ХVІІ ст. (каталог № 1);

2. Проложне життє Кирила Філософа. 80–90-ті роки ХV ст. (каталог № 7);

3. Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія. Остання чверть ХVІ ст. (каталог № 32);

4. Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську". Кін. ХVІІ ст. /2-га ред./ (каталог № 73).

Списки публікуються в чорно-білих фотокопіях, без додержання розміру літер. Публікації розміщені на вклейці під номерами археографічних описів списків першої частини каталога. До каталога були підготовлені, але не увійшли десять публікацій списків (див. за каталогом № 3, 17, 24, 34, 48, 61, 64, 68, 77, 86).

Схема археографічного опису

Для першої частини каталога прийнята така схема опису.

I. Загальна характеристика писемної пам'ятки, в складі якої знаходиться список (списки): назва; редакція; дата; формат; кількість аркушів (сторінок); оправа; збереженість; шифр; бібліографія; примітка.

Назва. Подається за змістом основного твору, починаючи з типової назви. Для Збірника, що складається з історичних творів, дається визначення – "Збірник історичного змісту". Збірник, що має традиційну назву – Пролог, Мінея і т.д., подається під цією назвою, це так звані Збірники постійного складу. Для Збірника непостійного

складу дається визначення “Збірник слів”, “Збірник слів і житій” і т. д. Для Збірника змішаного складу застосовується визначення “Збірник”. Для Збірника, складеного з писемних пам’яток, написаних у різний час, подається назва за писемними пам’ятками, що входять до його складу, і вказується, що це конволют. Склад конволютів розкривається.

Редакція. Вказується літературна редакція тільки для Прологів і Хронографів, за методичними рекомендаціями М.Ю. Бубнова [Бубнов. – С. 274–296], В.О. Рибіна і О.В. Творогова [Рибін. – С. 140–156], О.В. Творогова [Творогов. – С. 224–260].

Дата. Час написання визначається за палеографічними критеріями: філігранями, типами письма, чорнила, прикрас, записів. Для конволютів вказуються дати всіх пам’яток, що входять до їх складу.

Формат. Позначається: 2°, 4°, 8°.

Кількість аркушів (сторінок). Вказується загальна кількість.

Оправа. Визначається час виготовлення. Ступінь збереженості оправи не відмічається, за винятком тих випадків, коли вона збереглася частково. Відсутність оправи констатується.

Збереженість. Зазначається тільки відсутність початку та кінця писемної пам’ятки.

Шифр. Подається шифр, під яким рукопис зберігається в даний час. Для фондів 301, 302, 306, 307, 310, 312, 313 після номера, в круглих дужках, скорочено наводяться їх назви, які увійшли до наукового обігу як шифри.

Бібліографія. Подаються: 1) під рубрикою “Публ.” (публікація) – довідки про видання списків творів про Кирила і Мефодія; 2) під рубрикою “Опис” – література з археографічного опису писемних пам’яток, в яких вміщені списки, та література з дослідження й археографічного опису самих списків. У рубриці “Опис” під літерами А, Б, В вказуються: А – дослідження списків як з археографічним описом, так і без нього; Б – археографічний опис писемної пам’ятки з короткою вказівкою на список (після прізвища археографа спочатку вказуються сторінки, на яких описана писемна пам’ятка, а потім в дужках – сторінки із даними про список); В – археографічний опис або дослідження писемної пам’ятки, в складі якої вміщений список, але інформація про нього відсутня.

Бібліографічний опис подається скорочено, згідно зі *Списком скорочень літератури*: прізвище дослідника, археографа, посилання на сторінки видання. Для описів Є. Петухова і С. Щеглової вказується й номер, під яким описаний рукопис, у зв'язку з тим, що в цих описах, на відміну від інших, номер шифру рукопису і порядковий номер опису не збігаються.

Примітка. Наводяться розбіжності в описах рукописів каталогів В. Березіна, О. Лебедева, С. Маслова, М. Петрова, М. Сперанського, С. Щеглової та укладача даного каталога – в назві рукопису і в часі його створення (в одне століття).

П. Опис списку: назва; місце знаходження в складі писемної пам'ятки; мова; тип письма; чорнило; філігрань; оздоблення; записи; зміст – заголовок, початок, кінець.

Ноза. Вказується назва списку, прийнята в науці, самоназва або назва, яку дав йому укладач.

Місце знаходження в складі писемної пам'ятки. Дається посилання на аркуші (сторінки), на яких знаходиться список. Для списків, що вміщені в Пролозі й Урочистнику мінейному, вказуються число і місяць, під якими вони розміщені. Якщо список знаходиться в складі конволюта чи писемної пам'ятки, що складається з окремих пам'яток, написаних в один час (наприклад: Синопис – Апокрисис, Збірник історичного змісту), то в такому випадку вказується назва пам'ятки, в складі якої він безпосередньо вміщений. Для Пролога і Хронографа подається редакція. Для конволотів вказується також і дата писемної пам'ятки, в якій вміщено список.

Мова. Зазначається мова списку. Для списків, написаних церковнослов'янською мовою, вказується й редакція (наприклад: Мова церковнослов'янська (укр.)).

Тип письма. Визначається тип письма: устав, півустав, півустав близький до скоропису, скоропис; століття.

Чорнило. Вказується чорнило: чорне, темно-коричнєве, коричнєве, кіновар, сурик.

Філігрань. Встановлюється філігрань на аркушах списку. У разі її відсутності визначення проводиться по аркушах зшитка, в складі якого вміщено список. Якщо філігрань повністю відповідає рисунку альбому-довідника, то при посиланні на нього дається визначення

"*тотож.*" (тотожна). Якщо філігрань близька до рисунка альбому-довідника і відмінна незначними деталями, то дається визначення "*сх.*" (схожа). Якщо відмінності в ній значні, і в довіднику вдається знайти тільки тип філіграні, – дається визначення "тип". При ідентифікації філіграней XVIII – XIX ст. не вказується їх тотожність або схожість до рисунка альбому-довідника, а тільки робиться посилання на нього. При передачі філіграні, її частин і складових, вводяться графічні позначення – одна і дві похилі лінії: 1) / – вказує, що при філіграні є девіз або окремі літери, цифри (наприклад: Глечик / GI); 2) // – вказує, що філігрань складається з двох частин – лівої та правої (наприклад: МФАГ / 18 // 13 / герб Голчарових). Умовні позначення альбомів філіграней подаються за прізвищами укладачів, згідно зі *Списком скорочень літератури*. Відсутність філіграні на аркушах списку констатується.

Звертаємо увагу на те, що в опису філіграні, на аркушах списку, може подаватися більш вузька дата, ніж вказана в загальному археографічному опису широка дата створення писемної пам'ятки, в складі якої вміщений список. У зв'язку з цим, як вже наголошувалося, час написання пам'ятки встановлювався на основі всіх філіграней рукопису та інших палеографічних критеріїв.

Оздоблення. Відмічається наявність заставок, малюнків, ініціалів, кінцівок. Вказуються аркуші, на яких вони знаходяться, крім ініціалів. Дається короткий опис заставок, малюнків та кінцівок. Визначається техніка виконання оздоблення – кіновар, сурик, чорнило.

Записи. Тексти записів і приписок на аркушах списків подаються повністю зі збереженням орфографії. Вказуються аркуші, на яких вони знаходяться.

Зміст. Заголовок. Подається в повній відповідності зі списком. Коли заголовок списку стоїть не тільки безпосередньо перед списком, а також і перед текстом, що йому передує, в складі іншого заголовка, то в каталозі подаються два заголовки з вказівкою аркушів, на яких вони знаходяться. Коли список не має заголовка, входить до складу іншого списку чи стоїть серед окремих текстів, то подається заголовок іншого списку або загальний заголовок текстів, серед яких знаходиться список, з вказівкою на аркуш.

Початок та кінець списків. Передається логічно зв'язаний

фрагмент тексту початку та кінця списків. У каталозі є списки, закінчення яких увійшло до наступної статті як початок під заголовком іншого списку. В опису таких списків вказується закінчення текстів під заголовком даного списку, а потім наголошується, що закінчення списку увійшло в наступний список, подається коротко його назва, вказуються аркуші, на яких знаходиться закінчення списку, а потім подається кінець списку. Невеликі тексти списків (в один-п'ять рядків) подаються повністю під словом *Текст* *, із зірочкою.

Публікація списку. Вказується, що список публікується в додатку до каталога. Списки, що публікуються, стоять під тими номерами, під якими вони описані в першій частині каталога.

Для другої частини каталога прийнята така схема опису: шифр; автор (якщо автор невідомий, ставляться квадратні дужки); назва; вид роботи; час написання; кількість аркушів. Якщо матеріал про Кирила та Мефодія знаходиться в складі іншої роботи, то в такому випадку спочатку подається опис цієї роботи за даною схемою, потім вказуються аркуші, на яких знаходиться дослідження, і тільки тоді подається його назва.

Передача текстів

Тексти списків – заголовки, початки, кінцівки – передаються на основі правил видання пам'яток української мови: М.М. Пещак, В.М. Русанівський «Правила видання пам'яток української мови XIV–XVIII ст.» (К., 1961); «Передача текстів документів і пам'яток» (Мат. наук.-мет. паради. — К., 1990).

Тексти списків публікуються із збереженням орфографії джерел, зокрема літер *s, e, ou, ω, ѿ, ѣ, ѡ, ѣ, ѡ, ѣ, ѡ, ѣ*, крім букви *л*, вона передається через *л*. Буква *є* передається згідно з текстом як *е, е* чи *е*. Тексти подаються з розмежуванням на слова і введенням великих літер для написання особових імен, назв писемних пам'яток, географічних назв за сучасним правописом. Слова під титлами не розкриваються. Титло проставляється над однією або над двома літерами в уніфікованому вигляді (*˘* і *˘*). Виносні літери вносяться в рядок і беруться в круглі дужки. Сполучник *ж* в позиції над рядком в кінці слова вноситься в рядок в круглих дужках і приєднується до слова. М'який і твердий знаки

передаються в точній відповідності до вживання їх у тексті. Частина в постпозиції пишеться разом з відповідними дієслівними формами. Лігатури розкриваються, крім Ѡ, і не позначаються. Слова, написані неправильно, передаються без виправлень. Числа подаються у відповідності до джерела – літерами, словами, цифрами. Закінчення порядкових числівників передається через дефіс (7238-е). Зберігаються наявні в тексті паєрки, з технічних причин між літерою, над якою вони стоять, і наступною є проміжок. Зберігаються всі пунктуаційні знаки, крім коми, крапки з комою, двокрапки, які стоять в кінці заголовка або в кінці тексту списку – вони замінюються крапкою. Діакритичні знаки не відтворюються. Кінець аркуша позначається двома похилими лініями. Купони не зберігаються. Сумніви в точності передачі тексту, через нерозбірливе написання або пошкодження тексту, відмічаються в квадратних дужках.

Науково-довідковий апарат видання складається зі змісту, передмови, покажчиків, списків скорочень. Усі покажчики укладені тільки для першої частини каталога, в них подаються посилання на номер археографічного опису списку.

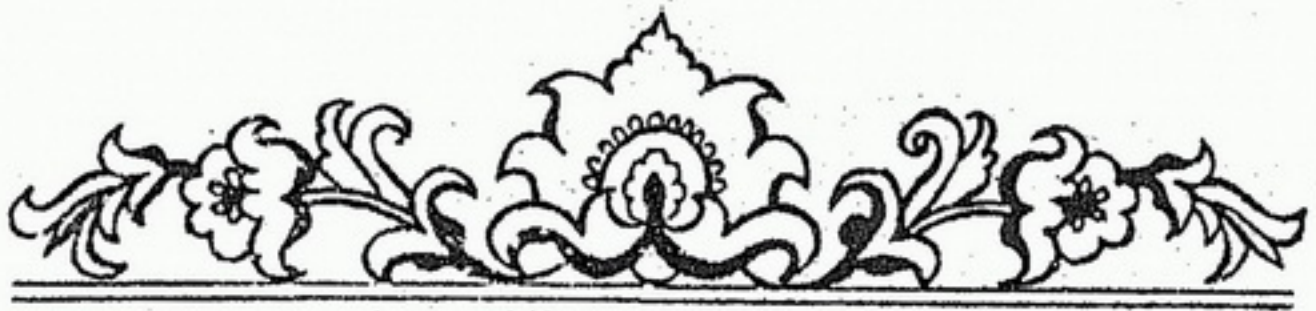
Укладач каталога висловлює вдячність за допомогу й сприяння в роботі докторові історичних наук Л.А. Дубровиній; за люб'язно надану консультацію з питань визначення мовних редакцій окремих списків – докторові філологічних наук В.В. Німчуку; за консультації щодо змісту фондів – науковому співробітникові Інституту рукопису ЦНБ НАН України І.Д. Лисоченко.

Л.А.Гнатенко

Частина перша

Твори про Костянтина-Кирила
Філософа і Мефодія
єпископа Моравського,
твори Костянтина Філософа,
авторські та приписувані,
в писемних пам'ятках
другої половини XV – XIX ст.

I. Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа

1. Урочистник мінейний. Поч. XVII ст. 2°. 334 арк. Оправа XVII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 313 (Поч.), № 9 б.

Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа (витяг): гл. XVI. Диспут у Венеції; гл. XVII. Перебування Костянтина Філософа в Римі; гл. XVIII. Хвороба і смерть Костянтина. Вміщено під 14 лютого, після Проложного житія Кирила Філософа,* на арк. 131 зв.–134.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав кін. XVI – поч. XVII ст. Чорнило темно-коричнєве, кіновар. Філігрань: герб Габданка – сх. Вітвіцька, № 452 (1600, 1602, 1604 рр.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: Въ то(ж) днѣ, слово ѿ житіи сто(г) Кирила архієп(с)па, оучѣлѣ словє(н)скаго рѣскимъ іазыкомъ.

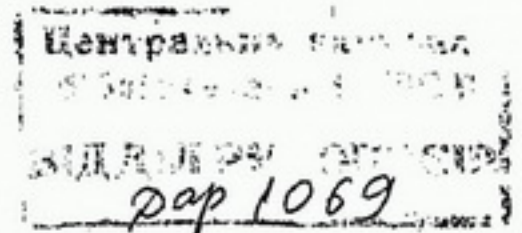
Початок: Въ на то(х) же бывшу емѣ, събраша(с) на(н) еп(с)пи, і поповє і вси чрънори(з)ци, іа(к) врани на соко(л), і въз(д)вигоша тріазычндю ере(с)...

Кінець: ... и написавше икону е(г) на(д) гробо(м), па(ч)ша св(х)тіти на(д) ни(м) днѣ и ноць, хвалаще Бѣ прославляюща(г) таковыа, єго же славать.

Список публікується в клейці № 1.

Опис: Б) Березін. – С. 3–19 (11).

* Див. за каталогом № 10.

Примітка: За Березіним – “Пролог (неполный) на весь год, вернее – Четья Минея, XVI в.”

2. Збірник, XIX ст. 2°. 171 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 302 (Мак.), № 100 п.

Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа (витяг): гл. VI. Диспут із сарацинами (уривок). Арк. 33 зв.–36.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XIX ст. Чорнило темно-коричневе. Папір без філіграней.

Запис: арк. 36, “Изъ того же Сборн.* Новг. Соф. библ. л. 106–108”.

Заголовок: Костянтина Философа стязанье съ срачины и съ болгары.

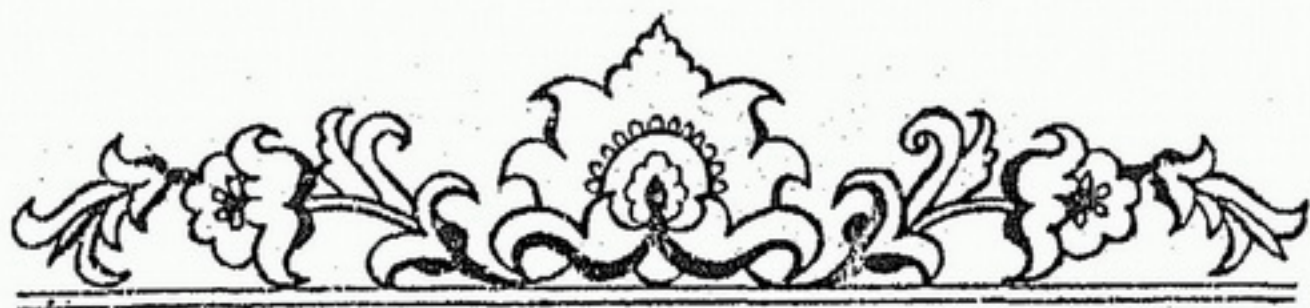
Початок: Нъ и срачинскыи начальникъ лъжи пророкъ Божмигъ изъ единого колѣна родомъ Измаилева сына Авраамля...

Кінець: ... царь Костянтигъ лѣтъ л и д отъступникъ умре душею и тѣломъ, вопия и глаголя яко О[л]ивъ огневи негасимому прѣданъ бысть.

Опис: Б) Петров [1]. – С. 150–157 (152).

* № 529.

II. Похвала Кирилові Філософу

3. Азбука. Надрукована в Супраслі, 1781 р. 8 °. 8 арк. Титульного аркуша немає, вихідні дані в кінці книги. Книга без початку (за фоліацією арк. 53–60). – Ф. 301 (КДА), № 546 п.

Похвала Кирилові Філософу. Арк. 7–8 (за фоліацією арк. 59–60).

Мова церковнослов'янська (біл.). Шрифт кирилівський. Папір без філіграней. Ксилографічна заставка та ініціал із рослинними елементами.

Заголовок (вміщений у вихідних даних у кінці книги, арк. 8 зв.): Сіа Б҃годѣхновеннаа книга глаголемаа Азбѣка имѣа в себѣ началныа словенскіа статиквы такожде и правоучительныа слоги, ѿ сѣеннага писаніа. и похвала стѣомѣ Константинѣ Философѣ нарицаемомѣ во мнишескомѣ чинѣ Кириллѣ.

Початок: Всесилныи, и всемоги Б҃гъ Ѡцъ Вседержитель, кѣпно с' едиnorodны(м) своимъ сѣомъ и со Престѣымъ Дѣхо(м), искони промышлаа ѿ родѣ члѣстѣ(м), и вса на ползѣ строа.

Кінець: ... Кирилъ Философъ, преложи(л) многи книги з' греческаго языка на нашъ рѣскіи языкъ. ими же нынѣ наши хр(с)тіанскіа стѣа цркви исправлютса и красѣютса. Б҃гѣ нишемѣ слава нѣѣ и в' вѣки ами(и).

Опис: А) Куєв, № 73.

Б) Білевич, № 10; Гнатенко [3]. – С. 37–38; Голенченко, № 358; Клок, № 98 (рукопис); Книга Білорусіі, № 27; Кубанська-Попова, № 169; Кузнецова, № 193; Лабинцев [1], № 35; Лабинцев

[2], № 211; Миловидов, № 288; Петров [6], № 1053; Родоський, № 266; Ундольський, № 954.

Примітка: Азбука знаходиться під даним шифром випадково. В опису М.І. Петрова [Петров [4]. – С. 536] під цим шифром вказаний лише Збірник XIX ст. на 12 арк.

4. Збірник. XIX ст. 2°. 154 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 302 (Мак.), № 99 п.

Похвала Кирилові Філософу Климента Охридського. Арк. 141 зв.–143 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XIX ст. Чорнило темно-коричневе. Папір без філіграней.

Запис: арк. 143 зв., “Изъ Сборн. Новг. Соф. библ., Кир. книгохр. № 525, л. 555–559. Прим. Въ этомъ сборникѣ есть и “Житіе блаженнаго отца нашего Константина Философа” (л. 520–554), припис. Клименту епѣлу. Нач. “Богъ милостивъ и щедръ, жадающъ...”.

Заголовок: В тои(ж) дѣи похвала святому Кирилу учителю словенску языку. сотворено Климентомъ епископомъ.

Початок: Се повѣда намъ христолюбцы, свѣтозарная память блаженнаго отца нашего Кирила новаго апостола и учителя всѣмъ странамъ.

Кінець: ... въ славу Пресвятыя Троица. Отца и Сына и Святаго Духа. ему же есть слава и честь и поклоняніе нынѣ и присно и въ вѣкы вѣкомъ аминь.

Опис: Б) Петров [1]. – С. 141–150 (149).

III. Житіє Костянтина Філософа

5. Житіє Костянтина Філософа. XIX ст. 2°. 16 стор. Ркп. без
оправи. – Ф. V, № 803.

Житіє Костянтина Філософа складене на основі Панонського
житія Костянтина-Кирила Філософа і Похвального слова Кирилові
Клименту Охридського.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XIX ст. Чорнило
темно-коричневе. Папір без філіграней.

Записи: арк. 1, 1) "Изъ Рукописи Москов. Публ. Музея (Собр.
Ундольскаго № 1094), писанной близкимъ къ скорописи
полууставомъ половины XVII в., на 7 л., въ 4-ку"; 2) "Въ
Императорское Одесское Общество исторіи и древностей отъ д. чл.
А. Викторова. 10 апр. 1880 г."; 3) "19 апреля 1880"; 4) "№ 216".

Заголовок: Ѡе(в), дї. Преставленїе, і по(х)вала сѣомѣ Ѡцу
Ко(н)стантинѣ, нареченаго Кирила. Ѡчѣла сло(в)ескѣ азькѣ і
бо(л)га(р)скѣ, Філософа. створено Кліме(н)то(м).

Початок: Се повѣдаю ва(м) хблюб'цы. свѣтоза(р)наа памѣ(т),
блжѣна(г) Ѡца наше(г) Кирила. новаго ап(с)ла, и Ѡчѣла всѣ(м)
страна(м) ру(с)ски(м).

Кінець: ... во славѣ Пр(с)тыа Тр(о)ца, Ѡца і Сна і Сѣаго Дѣа,
ему(ж) естѣ слѣва і ч(с)ть і по(к)лонанїе, нїѣ и при(с)но і во вѣки
вѣко(м), ами(н).

Опис: Б) Вікторов. – С. 14.

IV. Проложне житіє Кирила Філософа

6. Пролог, вересень – лютий, друга редакція. 80-ті роки XV ст. 2°. 309 арк. Оправа XIX ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 312 (Соф.), № 273 с.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено під 14 лотого на арк. 296–297 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XV ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: голова бика з хрестом, обвитим змією – сх. Бріке, № 14240 (1482 р.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: Въ то(ж) дѣнь прп(д)бна(г) ѿца нашего. Коурила Философа оучителя словѣснаго.

Початок: Въ Селюньстемъ градѣ. бѣ етеръ добро // родѣнь мужъ именемъ Левъ. саномъ же сотникъ ѿ него(ж) родиса блжньи Коуриль.

Кінець: ... словѣсныи нарицаетса оучитель. и тако поживъ чюдѣса створъ. въ старости добрѣ к Г(с)Ѹ ѿидѣ. // и погрѣбѣнь бы(с) въ Каѿнѣ градѣ.

Опис: В) Петров [3]. – С. 91.

Примітка: За Петровим – кін. XVI ст.

7. Пролог – Євангеліє учительне (конволют). XV – XVII ст. (Пролог, 80–90-ті роки XV ст.; Пролог, 80–95-ті роки XVI ст.; Євангеліє учительне, 1604 року). 2°. 536 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 /1643 п.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено в Пролозі

(пересень – лютий, 80–90-ті роки XV ст., друга редакція) під 14 лютого на арк. 251 зв.–252.

Мова церковнослов'янська (укр.*). Півустав XV ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: агнець великодній – сх. Бріке, № 24 (1487, 1488, 1491, 1495 pp.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: Въ тѣ(ж) днѣ память прп(д)бнаго ѿца нашего Кѳрила философа оучѣла словеснаго.

Початок: Въ Селоуиѣстѣмъ градѣ бѣ етеръ доброденъ, моужь именовъ Левъ, саномъ же сотникъ. ѿ него же родиса блженъныи Кѳрилъ.

Кінець: ... словесныи нарицаетса оучитель, и тако поживъ чудеса сътвори. во старости добрѣ къ Г(с)оу ѿиде, и погрѣбѣнь бы(с) во Кланѣ градѣ.

Список публікується в клейці № 2.

Опис: В) Петров [2]. – С. 246.

Примітка: За Петровим – “Сборник”.

8. Пролог, грудень – лютий, друга редакція. Кін. XV ст. 2°. 446 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без кінця. – Ф. 310 (Ніж.), № 18.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено під 14 лютого на арк. 378 зв.–380.

Мова церковнослов'янська (укр.). Устав XV ст., у два стовпці. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: голова бика з хрестом, обвитим змією – тотож. Лихачов, № 1178 (1493 р.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: Въ тѣ(и) же днѣ память прп(д)бнаго ѿца нашго Кирила философа оучителя словѣньскаго:

Початок: В Селоуиѣстѣмъ градѣ. бѣ етеръ. добронравенъ мѣжъ именовъ Левъ. саномъ сотникъ. ѿ него же родиса блаженныи Кирилъ.

Кінець: ... словѣньскыи оучитель. и тако поживъ и чудеса створи къ Гѳоу ѿиде. и погребенъ бы(с) в Канаѿнѣ градѣ.

Опис: В) Петухов. – С. 1 (№ 1); Сперанський [1]. – С. 44–45.

Примітка: За Сперанським – близько 1538 р.

* Мовні особливості північноукраїнські або південнобілоруські.

9. Пролог, вересень – лютий, друга редакція. 50–60-ті роки XVI ст. 2°. 461 арк. Оправа XIX ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 530 /1664 п.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено під 14 лютого на арк. 429–430.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVI ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: сфера / М – сх. Лихачов, № 2722 (близько 1560 р.), № 3443 (1564 р.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: В той(ж) днь пам(т) прп(д)бнаго ѿца ншого Кирила Философа. и оучителя словенскаго азыка.

Початок: В Селжньстемъ градѣ бѣ етеръ прп(д)бнѣ. имене(м). Левъ сано(м) же сотникъ ѿ него же ро(ди)са блже(н)ны(и) Кири(л).

Кінець: ... словенскы оучитель наре(ч)са. и тако поживѣ. въ старо // стѣ добрѣ. ко Г(с)ж ѿде и погребенѣ бы(с) в Канаѿни градѣ.

Опис: В) Петров [2]. – С. 246.

10. Урочистник мінейний. Поч. XVII ст. 2°. 334 арк. Оправа XVII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 313 (Поч.), № 9 б.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено під 14 лютого на арк. 130 зв.–131.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: герб Габданка – сх. Вітвицька, № 452 (1600, 1602, 1604 рр.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: М(с)ца фе(в)рала въ дї днь, пам(т) прп(д)бна(г) ѿца нше(г) Кирила Философа, оучтла словано(м).

Початок: Въ Селѣ(н)сте(м) градѣ, бѣ нѣкто добророде(н) мѣ(ж) імене(м) Ле(в), саномъ(ж) сотни(к). ѿ него(ж) роди(с) блжены(и) Кири(л).

Кінець: ... словенски(и) нарицаеть(с) оучтль. и тако пожи(в) і чудеса сътвори, въ старостѣ добрѣ къ Гѣ ѿде, и погребенѣ бы(ст) въ Каѿнѣ градѣ.

Опис: Б) Березін. – С. 3–19 (11).

Примітка: За Березінім – “Пролог (неполный) на весь год, вернее – Четья Минея. XVI в.”

11. Пролог, вересень – лютий, друга редакція. 20-ті роки XVII ст. 2°. 503 арк. Оправа XVII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 301 (КДА), № 414 л.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено під 14 лютого на арк. 455 зв.–456 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Півустав XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: глечик / RP – сх. Хівуд, № 3585 (1623–1624 рр.), № 3584 (1624 р.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: В' той же дїѣ памать прп(д)бнаго ѿца нашего Кириила Философа оучителя словенська.

Початок: Въ Селдѣньстѣ(м) градѣ бѣ егеръ добродетель мѣжъ, именемъ Левъ. саномъ же сотникъ, ѿ него(ж) родиса блженныи Кирилъ.

Кінець: ... словенскїи оучитель, и тако пожи(в) и чудеса сотворъ. въ старости добръ ко ГѢ ѿиде, и погребенъ бысть в Канаѡнѣ градѣ.

Опис: В) Лебедев [1]. – С 158–161.

12. Хронограф, руська редакція 1617-го року. 30-ті – 40-ві роки XVII ст. 2°. 848 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 310 (Ніж.), № 38.

Проложне житіє Кирила Філософа. Арк. 633–634.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: лілія на щиті під короною – сх. Лауцявічюс, № 2165 (1639 р.), № 2166 (1643–1644 рр.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: О преложении книгъ, ѿ греческаго языка, на словенскїи,* і в'кратѣцѣ сказанїе ѡ роженїи, и ѡ житїи сѣаго Кириила Философа.

Початок: В Соловѣньстемъ граде бѣ : ѣкїи мѣ(ж) прв(д)нѣ имане(м) Левъ саномъ(ж) сотникъ. ѿ него(ж) родишася два сѣа Мефодїе, и сѣи сѣи Константинъ.

Кінець: ... нареченъ бысть словенскїи оучитель. и тако поживъ и многи трудовы и по(д)виги по(д)емъ о вѣре Х(с)вѣ и чудеса многа сотворивъ до старости добръ ко Г(с)ов ѿиде, и погребенъ

* Див. за каталогом № 36.

бысть в Катаонѣ граде). мы(ж) словенский и бол'га(р)ский языкъ да глѣ(м). стѣомов ѿцовъ нашему и оучѣлю Кирилоу Философову вѣчная пам'ят(т).

Опис: В) Сперанський [1]. – С. 81–83.

13. Пролог, вересень – лютий, друга редакція. 1643 р. 2°. 597 арк. Оправа ХІХ ст. – Ф. 301 (КДА), № 178/ІІ п.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено під 14 лютого на арк. 585 зв.–586 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав ХVІІ ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: герб сокира – сх. Лауцявічюс, № 1713 (1640 р.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: В той же дѣль прп(д)бнаго оца нашего Кири(л)ла Философа, оучѣла славен'скаго.

Початок: В Селжн'стемъ градѣ, бѣ етеръ доброденъ мѣжъ, именемъ Левъ, саномъ сотникъ. ѿ него же родиса бл'же(н)ный Кирил'ль.

Кінець: ... словен'скій оучите(л) нареченъ бысть. и тако поживъ чудеса сътворивъ, въ старостѣ добръ къ Гдѣж ѿиде. и погребенъ бысть в Катаонѣ градѣ.

Опис: В) Петров [4]. – С. 119, 127–137.

14. Хронограф, руська редакція 1617-го року. Кін. ХVІІ ст. 2°. 407 арк. Оправа ХVІІІ ст. Ркп. без початку. – Ф. VІІІ, № 113 м /145.

Проложне житіє Кирила Філософа. Арк. 164–165.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав ХVІІ ст., близький до скоропису. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: герб Амстердама // СРС – сх. Черчілль, № 32 (1693 р.). Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок: О преложеніи книгъ ѿ греческаго языка на словен'скій,* и в'кратце сказаніе. ѿ роженіи и ѿ житіи стѣго Кирила Философа.

Початок: В' Селдннемъ і градѣ бѣ нѣкїи мѣжъ праведенъ иманемъ Левъ, саномъ же сотникъ, ѿ него же родишася два сына Мефодіе и сей стѣи Константинъ...

* Див. за каталогом № 39.

Кінець: ... наречень бысть словенскїи учитель, и тако поживъ и многи трѣды и подвиги под'емъ ѿ вѣре, Хвѣ, и чудеса многа сотворивъ. во старости добрѣ.ко Гдѣ ѿиде и погребенъ бысть в' Катаонѣ градѣ. Мы же словенскїи и бол'гарскїи языкъ да глѣмъ. сѣомѣ ѿцѣ нашемѣ и учителю Кирилѣ Философѣ вѣчнаа памать.

Опис: В) Маслов. – С. 23.

15. Збірник історичного змісту. Сер. XVIII ст. 2°. 142 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. VIII, № 116 м/64.

Проложне житіє Кирила Філософа. Арк. 10–11.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: C&I HONIG // Pro Patria – сх. Лауцявічюс, № 2867 (1764 р.).

Заголовок: О преложенїи кїѣгъ ѿ греческаго языка на славе(н)скїи,* и вкратцѣ сказанїе о рожденїи и о житїи свѣтаго Кїрил'ла Философа.

Початок: В Солянстѣмъ градѣ мѣжъ пѣкїи бѣ праведенъ именемъ Левъ саном' же сотникъ ѿ него жѣ родишася два сїа Месфодїи и сей свѣтыи Константинъ.

Кінець: ... наречень бысть славенскїи учитель, и такѡ поживъ и многи трѣды и пдвиги пдемъ, о вѣрѣ Хр(с)товѣ, и чудеса многи сатворивъ в старости добрѣ к' Г(с)лѣ ѿиде а погребенъ бы(с)ть в Такаонѣ градѣ, мы же славенски(м) и болга(р)скимъ языкомъ да глѣ(м) сѣомѣ ѿцѣ нашемѣ и учителю Кири(л)лѣ Философѣ вѣчная памать.

Опис: В) Маслов. – С. 24.

16. Пролог, січень – квітень. 1812 р. 4°. 171 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 312 (Соф.), № 276 Л с.

Проложне житіє Кирила Філософа. Вміщено під 14 лютого на арк. 68–69.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XIX ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: J. J. B. (курсив) / 18 // 11 / герб Баришникових – Клепиков [1], № 261 (1807 р.).

* Див. за каталогом № 40.

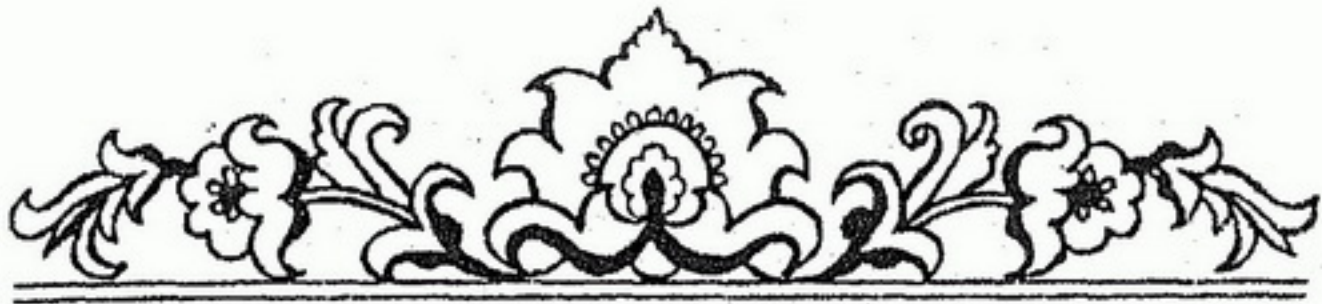
Заголовок: Въ той же день память преподобнаго оца нашего Куріла // Філософа, учителя славенскаго.

Початок: Сей родися въ Селуистѣмъ градѣ отъ добророднаго мужа Льва сотника...

Кінець: ... молився Б҃гу, написа имъ славенскій алфавитъ, и научи ихъ славенскимъ языкомъ книгамъ: сотворивъ же и ина чудеса, въ старости добрѣ ко Гдѹ отъиде, и погребень бысть въ Канаонѣ градѣ, в' девятомъ по Хр(с)товѣ Рж(с)твѣ столѣтіи.

Опис: В) Петров [3]. – С. 91.

V. Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського

17. Пролог, березень – серпень, друга редакція. Сер. XVI ст. 2°. 519 арк. Оправа XIX ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 312 (Соф.), № 274 с.

Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського. Вміщено під 11 травня на арк. 211–212.

Мова церковнослов'янська (укр.). Устав XVI ст., у два стовпці. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: глечик / ID – сх. Бріке, № 12748 (1544 р.), № 12746 (1556 р.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: Въ тѣи(ж) днѣ памѣ(т) прп(до)бнаго ѿца ꙗше(г) Мефодіа єп(с)кпа Моравскаго:

Початок: Прп(до)бный ѿць нашъ Меѡ(ди)ѧ бѣ ѡ града Селѣньскаго, ѡ сановитѣ и богатоу ро(ж)шѣса ро(ди)телю. ѿца Лѣва, и матери Маріа.

Кінець: ... хр(с)тіане, и нарекоша ѧ Оуста Х(с)ва. поживь(ж) въ старости добрѣ престависѧ къ Г(с)ѡ.

Опис: В) Петров [3]. – С. 91.

18. Пролог, березень – серпень, друга редакція. 1599–1600 рр. 2°. 539 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 310 (Ніж.), № 19.

Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського. Вміщено під 11 травня на арк. 220–220 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Півустав XVI ст. Чорнило

темно-коричневе, сурик. Філігрань: глечик / GPI – сх. Бріке, № 12740 (1588 р.), № 12741 (1589 р.). Ініціали сурикові.

Заголовок: В' той(ж) днь с'лво прп(д)бнаго оца ншого Меѳе(ди)а еп(с)па Моравьскаго.

Початок: Прп(д)бный оць нашъ Меѳедій бѣ ѿ града Селюуньскаго, ѿ сановитоу и бгатуоу родителю рожеиса оца Л'ва и мѣри Мрїа.

Кінець: ... кр(с)тіане. и нарекоша и ОУста Хѳа. поживе въ старости добрѣ престависа ко Гѳу.

Опис: В) Петухов. – С. 1 (№ 2); Сперанський [1]. – С. 45–46.

19. Пролог, березень – серпень, друга редакція. 1643 р. 2°. 392 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 301 (КДА), № 178/І п.

Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського. Вміщено під 11 травня на арк. 176–176 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: голова бика на щиті – сх. Вітвіцька, № 1195 (1640, 1641, 1643 рр.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: В то(ж) днь прп(д)бнаго оца нашего Мефедіа еп(с)па Морав'скаго:

Початок: Прп(д)бны(и) оцѣ на(ш) Мефедіи бѣ ѿ града Селѣ(н)скаго, ѿ сановитоу родителю и богатѣ, рож(д)ьшиса ѿ оца Л'ва, и мѣре Мрїи.

Кінець: ... хр(с)тіане нарекоша и тов ОУста Хѳа: пожив же въ старости добрѣ престависа къ Бѣ.

Опис: В) Петров. [4]. – С. 119–127.

20. Пролог, травень – червень. 1820 р. 4°. 216 стор. Оправа XIX ст. – Ф. 312 (Соф.), № 276/ІІ с.

Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського. Вміщено під 11 травня на стор. 21–22.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XIX ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: АСМХ (вензель під короною) / МУ // СТ / Pro Patria (з ведмедем) / 1819 – Клепиков [1], № 68 (1814, 1829 рр.).

Заголовок: Въ той же день память прп(д)бнаго оца нашего Меѳодіа, еп(с)кпа Моравскаго, учителя росскаго.

Початок: Сей прп(д)бный поживе въ лѣто осмьсотъ осмдесятое, въ царство Васіліа Македона: бѣ же отъ града Селунскаго, отъ сановитыхъ и богатыхъ родителей, Льва и Маріи.

Кінець: ... наречень бысть Меѳодій Хр(с)това Уста; по семь поживъ, въ старости добрѣ преставися къ Бг҃у.

Опис: В) Петров [3]. – С. 91.

21. Зібрання житій руськихъ святихъ (зв'язка, 87 текстів). Перша пол. XIX ст. 2°. 4°. Зібрані О.М. Муравйовим. – Ф. 301 (КДА), № 722 л.

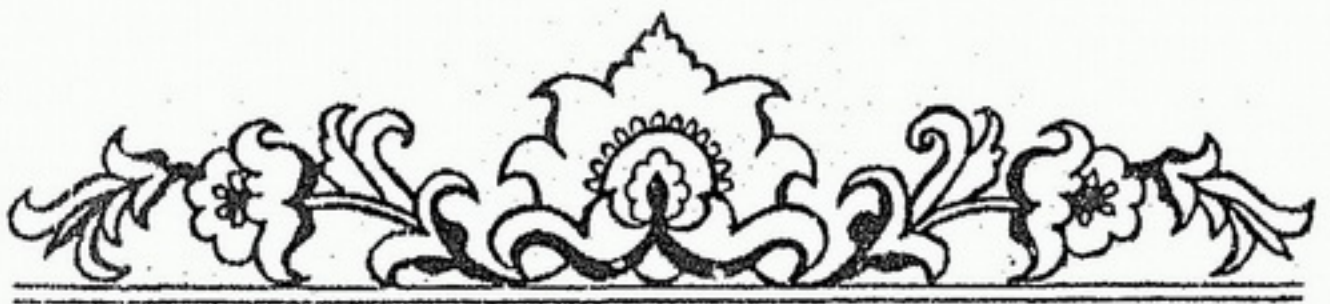
На початку зв'язки є покажчик, в якому вказано 15 текстів і серед них – “Житіє Мефодія єпископа Моравскаго: о изложеніи имъ Грамоты на словенскомъ языке”.

Рукопис відсутній, його вже не було, коли О. Лебедев описував рукописи, що надійшли до ЦАМу КДА у 1877–1911 рр.

Опис: Б) Лебедев [1]. – С. 363–370.

Примітка: За Лебедевим – “Житія русскихъ святихъ”.

VI. Сказання Чорноризця Храбра “О писменехъ”

22. Збірник. Сер. XVI ст. 4°. 504 арк. Оправа XVII ст. Ркп. без початку. – Ф. 313 (Поч.), № 47.

Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ”. Арк. 205–208 зв. Мова церковнослов’янська (молд.-болг.). Півустав XVI ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: якір із зіркою – сх. Лихачов, № 3426 (1561 р.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: Ѡ писмене(х) Чръноризца Храбра.

Початок: Прѣжд(е) оубо слоовѣне не имѣхъ книгъ...

Кінець: Вѣ, лѣта(ж) ѡ създаніа (вѣ)сего мира, ꙗко сѣхъ же и ины ѡвѣты жже инде речемъ. а нѣтъ нѣ(с) вѣма. такѡ(в) разд(м) братіа Бѣ є(с) даль слоовѣномъ. емоу же слава чѣсть и дрѣжава и покла // нѣніе, нѣтъ и пр(с)но и вѣ вѣкы вѣкѡ(м) бє(з) кѡ(н)ц(а); Кѡриль и братъ мой Меѡодіе. Гоораздо. Кліментъ. Наоумъ. Ангеларіе. Сава. Лавре(н)тіе. лѣ(т) ꙗко.

Публ. : Багрій [1]. – С. 269–275; Багрій [2]. – С. 27–33; Куев. – С. 218–221.

Опис.: А) Багрій [2]. – С. 25–27; Богдан. – С. 1–22; Вілінський. – С. 13–15; Джамбелука-Коссова; Куев. – С. 217–218; Кульбакін. – С. 43–77; Лавров. – С. 138; Лук’яненко. – С. 406–465; Михаїла. – С. 135–136; Огієнко. – С. 44–47; Попруженко. – С. 55–61; Ягич. – С. 576–581.

Б) Березін. – С. 69–75 (72).

23. Збірник. 10-ті роки XVII ст. 4°. 351 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 312 (Сф.), № 169 с.

Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ". Арк. 307–310, без кінця.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: риба на щиті – сх. Лауцявічюс, № 3937 (1617 р.).

Заголовок: Сказаніє. како состави сѣы(и) Кирии(л) Филосооѡ азбѡку по языку слове(и)ску, и книги преведе ѿ гречески(х) на слове(и)ски(и) языкѡ.

Початок: Пре(ж)де ѡбо словіане еше суще погани, не иміахѡ пи(с)ме(и)...

Кінець: Во лѣто ѿ со(з)даніа міру 5 тьсуць тѣг су(т) же и инии ѿвѣти іа(ж) и(и)де рече(м).

Публ.: Куєв. – С. 250–252.

Опис: А) Багрій [2]. – С. 7; Джамбелука-Коссова; Куєв. – С. 249–250

Б) Петров [3]. – С. 50–53 (52).

24. Хронограф. 50–60-ті роки XVII ст. 4°. 210 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку. – Ф. VIII, № 111 м/141.

Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ". Арк. 48–52.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: глечик / IDB – сх. Хівуд, № 3602 (1654–1655 рр.). Ініціал кіноварний.

Запис: арк. 52 зв., "Списано в лѣто 3рма(г) го(ду) с Г(с)дрвы домовые Палеи. по вознесени' Г(с)да Бѣа и Сѣса нашего Іса Хр(с)та в лѣто, тїі. при блѣоче(с)тиво(м) црѣ Костя(и)тинѣ и при Патриа(р)се костя(и)ти(и)градско(м) Мигрофане. и по проша Ариа еретика суетомудре(и)ного и проповѣдаша вѣрѡ непорочнїю."

Заголовок: По се(м) сказание како состави(л) сѣы' Кири(л) Филосо(ѡ) а(з)бѡку по языкѡ слове(и)скѡ и книги переве(л) о греческихъ // на слове(и)ски'.

Початок: Прежде убо словянѣ еше суще погани не умѣяху писмя(и)...

Кінець: В лѣто ѿ со(з)дания мирѡ 5тѣг-го суть(ж) і ини' ѿвѣти яже и(и)дѣ рече(м) а нїѣ не(с)ть время. тако(в) убо расѡ(м) братие

дарова Б҃ъ словяно(м) ему же слава честь и де(р)жава и поклоняние
нїѣ и присно і во вѣки вѣкомъ аминь.//

Публ.: Гнатенко [2].

Опис: А) Гнатенко [2].

В) Маслов. – С. 23.

Примітка: За Масловим – “Краткий обзор событий всеобщей и русской истории от сотворения мира до 1650 года включительно”.

25. Требник (конволют). XVI – XVII ст. 8°. 170 арк. Оправа відсутня. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 301 (КДА), № 334 п.

Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ”. Арк. 135–140 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, сурик. Філігрань: герб Брига – сх. Вітвіцька, № 904 (1665, 1667, 1669, 1670 рр.). Заставка – прямокутник, у середині хрести і риски, виконана чорнилом і суриком. Заголовок та ініціали сурикові. Кінцівка із розводів, виконана чорнилом.

Заголовок: Сказаніє. како. состави: с҃ѣы К҃ури(л) Философъ азбѣку по іазыкѣ словенскѣ и книги преведе ѿ грече(с)кихъ на словен'скій іазык.

Початок: Прежде ѿбо словіане еше сѣще погани не иміахѣ писме(н)...

Кінець: ... во лѣто ѿ созданиа мирѣ, 3 тисѣщ'., тѣг. сѣт' же и иніи ѿвѣты, іаже ин'де ѡ речем', а нїѣ нѣст время, таковъ ест' разѣм' братіе Бо(г) дарѣва словіаном', емѣ же слава че(ст) и дер'жава, и пок'ланяніє. нїѣ и пр(с)но и во вѣки. Аминь.

Публ.: Куєв. – С. 242–245.

Опис: А) Багрій [1]. – С. 574–580; Багрій [2]. – С. 6; Джамбелука-Коссова; Куєв. – С. 242; Лавров. – С. 138; Петров [5]. – С. 412; Попруженко. – С. 58.

Б) Петров [4]. – С. 352–355 (354).

26. Азбука. Надрукована в Супраслі, 1781 р. 8 °. 8 арк. Титульного аркуша немає, вихідні дані в кінці книги. Книга без початку (за фоліацією арк. 53–60). – Ф. 301 (КДА), № 546 п.

Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ”. Арк. 1–5 зв. (за фоліацією арк. 53–58), без заголовка та початку (втрачені).

Мова церковнослов'янська (біл.). Шрифт кирилівський.
Кінцівка – ваза з квітами.

Початок: ... писати и глаголати, а б в г д , и прочаа. сїа же сѣть подобна греческим' писменемъ.

Кінець: ... въ лѣто ѿ созданїа мирѣ ст҃г. сѣть же і ини ѿвѣти, іаже инде речемъ, а ꙗгѣ нѣсть время. таковъ есть разѣмъ братїе Бг҃ъ дарова(л) словано(м). емѣ же слава честь и деръжава и поклонанїе ꙗгѣ и пр(с)но и во вѣки аминь.

Опис: А) Куєв, № 73.

Б) Білевич, № 10; Гнатенко [3]. – С. 37–38; Голенченко, № 358; Клок, № 98 (рукопис); Книга Білорусїї, № 27; Кубанська-Попова, № 169; Кузнецова, № 193; Лабинцев [1], № 35; Лабинцев [2], № 211; Миловидов, № 288; Петров [6], № 1053; Родоський, № 266; Ундольський, № 954.

Примітка: Азбука знаходиться під даним шифром випадково. В опису М.І. Петрова [Петров [4]. – С. 536] під цим шифром вказаний тільки Збірник ХІХ ст. на 12 арк.

27. Збірник. 10–20-ті роки ХІХ ст. 4°. 244 арк. Оправа ХІХ ст. – Ф. 301 (КДА), № 631 п.

Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ". Арк. 229–231.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис ХІХ ст. Чорнило коричневе. Філігрань: МФАГ / 18 // 13 / герб Гончарових, з шоломом і наметом між двох гілок – Участкіна, № 124 (1813 р.).

Запис: арк. 229, 1) "҃л[(а)]т[є]рь сле(д)"; 2) "҃ал(г) сл(д) москов(с)ка го(д) [а҃ч въ] ли(с) 374".

Заголовок: Сказанїе како состави ст҃и Кирилъ Философъ азбуку по языку словенску, и[з] книги преведе ѿ грече(с)кихъ на словене(н)(с)кіи* языкъ.

Початок: Пре(ж)де убо словяне еще суще погани не имѣаху писменъ...

Кінець: во время Михаила црїа Грече(с)каго и матере его Феодоры, иже православную верѣ утвердиста, и Бориса князя

* У цьому слові буква "и" написана над рядком, а буква "с" – під рядком. Таке написання "с" характерне для всього тексту Сказання.

Болгарска, и Растица князя Моравска и Костелла кнѣзя Блатынска, в лето 6363-е.

Публ.: Куев. – С. 398–400.

Опис: А) Багрій [1]. – С. 573; Багрій [2]. – С. 7; Джамбелука-Коссова; Куев. – С. 398.

Б) Петров [4]. – С. 652–654 (654).

Примітка: За Петровим – “Раскольниковский сборник”.

28. Про письмена слов'янські. Літографія Фарського в Празі. XIX ст. 2°. 1 арк. – Ф. 160, № 2419.

Про письмена слов'янські. Текст за змістом ділиться на дві частини: у першій – коротко переданий початок Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ”, у другій – дається оцінка кирилівському алфавітові і говориться про те, що ним користувалися руські, болгари, серби, але хорвати, чехи, морави та інші прийняли замість нього алфавіт латинський. Два однакові тексти розміщені впоперек аркуша, з лівої сторони текст поданий латиницею, з правої – кирилицею.

Мова церковнослов'янська (чес.). Шрифт стандартний, різних розмірів, і позастандартний – каліграфічне начертання. Папір без філіграні.

Заголовок: О pismenech slovanských.

1 частина

Початок: Дривѣ словане не мѣли писменъ . . .

Кінець: [Костянтин Філософ] сеставилъ въ р. 855 прослованскоу рѣчь, 38 писменъ; зъ тѣхъ 24 подобно писменомъ грѣцкымъ; соу тато: а, в, г, д, е, з, и, ѳ, і, к, л, м, н, ѓ, о, п, р, с, т, у, ф, х, џ, ѡ, а 14 выналезено самымъ сеставителемъ; соу тато: б, ж, ѕ, ц, ч, ш, щ, њ, ы, ѣ, ю, љ, ѡ.

VII. Про винахід слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську

29. Збірник історичного змісту. Сер. XVIII ст. 2°. 202 арк.
Оправа XIX ст. – Ф. 312 (Соф.), № 309 с.

Про винахід слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Вміщено в Літописі Густинському на арк. 105–106 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: АГБ // АГ (вензель) / Pro Patria – Клепиков [1], № 24 (1749 р.), № 25 (1754 р.).

Записи: арк. 106, 1) “Бѣ(л)скіи о все(м) 236”; 2) “Ψа(л): 116 Кофи[л]ипи([с]) 240”; арк 106 зв., 3) “Бѣ(л)скіи о всемъ лѣтъ 902 ли(ст) 336”.

Заголовок: Ѡ ѡбрѣтеныхъ писъмене словенска и преложен[іи] книгъ из греческаго* языка на славенскый.

Початок: Ѡ семъ лѣтопи(с)ци различнѣ повѣдають, не вѣдаю(т) не вѣдуще кто и когда и в' кое в'ремя, из'о(б)рѣте, грамотѣ славенскую...

Кінець: ... [Методій] проповѣдаа и научаа слав'янгъ и ляховъ, имъ же устави словенски // языкомъ хвалити Бога и благослови Бѣгъ трѣдъ и тѣпаніе его, іако и доселѣ словіанскіе народи своимъ

* У даному слові сполучення че повторено двічі.

язикомъ хвалить Г(с)пда, и з' Краковѣ на к'лепарѣ недавно престаша словенски(м) язикомъ. службу бжю служити.

Опис: В) Апанович. – С. 36, 71–74; Петров [3]. – С. 103–104.

30. Літопис Густинський. 1764 р. 2°. 194 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 312 (Соф.), № 314 с.

Про винахід слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 34–35 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: ЯМАЗ // герб Ярославля – Участкіна, № 25 (1760–1764 рр.).

Запис: арк. 34, 1) “Ма(р)тини а ли(ст) є [.....] о Ру(с) ли(ст) в”; 2) “Кро(м) к. ҃ ли(ст) мѣ Про(л) февраль дї; арк. 35, 3) “Би(л) о все(мь) сл҃с”; 4) “Уал: р҃сі”; 5) “Филит ҃м”; 6) “Кро(м) ли(ст) мѣ”; арк. 35 зв. 7) “Бѣль о все(мь) лѣ, 902 ли(ст) 336”.

Заголовок: Ѡ изобрѣтеніи писмене словенска и преложеніи книгъ из греческаго языка на славенскій.

Початок: О семь лѣтописци различнѣ повѣдаю(т), не вѣдуще кто и когда . и в кое время изобрѣте грамоту славенскую...

Кінець: ... [Методій] проповѣдаа и научаа славянь, и лаховь, имь же устави славенски(м) язикомъ хвалити Б҃га, и благослови Богъ трѣдъ и тщаніе его, іако и доселѣ славянскіе народи хвалить своимъ язикомъ Г(с)пда, и в' Краковѣ на клепарѣ недавно престаша словенскимъ язикомъ службу божю служити.

Опис: В) Апанович. – С. 74, 75; Петров [3]. – С. 105.

Примітка: За Петровим – “Исторія Россі(и)скаго народа лицъ и дѣлъ знаменитшихъ. с обстоятелстви прочіихъ к нымъ прислѣдшающихъ вещей написанная преп(д)бнымъ ѡцемъ нашимъ Несторомъ Лѣтописцемъ Стопечерскимъ въ року дѣбг-мъ. А нѣѣ за благословеніемъ яснѣ в бѣѣ преосвященнѣйшаго квръ Арсенія Могилянскаго православнаго архіеп(с)кпа митрополита Кіевскаго Галицкаго и Малыя Россіи переписана року 1764 м(с)ца мая дня”.*

* Між текстом, наведеним М.І. Петровим, і текстом рукопису є графіко-орфографічні відмінності, у зв'язку із цим текст подається за рукописом.

31. Літопис Густинський. 1778 р. 2°. 291 арк. Оправа XVIII ст. (верхня кришка відірвана). – Ф. 312 (Соф.), № 315 с.

Про винахід слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 45 зв.–47.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав, близький до скоропису, XVIII ст. Чорнило темно-коричневе, сурик. Філіграні: 1) ЯМСЯ // герб Ярославля – Участкіна, № 26 (1765–1777 рр.); 2) АГ // АГ (вензель) / Pro Patria – сх. Участкіна, № 707 (1786 р.). Текст вписаний в орнаментовану рамку із рослинних елементів, виконану чорнилом; у верхній і нижній частині рамки стилізовані квіти, виконані чорнилом і суриком.

Заголовок: О изобрѣтеніи писмене славе(н)иска и преложеніи книгъ из греческаго языка на (с)лавенскій.

Початок: Ѡ семъ, лѣтописци различнѣ повѣдаю(т), не вѣдуше кто, и когда. и в акое врем(а) изобрѣте грамоту славенскѣю...

Кінець: ... [Мефодій] проповѣдаѣ и наоучаѣ славанъ и полаковъ. им же оустави славенски(мъ) языко(мъ) хвалити Бѣга. и бл҃гослови Бѣгъ тру(д) и тѣпаніе его, іако и доселѣ славенскіе народы, свои(мъ) языко(мъ) хвалатъ Г(с)да; такожъ и в Краковѣ недавними времени пре(с)таша славенски(мъ) языко(м) службѣ бж҃ію служити.

Опис: В) Апанович, С. – 75–77; Петров [3]. – С. 105–106.

Примітка: За Петровим – “История Россійскаго, албо славенскаго народа лицъ и дѣлъ знамени(т)шихъ. со обстоятелство(мъ) прочіихъ знаковъ прилѣчающихъса вещей. Написана(а) прп(д)бнимъ ѡцѣмъ нѣшимъ Несторо(мъ) Лѣтописцемъ Свѣтопечерскимъ: в' лѣто ѡ созданіа мира: „аѡг. А переписанъ в' Кіевѣ; в' лѣто ѡ Адама ꙗ[л]нїи: а ѡ Рождества Хр(с)това: „аѣї: за вѣдо(мо)мъ всече(с)тнаго оца Василїа Борзаковско(го); сїѣеника церкви прп(д)бнаго оца теодосїа Печерскаго, котора(а) стоитъ недалече монастыра; мурованаѣ. В' крѣпости Печерской: А в'новъ переписана Алезеємъ Германовычемъ загранич(н)имъ оуруже(н)цемъ Полски(мъ), а будучи(мъ) дако(мъ) в то(и)же цркви теодосїа при сїѣенїку више писаномъ: лѣта ѡ Адама: ꙗѣїсї: а ѡ Ро(ж)де(с)тва Хр(с)тва: „аѣѡї: мїа: ав'гѣста: дна: ѡ: за архимандрїта Печерского: Зѡсима Вал'ковїча: ѡ адама: 71286: а ѡ ро(ж): 1778”.*

* Між текстом, наведеним М.І. Петровим, і текстом рукопису є графіко-орфографічні відмінності, у зв'язку із цим текет подається за рукописом.

**VIII. Про переклад книг з грецької мови
на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє
та про філософів Костянтина і Мефодія**

32. Степенна книга. Остання чверть XVI ст. 2°. 774 арк. Оправа XVII ст. – Ф. 310 (Ніж.), № 50.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія. Арк. 84–85 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Півустав XVI ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: глечик з розеткою / RP – сх. Бріке, № 12701 (1573 р.), № 12741 (1589 р.). Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок: Ѡ прело(ж)ніи кни(г). Чѣ(до) Ѡ Сѣмъ ева(г)лїи и Ѡ ѳилосоѳе(х) Ко(н)ста(н)тинѣ и Меѳодиѣ.*

Початок: Ѡ оси(х) же не пре(до) многи(ми) лѣты до Вла(ди)мирова крїщенїа прѣ(ло)(ж)ни быша кнїгы Ѡ гре(ч)скаго языка на словенскїи.

Кінець: ... да бѣдоутъ в'сегда свои(м) языко(м) в'кѣпе. со (в)в(с)ѣ(м) множество(м) дрѣжавыи(х) пра(во)вѣрно славаще. і бл҃годаряще тристѣе има твоє. Ѡца и Сїна и Сѣго нїгѣ в' бесконечныа вѣки ами(н)ь.

Список публікується в клейці № 3.

* Кінець заголовка написаний на нижньому полі.

Опис: В) Сперанський [1]. – С. 94.

Примітка: За Сперанським – XVII ст.

33. Степенна книга. Сер. XVII ст. 2°. 948 арк. Оправа XVII ст. – Ф. 160, № 853.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія. Арк. 116 зв.–118 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, сурик. Текст частково був залитий водою, букви місцями наведені заново. Філігрань: голова блазня – сх. Гераклітов, № 1312 (1651 р.). Заголовок та ініціал сурикові.

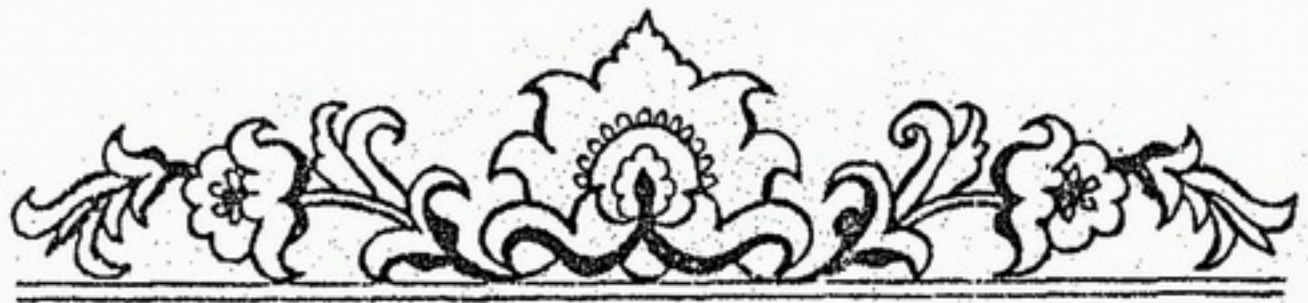
Заголовок: О преложеніи книгъ. и чудо о Сѣомъ ева(г)ліа, и о философехъ Кон'стантинѣ и Мефодіи.

Початок: По сых' же [. . .] предо многими лѣты до Владимірова крѣщеніа преложены быша. книги ѿ греческага іазыка, на // словен'скіи...

Кінець: ... да будѣтъ всегда своимъ іазыкомъ вкупѣ со всѣмъ множествомъ державныхъ. правовѣрно славище и блѣгодаряще, трисѣое імя твое Ѡца и Сіа и Сѣго Дѣа. ѿнѣ и [.....] вечныа вѣки аминь.

Опис: В) Опис ркп. Соловецького монастиря... – С. 539–540 (№ 666).

ІХ. Про переклад книг з грецької мови на слов'янську

/ 1 /

34. Хронограф, західноруська редакція. Третя чверть XVI ст. 4°. 563 арк. Оправа кін. XVI – поч. XVII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 268, № 68.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 348-348 зв. Мова церковнослов'янська (біл.). Скоропис XVI ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань погано видно, можливо – “В” – сх. Бріке № 8078 (1566 р.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок:* Ω преложени' кни(г). ѿ греческа(г) іазыка на слове(н)ски'.

Початок: Во второе(ж) на десіа(т) лѣто црѣства Лва прму(д)ро(г), а ѿ Адама в лѣ, ꙗ.уи, преложены быша стѣша книги з греческаго іазыка на слове(н)ски', стѣ(м) Ко(н)ста(н)тино(м) ѿилософо(м). и брато(м) єго Меѡодіе(м).

Кінець: ... полане про(з)ваша(с) поне(ж) в поля(х) сѣдоша а іазы(к) тои(ж) слове(н)ски', и тамо перебуваіа стѣ' Меѡо(ди)е и ѡча прело(жи) всіа книги ѿ греческаго іазыка на слове(н)ски', во(з)даіа хвалу Бѣви да(в)шєму єму такову благода(т).

35. Хронограф. 50-60-ті роки XVII ст. 4°. 210 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку. – Ф. VIII, № 111 м/141.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 41–41 зв.

* Заголовок написаний на правому полі аркуца.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричнєве. Філігрань: глечик /IDB – сх. Хівуд, № 3602 (1654–1655 рр.). Кіновар'ю написане перше слово.

Заголовок: відсутній.

Початок: В лѣто ꙗзѣ преложены быша бже(с)тве(н)ныа сѣя книги с грѣческаго языка на слове(н)ски'. сѣи(м) Костя(н)тино(м) филосоо(м) и брато(м) его Мефодие(м).

Кінець: ... полянѣ про(з)вашася понеже в полѣ сѣдоша а язы(к) тоже слове(н)ски' и тамо пребывая сѣи' Мефоди' и уча преложи вся книги ѿ грѣческаго языка на слове(с)ны' во(з)даа хвалѣ Бѣви давшѣ(му) емѣ таковѣю блѣдагь.

Опис: В) Гнатенко [2]; Маслов. – С. 23.

Примітка: За Масловим “Краткий обзор событий всеобщей и русской истории от сотворения мира до 1650 года включительно”.

/ 2 /

36. Хронограф, руська редакція 1617-го року. 30-ті – 40-ві роки XVII ст. 2°. 848 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 310 (Ніж.), № 38.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 634–634 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричнєве, кіновар. Філігрань: лілія на щиті під короною – сх. Лауцявічюс, № 2165 (1639 р.), № 2166 (1643–1644 рр.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок /арк. 633/: О преложении книгъ, ѿ грѣческаго языка, на словенський. і в'кратѣцѣ сказаніе* ѿ роженни, и ѿ житии сѣаго Кирила Философа.

Заголовок /арк. 634/: О преложении, книгъ.

Початок: В лѣто ѿ Адама ꙗзѣ. а ѿ се(д)маго собора. ꙗзѣ. лѣта во второе(ж) на дѣсѣ(т) лѣто Л'ва прѣ(д)раго ѿ крѣщення бол'га(р)ского лѣ(т). л . Кон'станти(н)ъ(ж) филосооъ и бра(т) его Мефо(д)и' преложиша сѣя книги ѿ грѣческаго языка на словенський.

Кінець: сѣаго Мефо(ди)я кѣзъ Коле(ц) постави еп(с)па во Испаніи. во гра(дѣ) Мораве е(ж) естъ и Лирикъ до него(ж) ап(с)лъ

* Див. за каталогом № 12.

Павелъ ходи(л) проповѣдая Х(с)а многи(ж) книги тамо перебувая прело(жи).

Опис: В) Сперанський [1]. – С. 81–83.

37. Хронограф, руська редакція 1617-го року. Сер. XVII ст. 2°. 677 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 310 (Ніж.), № 39.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 465.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: лілія на щиті – сх. Лауцявічюс, № 2165 (1639 р.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: Ѡ пре(д)ложеніи кнѣгъ ѡ греческаго іазыка на (с)ловен'скіи.

Початок: В' лѣто ѡ Адама ꙗꙋѡ а ѡ сед'маго собора ꙗꙋ мѣста во (в)торое же на деся(т) лѣто Л'ва премѡ(д)раго а ѡ окрѣщения бо(л)га(р)скаго ꙗꙋ лѣ(т) Костя(н)тин(и) Филосо(ф) и бра(т) его Меодіи преложи(с)та стѣя кнѣги ѡ грече(с)каго на слове(н)скіи язы(к)...

Кінець: стѣго Меодія кнѣзь Кочѡ(л) по(с)тави еп(с)па во Испаніи во градѣ Маравѣ еже естъ и Лири(к) до него же ап(с)лъ Павѣ(л) ходи(л) проповѣдая Хр(с)та многи же кнѣги тамо перебувая преложи.

Опис: В) Сперанський [1]. – С. 83–85.

38. Збірник історичного змісту. Третя чверть XVII ст. 2°. 697 арк. Оправа XVII ст. – Ф. 301 (КДА), № 438 л.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Вміщено в Хронографі (руська редакція 1620 р., III розряд, з додатковими статтями) на арк. 369–369 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: глечик / GI – сх. Гераклітов, № 720 (1660 р.), № 721 (1660 р.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: Ѡ преложениі кнѣгъ ѡ греческаго іазыка на слове(н)скіи.

Початок: В лѣто ѡ Адама ꙗꙋѡ. а ѡ се(д)маго собора. ꙗꙋ. лѣта во второе(ж) на деся(т) лѣто Лва премуд(д)раго а ѡ крѣщения бо(л)гарьскаго. ꙗꙋ. лѣ[т] Коста(н)тинъ Филосо(ф) и бра(т) его Мефо-діи прелож[і]ста стѣя кнѣги ѡ греческаго на слове(н)скіи

язы(к)...

Кінець: ... сѣаго Меѳодиа кнѣзь Кочюгъ постави еп(с)па во Испаниі во граде Моравѣ иже естъ Лирикъ до него же Паве(л) ап(с)лъ ходи(л) // проповѣдаа Хр(с)та многи книги тамо перебувааа прелож[і].

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 176–178.

Примітка: За Лебедевим – “Космографія, хронограф и родословіе”.

39. Хронограф, руська редакція 1617-го року. Кін. XVII ст. 2°. 407 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку. – Ф. VIII, № 113 м/145.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 165–165 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVII ст., близький до скоропису. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: герб Амстердама // СРС – сх. Черчілль, № 32 (1693 р.). Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок /арк. 164/: О преложеніи книгъ ѿ греческаго языка на словенскіи, и ѿ кратце сказаніе.* Ѡ роженіи и Ѡ житіи сѣго Кирила Философа.

Заголовок /арк. 165/: О преложеніи книгъ.

Початок: В лѣто ѿ Адама ̄сѹо. а ѿ седмаго собора, пѣ лѣта. во второе же на десѣть лѣто Лва премѣдраго. а ѿ крѣщеніа болгар'скаго, ̄л лѣтъ. Кирилъ Философъ и братъ его Меѳодіе преложіша сѣмъ книги ѿ греческа(г) на словенскіи языкъ.

Кінець: ... сѣго Меѳодиа кнѣзь Кочюль постави еп(с)па во Испаниі во градѣ Морави иже естъ и [Л]лирикъ до него же Павелъ ап(с)лъ ходилъ проповѣдаа Хр(с)та. многи же книги и тамо перебуваа преложі(л).

Опис: В) Маслов. – С. 23.

40. Збірник історичного змісту. Сер. XVIII ст. 2°. 142 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. VIII, № 116 м/64.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 11–11 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: С&I HONIG // Pro Patria – сх.

* Див. за каталогом № 14.

Лауцявічюс, № 2867 (1764 р.).

Заголовок /арк. 10/: О преложеніи кѣи҃гъ ѿ греческаго языка на славе(н)скіи, и вкратцѣ сказаніе* о рожденіи и о житіи свѣтаго Кіріл'ла Философа.

Заголовок /арк. 11/: О преложеніи кѣи҃гъ.

Початок: В лѣто ѿ Адама 6414 а ѿ седмаго собора 82: во 12 лѣто Лва прем(д)рго ѿ крещенія бо(л)гарскогго лѣтъ 30 Констя(н)ти(н) же Философъ и братъ его, Мефодіи преложиша сѣтя кѣи҃ги ѿ греческогго языка на славенскіи...

Кінець: сѣтаго Мефодія кѣи҃зь Коцѣль постави еп(с)копа во Испаніи во градѣ Маравіи еже естъ и (Л)лирикъ, до него же Павелъ ап(с)толъ ходи(л) проповѣдѣя Хр(с)та многи(ж) книги тамъ пребывая преложи.

Опис: В) Маслов. – С. 24.

/ 3 /

41. Літопис Київський. 1829 р. 4°. 133 арк. Оправа ХІХ ст. – Ф. 312 (Соф.), № 307 с.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 4.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис ХІХ ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: 1826 / Ф (конграмарка) // леопард на постаменті спирається на щит з квіткою / Черепецкой – Клепиков [2], № 1011 (1826, 1829 рр.).

Заголовок: Потомъ какъ царь философы посла до словянъ книгъ перекладывати на рускій языкъ.

Початок: Въ лѣто ̅.̅.̅. сѣдяху словяне. по Дунаеви и угры и мордва. и въ болгарехъ Дунайскихъ. крещенымъ князямъ ихъ Ростославъ. и Святославъ. Кочель. и послаша къ царю Михаилу глаголюще...

Кінець: ... преложиша Апостолъ и евангеліе и Псалтирь и Охтайкъ. и вся книги отъ греческаго языка. на словенскыи. въ ̅ мѣсяць. и ради быша.

Опис: Б) Тиховський. – С. 364–374.

В) Петров [3]. – С. 102–103.

42. Літопис Київський. 1829 р. 4°. 133 арк. Оправа ХІХ ст. – Ф. 312 (Соф.), № 308 с.

* Див. за каталогом № 15.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 4.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XIX ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: А.ГОНЧАРОВЪ // 1828 / М (контрамарка), ÷ Участкіна № 614 (1841 р.).

Заголовок: Потомъ какъ царь философы посла до словянъ книгъ перекладывати на рускіи языкъ.

Початок: Въ лѣто .̄с̄.ӯе. с̄ѣдяху словяне. по Дунаеви и угры и мордва. и въ болгарехъ Дунайскихъ. крещенымъ князямъ ихъ Ростославъ. и Святославъ. Кочель. и послаша къ царю Михаилу глаголюще...

Кінець: ... преложиша Апостоль и евангеліе и Псалтирь и Охтаикъ. и вся книги отъ греческаго языка на словенскыи. въ ̄. мѣсяць. и ради быша.

Опис.: Б) Тиховський. – С. 364–374.

В) Петров [3]. – С. 103.

/ 4 /

43. Хронограф, друга українська редакція. 60–70-ті роки XVII ст. 2°. 646 арк. Оправа XIX ст. – Ф. I, № 171.

Про переклад книг із грецької мови на слов'янську. Арк. 395 зв. Мова староукраїнська. Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, сурик. Філігрань: аламода – сх. Лауцявічюс, № 18 (1668, 1670 рр.). Заголовок та ініціали сурикові.

Заголовок: Ѡ преложе(н)ю писма з гре(ц)ко(г) на рѣскии.

Текст*: Рокѣ Ѡ поча(т)кѣ свѣта .̄зд̄д̄і а Ѡ нароже(с)я Г(с)днее Ц̄с̄. Того рокѣ Коста(н)ти(н) Философъ и бра(т) его Меѳоди(и) преложи(ли) с̄тоє писмо з грецко(г) на язы(к) слове(н)ски(и), Ѡ чо(м) е(ст) шире' в па(н)ства(х) рѣски(х), то се дѣяло за цесара Лва Премѣдро(г).

Опис: В) Апанович. – С. 90–96, 97–99.

44. Хронограф («Хроніка Леонтія Боболинського»), друга українська редакція. 1699 р. 2°. 401 арк. Оправа XIX ст. Ркп. не повний (відсутній третій розділ «Кройника славенорусская о панствах русских, польских и литовских», який зараз зберігається в м. Кракові в Бібліотечі Польської Академії наук під № 231). – Ф. XXX, № 89.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 378 зв.

Мова староукраїнська. Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе; кіновар. Філігрань: ріг поштарський – сх. Хівуд, № 2719 (1687–1690 рр.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: Ω преложению пѣ(с)ма з' грецько(г) на рѣськи(и).

Текст*: Рокѹ ѿ створенѣ свѣта ѿ Хрѣта цѣз Костантинѣ Философѣ и бра(т) его Меѳодии преложили сѣѣна книги з греческаго на словенски(и) ѣзыкѣ, ѿ чо(м) естѣ шире(и) в панствѣ рускомѣ, тоє сѣ дѣяло за цесарства Лѣа Премѣдрого.

Опис: В) Апанович. – С. 85–89.

45. Хронограф, друга українська редакція. 30-ті – 40-ві роки XVIII ст. 2°. 485 арк. Оправа XIX ст. – Ф. I, № 165.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 384 зв.

Мова староукраїнська. Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: РФ у прямокутнику, вписаному в картуш // АГ в прямокутнику, вписаному в картуш – Клепиков [2], № 654 (1736, 1741 рр.). Ініціал кіноварний.

Заголовок: О преложению писма з гречкого на рѣскїи.

Текст*: Рокѹ ѿ сотворенѣ свѣта 6414, а ѿ Хр(с)та 907 Константинѣ Философѣ и братѣ его Меѳодии преложили сѣїє книги з' греческаго на словенскїи ѣзыкѣ ѿ чомѣ естѣ ширеи в' панствѣ рускомѣ тоє сѣ дѣяло за цесарства Лѣа Премѣдрого.

Опис: В) Апанович. – С. 96–99.

46. Літопис Новгородський (молод. ред.). Кін. XVIII ст. 2°. 154 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 302 (Мак.), № 48 п.

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 8 зв.

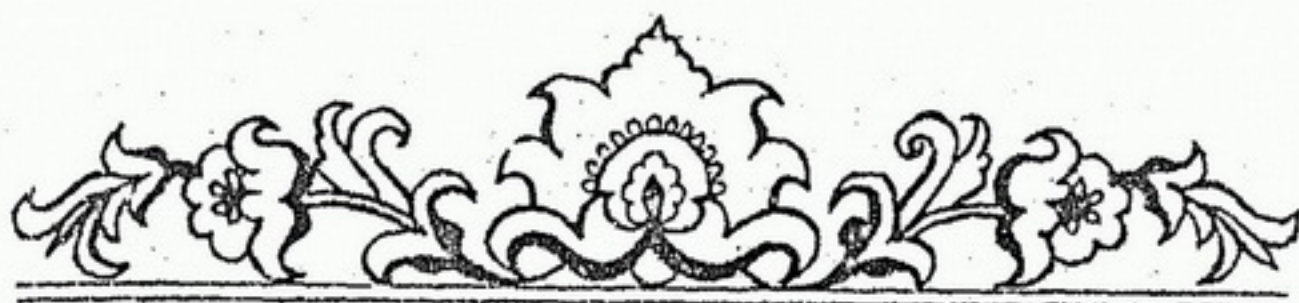
Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: РМ на шестикутній зірці // ДМ на шестикутній зірці – Участкіна, № 513 (1792 р.).

Заголовок: Книгѣ преложеніє сѣ греческаго ѣзыка.

Текст*: При семѣ преложіша книги сѣ греческаго ѣзыка на словеноросскїи Константинѣ Философѣ и братѣ его Меѳодїи в' лѣто 6414-е.

Опис: В) Петров [1]: – С. 92–93.

Примітка: За Петровим – “Хронограф”.

**Х. Про друге хрещення Русі
та про переклад книг з грецької мови
на слов'янську**

/ 1 /

47. Синопис Інокентія Гізеля. Кін. XVII – поч. XVIII ст. 4°. 100 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 306 (КПЛ), № 359 /196 п.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 29.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис кін. XVII – поч. XVIII ст. Чорнило темно-коричнєве, сурик. Філігрань: герб Брига // CLSGG – сх. Лауцявічюс, № 1229 (1690, 1691, 1693 рр.). Заголовок та ініціали сурикові.

Заголовок /арк. 28 зв./: Ѡ семъ коль крѣты росси пре(ж)де Владимира даже до ца(р)ства его крестишасѧ: Извѣстно бѣди всѧкомѣ, іако пре(д) Владимиромъ ро(с)сиане, по (нѣ)кимъ странамъ кре(с)тишасѧ.

Почиток: Второе кр(с)тисѧ Русь, року Ѡ Роже(с)тѧ Х(с)ва, ѡѣг.

Кінець: ... Мефони' и Кири(л), сѣнове мужа нарочита, имене(м) Лѧа, Ѡ Солуна, а ѡни по дарѣ Дѧа Свѣаго, преложиша греческаѧ книги славе(н)скимъ іазико(м) Сѣое ев(гє)ліє, Ап(с)лѣ и прочаѧ.

Опис: В).Петров [2]. – С. 114.

48. Збірник історичного змісту. 20-ті роки XVIII ст. 2°. 394 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 306 (КПЛ), № 363 /185 п.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Вміщений в Синописі Інокентія Гізеля на арк. 227.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: герб Амстердама // MARTIN – сх. Хівуд, № 417 (1720 р.). Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок /арк. 226 зв./: О семъ, кол кр(с)тиса Рѡсь рокѡ ѿ Роже(с)тва Х(с)ва ѡѣг...
Владимира, даже до цр(с)твѡа его крестишася. Извѣстно бѣди всакомѡ, яко и пред Владимиро(м) россияне по некѡи(м) страна(м) кр(с)тишася.

Початок: Второе кр(с)тиса Рѡсь рокѡ ѿ Роже(с)тва Х(с)ва ѡѣг...

Кінець: ... Меѡодѡи и Кири(л), сѡнове мѡжа нарочита, имене(м) Лва ѡ Солѡна, а они по дарѡ Дѡа Сѡаго, преложиша греческіа книги славенски(м) языхомѡ Сѡое Єв(г)ліе, Ап(с)тль, и проч(ч).

Опис: В) Дубровіна [1]. – С. 169–170; Дубровіна [2]. – С. 91–92; Кунцевич. С. – 151–152; Петров [2]. – С. 115.

49. Синопис Інокентія Гізеля. 1726 р. 2°. 63 арк. Оправа XVIII ст. (нижня кришка відірвана). – Ф. 301 (КДА), № 527 л.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 36.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: герб Амстердама – Хівуд, № 403 (1724–1726 рр.), № 415 (1725 р.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок /арк. 35 зв./: О се(м'), коль кр(с)сы прежде В'лади-мира, даже до цр(с)твѡа его крестишася; Из'вѣстно буди всякомѡ, яко і; пре(д) Владимиро(м) россияне по нѣки(м) странамѡ кр(с)тишася.

Початок: Второе кре(с)тиса Русь рокѡ ѿ Роже(с)тва Хр(с)тва ѡѣг...

Кінець: ... Меѡодіи і Кири(л), сѡнове мужа нарочита, імене(м) Лва ѡ Солуня, а они по дару Дѡа Сѡаго, преложиша греческия книги славенски(м) языхо(м) Сѡое єв(г)ліе, Ап(с)тль, і прочая.

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 219–220.

50. Синопис Інокентія Гізеля*. 1731 р. 4°. 430 арк. Оправа XVIII ст. (верхня кришка відсутня). – Ф. 301 (КДА), № 528 л.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 43 зв.

* Синопис Інокентія Гізеля значно доповнений; багатомісця відведено часу царювання Петра I. Відомості закінчуються 1715 роком.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: ЯѠЗ // герб Ярославля – Участкіна, № 21 (1747 р.).

Запис: арк. 43 зв., “Кро(м) кї҃га: 3 : Борон: год' 863. стрик' ли(ст) 148”.

Заголовок /арк. 42 зв./: О семъ коль краты россы прежде Владимира даже до ца(р)ствія егѡ крестишася: Извѣстно буди всякомѡ яко и пре(д) Владимиро(м) россиане по нѣкиимъ странамъ крестишася.

Початок: Второе крестися Русь лѣта ѿ Рожества Христова осмь сотъ шестьдесятъ третяго...

Кінець: Меѡодїи и Кири(л) сїнове мѡжа нарочита имене(м) Л'ва ѿ Селуня; и они по дарѡ Дѡха: Сѡгаѡ пре(д)ложиша греческия книги славе(н)скимъ языкомъ Сѡе еѡ(г)ліе Ап(с)лѣ и прочія.

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 220.

51. Синописис Інокентїя Гїзеля – Апокрисис Христофора Фїлалета. 1732 р., 1733 р. 4°. 290 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 312 (Соф.), № 311 с.

Про друге хрещення Русї та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Вміщений в Синописисі Інокентїя Гїзеля 1732 р. на арк. 27 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: хрест // АК – Лауцявічюс, № 1764 (1732, 1733 рр.).

Запис: арк. 27 зв., “Кро(м) кни(г): ꙗ Баро(н) ро(к): ѡѡг стри ли(ст): рїи”.

Заголовок /арк. 27/: О семъ кол' краты россы пре(ж)де Владимира, даже до цр(с)твїа егѡ крестишася. Извѣстно бѡди всякомѡ, яко и прѣ(д) Владимиро(м) ро(с)сіане по нѣкии(м) страна(м) крѣстишася.

Початок: Второе кр(с)тисїа Рѡсь рокѡ ѿ Ро(ж)де(ст)ва Х(с)ва ѡѡг...

Кінець: ... Меѡоди' и Кѡриль, сїнове мѡжа нарочита, именѣ(м) Лва ѿ Солѡна, и они по дарѡ Дхѡ Сѡго, преложиша грече(с)кіа кї҃ги славе(н)ски(м) іазикомъ Сѡбе еѡ҃ліе, Ап(с)лѣ, и прочїа.

Опис: В) Апанович. – С. 35; Петров [3]. – С. 104.

Примітка: За Петровим – “Сборник”.

52. Синопис Інокентія Гізеля. 1745 р. 4°. 111 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 301 (КДА), № 529 л.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 35–35 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: хрест – Лауцявічюс, № 1758 (1723 р.).

Заголовок /арк. 34 зв./: Ω семь коль крати ро(с)си пре(ж)де Владимѣра, даже до ца(р)ствѣна его крестишасѣа: Извѣстно буди всакомѣ, іако и пре(д) Владимиро(м) росіане по нѣкимъ страна(м) крестишасѣа.

Початок: Второе крестисѣа Рѣ(с) ѿ Ро(ж)дества Хрѣтова 863...

Кінець: ... Меѳоди(и) и Кири(л), // синове мужа нарочита, имене(м) Л'ва ѿ Солѣна, и ѿни по дарѣ Дѣа Свѣаго, преложиша, греческиѣ книги славянски(м) іазико(м), Свѣтое евангеліе, Апосто(л), и прочаѣ.

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 220.

53. Степенна книга. Сер. XVIII ст. 2°. 549 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 301 (КДА), № 188 п.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 20 зв.–21.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: ГУБР // ФСМП – Участкіна, № 317 (1749 р.).

Заголовок: Ω второмъ крѣщеніи в Ро(с)сїи и ѿ преложеніи кнѣгъ на словенскій іазыкъ с' греческаго.

Початок: Второе крестисѣа Рѣсь ѿ Адама “6372” а ѿ Рожества Хрѣстова “863”...

Кінець: ... Меѳодій, и Кирилъ синове мѣжа нарочита, именемъ Лва ѿ Солѣна, а они по дарѣ Дѣа Свѣаго, преложиша // греческіѣ книги, славенскимъ языкомъ; Свѣое евангеліе, Ап(с)тль, и протчая; и ѿ семь славяне воз'радовашасѣа, яко уразѣмѣша величїѣ Бжїѣ, и услышаша своимъ ихъ языкомъ. и по семь филозофи тїи преложиша Чалгирь, и Октои(х) и протчая книги иже и до днесѣ в' Россїи церковныѣ чины ими исправляються и имя Бжїе, и стыхъ преданїѣ, и законоположенїѣ прославляються.

Опис: В) Петров [4]. – С. 143.

54. Синопис Інокентія Гізеля – Збірник. 60-ті роки XVIII ст. 4°. 155 арк. Оправа XIX ст. – Ф. I, № 2845.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Вміщений в Синописі Інокентія Гізеля на арк. 30 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: ЯМАЗ // герб Ярославля – Участкіна, № 25 (1760–1764 рр.).

Заголовок /арк. 30/: Ѡ семь коль краты россы пре(ж)дѣ Владиме-ра да же до царствія его крестишася. Извѣстно буди всяко(му) яко и пре(д) Владимиромъ россіяне по неки(мъ) страна(м) крестишася.

Початок: Второе крестися Русь року Ѡ Рожества Христова: Ѡѣг...

Кінець: ... Меѳодій и Кирилль сыновъ мужа нарочита именемъ Лва Ѡ Солуня и они по дару Дѣа Сѣаго приложиша греческия книги славенски(м) языкомъ Сѣое Евангеліе Апостоль и прочая.

Примітка: У рукопису вказана дата – 1680 рік, але вона не відповідає фактичному часу написання. У процесі філігранологічного дослідження було встановлено, що рукопис написаний в другій половині XVIII ст.

55. Літопис Новгородський (молод. ред.). Кін. XVIII ст. 2°. 154 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 302 (Мак.), № 48 п.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 18 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: РМ на шестикутній зірці // ДМ на шестикутній зірці – Участкіна, № 513 (1792 р.).

Заголовок /арк. 18/: О крещеніи Россійскія земли колико крестися.

Початок: Вѣторое крестися Русь в лѣто 6414 отъ Христова же Рождества в лѣто 863-е...

Кінець: ... Меѳодій и Кирилль сынове мужа нарочита именемъ Льва отъ Селуня они же благодатию Святаго Духа преложиша греческия книги на славенскій языкъ Святое Евангеліе Апостоль и прочія.

Опис: В) Петров [1]. – С. 92–93.

Примітка: За Петровим – “Хронограф”.

56. Збірник родоводів. Сер. XVIII ст. 2°. 41 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. XXVIII, № 470.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 38 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило чорне. Філігрань: лілія на щиті під короною / 4 S // IV – Лауцявічюс, № 2194 (1746 р.).

Заголовок: О крещеніи в Россіи.

*Текст**: Второе отъ Мефодія и Кирилла Селунскихъ бысть крещеніе не многимъ же от Рождества Христова. 863. Кириллъ же Филозовъ и братъ его Феофилъ преложили книги съ греческаго на славянски языкъ в лето. 6410. от седмаго собора в лето 82-е.

Опис: В) Щеглова. – С. 25 (№54).

Примітка: За Щегловою – “Хронологія біблейских и исторических событий и родословие”.

57. Збірник родоводів. 50–60-ті роки XVIII ст. 2°. 37 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 312 (Соф.), № 253 с.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 30 зв.

Мова староросійська. Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: Ф // ЕМ (лігатура) – не встановлена. Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок: Ѡ крещеніи в Россіи.

*Текст**: 2-є. Ѡ Мефодіи и Кирила селунскихъ бысть крещеніе не многимъ же Ѡ Рождества Христова 863-є, лѣто Кирилъ же Философъ и братъ его Феофилъ, преложи кнѣги з греческаго на славенскіи языкъ в лѣто, 6410-є, отъ седмаго собора. 82. лѣта.

Опис: В) Петров [3]. – С. 85.

Примітка: За Петровим – “Родословие от Адама и до сего дня.”

58. Збірник родоводів. Кін. 80 – поч. 90-х років XVIII ст. (два вставних аркуші XIX ст.). 2°. 31 стор. Оправа XVIII ст. (збереглася частково). – Ф. 310 (Ніж.), № 69.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Стор. 30.

Мова староросійська. Скоропис XVIII ст. Чорнило чорне. Філігрань: ЯМВСЯ / 1788 // герб Ярославля – Участкіна, № 37 (1797 р.).

Заголовок: О крещеніи в Россіи.

Текст*: Второе ѿ Меѳодія и Кири(л)ла селунски(х) бысть крещеніе не многи(м) же ѿ Ро(ж)дества Христова “863” Кири(л) же Философъ и братъ его Феофилъ преложили книги съ греческаго на славенскій язы(к) въ лѣто 6410 ѿ седмаго собора 82 лѣта.

Опис: В) Сперанський [1]. – С. 110–112.

Примітка: За Сперанським – “Родословіе от Адама и до нынешнего века”.

/ 3 /

59. Збірник історичного змісту. Сер. XVIII ст. 2°. 202 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 312 (Соф.), № 309 с.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Вміщено в Літописі Густинському на арк. 118 зв.–119.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: ЯѠЗ // герб Ярославля – Участкіна, № 20 (1747 р.).

Записи: арк. 118 зв., 1) “Несто(р): ѿ “6358” 845”; 2) “Куро(п): то(м) 3 “Ба(р) 845” Синоза(р) о Константинѣ Философѣ фе(в) 14”; 3) “Ба(р): 866”; арк. 119, 4) “Кроме[.] листъ 43”; 5) “ Кро(м). 43; 6) “Прологъ фе(в): 14. Бѣ(л): о все(м) ви во' [.] роду [п]о(л): 280”; 7) “Ба(р): 855”; 8) “Ба(р) 867”; 9) “ Бароней 863”.

Заголовок: О второмъ к'рещеніи Россійскомъ.

Початок: Второе кр(с)тишася с'ловяне. якоже н(а)шъ руский лѣтописца прп(о)добний Несторъ глѣтъ сице: Михаилъ црѣ, во четвертое лѣто ц(а)рства свое(г) пойде всею силою своею на бъл'гары...

Кінець: ... славяне кр(с)тишася ѿ Меѳодія і Кирила при Михаилѣ црѣ. в лѣто “863”. кто прочтетъ Барониушъ то(мъ). ѿ і добрѣ тамо внемлетъ, увидить ізвѣстно яко в то время Фотий пр(с)толь патриаршества держаше:

Опис: В) Апанович. – С. 36, 71–74; Петров [3]. – С. 103–104.

60. Літопис Густинський. 1764 р. 2°. 194 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 312 (Соф.), № 314 с.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 51–52 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: ЯМАЗ // герб Ярославля – Участкіна, № 25 (1760–1764 рр.).

Записи: арк. 51, 1) “Несто(р) с тїи 845”; 2) “Киро палатє[(.)]. То(т) ч̄ Ваѡ 845”; 3) “Синокса(р) о Константино: Философъ ді”; арк. 51 зв., 4) “Пожито(к) образо(в)”; арк. 52, 5) “ Баро: 863”; 6) “Кро(м) лїи ли(ст) 43”; 7) “[С вѡс..ві] 3 ли(ст) 43”; арк. 52 зв., 8) “Баро:855”; 9) “Баронъ 867”.

Заголовок: Ѡ Второмъ крещеніи.

Початок: Второе крестисяся славяне, якоже нашъ рускій лѣтописца преподобни Несторъ глеть: сице Михаилъ црѣ во четве(р)тое лѣто цар(с)тва своего поиде всею силою своею на боляри...

Кінець: ... славяне крестисяся отъ Меѡдія и Кирила при Михаилѣ царѣ лѣтъ 863 кто прочеть Баронѣуша, томъ: Ѣ. и добрѣ тамо внемлетъ, увидитъ извѣстно яко в то время Фотіи престоль патриаршества держаше.

Опис: В) Апанович. – С. 74, 75; Петров [3]. – С. 105.

Примітка: За Петровим – “Исторія Россі(и)скаго народа лицъ и дѣлъ знаменитшихъ. с обстоятелстви прочіихъ к нимъ прислѣдшающихъ вещей написанная преп(д)бнымъ ѡцемъ нашимъ Несторомъ Лѣтописцемъ Сѣопечерскимъ въ року 1047-мъ. А нѣтъ за благословеніемъ яснє в бѣгѣ преосвященнѣйшаго кврѣ Арсенія Могилянскаго православнаго архієп(с)кпа митрополита Кіевскаго Галицкаго и Малыя Россіи переписана року 1764 м(с)ца мая дня”*

61. Літопис Густинський. 1778 р. 2°. 291 арк. (текст на 263 арк.).
Оправа XVIII ст. (верхня кришка відірвана). – Ф. 312 (Соф.), № 315 с.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Арк. 72–74 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVIII ст., близький до скоропису. Чорнило темно-коричневе, сурик. Філіграні: 1) ЯМСЯ // герб Ярославля – Участкіна, № 26 (1765–1777 рр.); 2) АГ // АГ (вензель) / Про Patria – сх. Участкіна, № 707 (1786 р.); 3) встановленню не піддається, арк. 74. Текст вписаний в орнаментовану рамку з

рослинних елементів, виконану чорнилом; у верхній і нижній частині рамки стилізовані квіти, виконані чорнилом і суриком.

Заголовок: О второмъ крѣщеніи.

Початок: Во вторій разъ кре(с)тишась славане; јакоже нашъ рускій лѣтописца преподобній Несто(р) глѣть сице; Михаи(л) црѣ; во четверто лѣто цр(с)тва свого, поїде всею силою на бо(л)гари.

Кінець: славане кре(с)тишас(а), ѿ Меѳодіа и Кирила, при Михаилѣ црѣ лѣта 863: кто прочте(т) Баронѳоуша, и добрѣ тамо обрацѣть, в'не(м)лѣть, и оувиди(т) извѣстно. јако в' тое время, Фотій // престо(л) патриаршества, держаше.

Опис: В) Апанович. – С. 75–77; Петров [3]. – С. 105–106.

Примітка: За Петровим – “История Россійскаго, албо славенскаго народа лицъ и дѣлъ знамени(т)шихъ. со ѿбстоятелство(мъ) прочіихъ знаковъ прилѣчающихъ(с)а вещей. Написана(а) прп(д)бнимъ ѿцемъ нѣшимъ Несторо(мъ) Лѣтописцемъ Свѣтопечерскимъ: в' лѣто ѿ созданіа мира: „аѿг. А переписанъ в' Кіевѣ; в' лѣто ѿ Адама ꙗ[л]пїи: а ѿ Рождества Хр(с)това: „аѿтї: за вѣдо(мо)мъ всече(с)тнаго оца Василіа Борзаковско(го); сѣеника церкви прп(д)бнаго оца ѳеодосіа Печерскаго, котора(а) стоить недалече монастира; мурована. В' крѣпости Печерской: А в'новъ переписана Алеѳеемъ Германовичемъ заграничн(мъ) оуроже(н)цемъ Полски(мъ), а будучи(мъ) „ако(мъ) в' то(и)же цркви ѳеодосіа при сѣеніку више писаномъ: лѣта ѿ Адама: ꙗ[л]пїи: а ѿ Ро(ж)де(с)тва Хр(с)това: „аѿѿѿ: мїа: ав'гѣста: дна: ѿ: за архимандріта Печерского: Зосима Вал'ковича: ѿ Адама: 71286: а ѿ ро(ж): 1778”*

/ 4 /

62. Літопис Чернігівський – Хронологія. 80-ті роки XVIII ст. 2°. 180 стор. Оправа XVIII ст. – Ф. VIII, № 147 м/56.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську. Вміщено в Літописі Чернігівському на стор. 19–20, у складі іншого тексту.

Мова староукраїнська. Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: ЯМСЯ // герб Ярославля – Участкіна, № 29 (1783 р.).

* Між текстом, наведеним М.І. Петровим, і текстом рукопису є графіко-орфографічні відмінності, у зв'язку із цим текст подаємо за рукописом.

Запис: арк. 19, “Зри в Россіи христіянство первое”.

Заголовок /арк. 19/: Начатокъ в Руси великому княженію, всѣхъ князей.

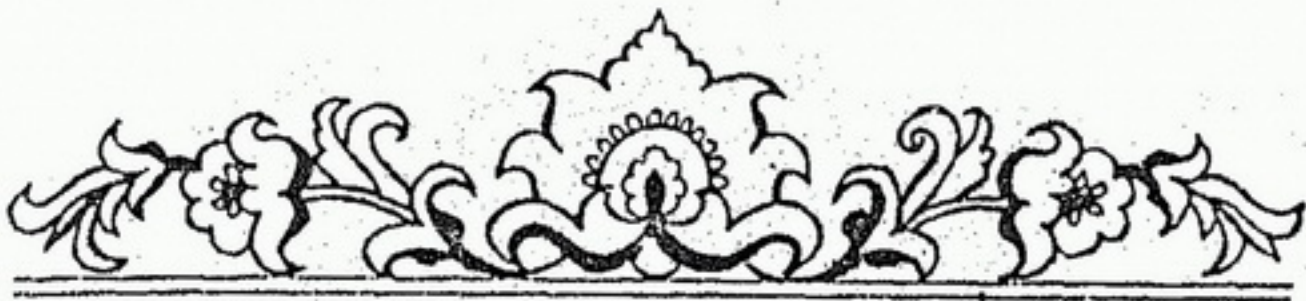
Початок: ... Тогда просиша отъ царствующаго града царей греческихъ крещенія святого и ѿ чудеси Святого евангелія увѣришася и крестишася вси въ лѣто зуб...

Кінець: Отъ преложенія книгъ до крещенія рускаго лѣтъ рѣт. ѿ крещенія рускаго до конца седмыя тысящи лѣтъ срд. Русь крестилася прежде Владимира ѿ грекъ в лѣто отъ созданія миру зуб.

Опис: В) Апанович. – С. 100–117; Маслов. – С. 28.

Примітка: За Масловим – “Сборник”.

XI. Корсунська легенда

63. Пролог, вересень – лютий, друга редакція. 80-ті роки XV ст. 2°. 309 арк. Оправа XIX ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 312 (Соф.), № 273 с.

Корсунська легенда. Вміщено під 25 листопада на арк. 126 зв.–127.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XV ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: голова бика з хрестом, обвитим змією – сх. Бріке, № 14240 (1482 р.). Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок /арк. 125 зв./: Въ то(ж) дѣи чю(д). сѣго и Климѣнта. и принесенѣ его ч(с)тнхъ моцй ѿ глѣбини моря во Корсѣнѣ.

Заголовок /арк. 126 зв./: И авленѣе моцемъ сѣго Климѣнта.

Початок: Въ цр(с)тво же Никифора. затворисѣ морѣ. и дѣ же бахѣ моци сѣго Климѣнта оу Корсѣнѣ.

Кінець: ... хромии болнии сдрави быша. бѣси прогониша ѿ члѣкъ. млтвами сѣго и славнаго сѣномчѣка Климѣнта Бѣ же нашемѣ.

Опис: В) Петров [3]. – С. 91.

Примітка: За Петровим – кін. XVI ст.

64. Пролог – Євангеліє Учительне (конволют). XV – XVII ст. (Пролог, 80–90-ті роки XV ст.; Пролог, 80–95-ті роки XVI ст.; Євангеліє учительне, 1604 року). 2°. 536 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 /1643 п.

Корсунська легенда. Вміщено в Пролозі (вересень – лютий, 80–90-ті роки XV ст., друга редакція) під 25 листопада на арк. 142–142 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.*). Півустав XV ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: голова бика з хрестом, обвитим змією – сх. Бріке, № 15374 (1488 р.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок /арк. 141 зв./: Въ ть(ж) днь чю(до) стго Климен'та и пренесеніе ч(с)тны(х) его моцїй. ѿ глоубины моря въ Кор'соунь.

Заголовок /арк. 142/: явленіе моцємъ стго Климѣн[та].

Початок: Въ цр(с)тво же Никифора затвориса море. и де же бахѣ моци стго Климен'та оу Кор'соуна.

Кінець:... х'ромїи больнїи съдрави быша. бѣси пробѣгоша ѿ члкъ. млтвами стго и слав'на(г) сцѣн'номчїнка Климен'та. Б҃гоу же нашемоу слава.

Опис: В) Петров [2]. – С. 246.

Примітка: За Петровим – “Сборник”.

65. Пролог, вересень – лютий, друга редакція. 50–60-ті роки XVI ст. 2°. 461 арк. Оправа XIX ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 530 /1664 п.

Корсунська легенда. Вміщено під 25 листопада на арк. 211 зв.–212.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVI ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: кораблик – сх. Лихачов, № 4088 (1565 р.), № 3000 (1562 р.), № 3001 (1562 р.).

Заголовок: Въ тои(ж) днь принесение моцѣ(м). стго Клименъта. ѿ глзбины морьскыа в Коръсжнь гра(д'):

Початок: Въ цр(с)тво Никифора. затвориса море. и де же баше моци стго Клименъта. в Коръсжни...

Кінець: ... хромии. и больнѣи з(д)рави быша. бѣси прогоними быша ѿ члвкъ млтвами стго Клименъта.

Опис: В) Петров [2]. – С. 246.

66. Пролог, вересень – лютий, друга редакція. 20-ті роки XVII ст. 2°. 503 арк. Оправа XVII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 301 (КДА), № 414 л.

Корсунська легенда. Вміщено під 25 листопада на арк. 223–223 зв.

* Мовні особливості північноукраїнські або південнобілоруські.

Мова церковнослов'янська (рос.). Півустав XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: глечик / RF – сх. Хівуд, № 3585 (1623–1624 рр.), № 3584 (1624 р.). Ініціали кіноварні.

Заголовок: В' тои же дѣи пренесеніе моцемъ сѣго Климентга ѿ глѣбини мора. //

Початок: В' цр(с)тво Никифора затворисѣ море, и дѣ же блѣхѣ моци сѣго Климентга в Корсѣни.

Кінець: ... хромии болни здрави быша. бѣси прогнашасѣ ѿ члѣвкѣ мѣттвами сѣго Климентга.

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 158–161.

67. Збірник житій. Перша чверть XVIII ст. 8°. 198 арк. Оправа XIX ст. Ркп. без початку. – Ф. 301 (КДА), № 541 п.

Корсунська легенда. Вміщено в Житії св. Климентга єпископа Римського на арк. 196 зв.–197 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Півустав XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: герб Амстердама – сх. Черчілль, № 59 (1711 р.).

Заголовок /арк. 135/: Житіе сѣаго сѣенномѣнка Климентга еп(с)па Римскаго оученика сѣаго ап(с)ла Петра блг(с)ви Ѡчѣ.

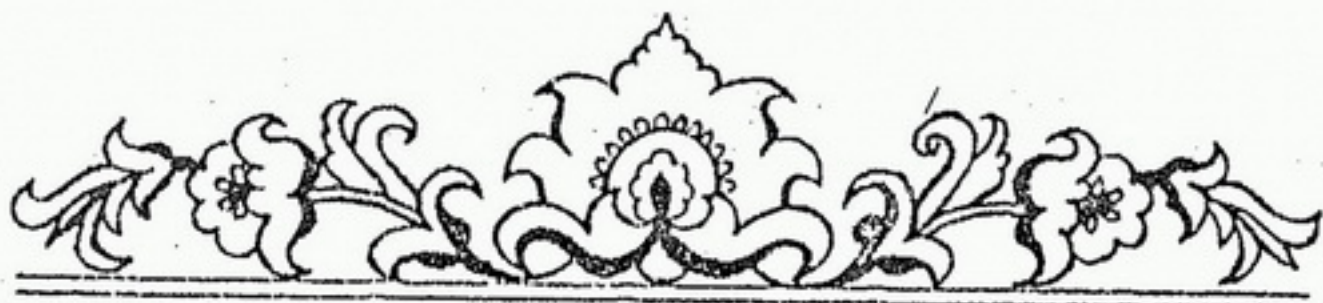
Початок: В' цр(с)тво Никифора затворисѣ море, и дѣ же блѣхѣ моци сѣаго Климентга.

Кінець: ... хромїи, болїи здрави быша. [болїи] и бѣси прогн(а)ни быша ѿ члѣкѣ молитвами сѣаго Климентга бе(с)чи(с)ленаѣ // чюдеса бываю(т) и до сѣго днѣ. в славѣ Хѣ Бѣа нїшего.

Опис: В) Петров [4]. – С. 529–530.

Примітка: За Петровим – “Сборник”. XVII – XVIII ст.

**ХІІ. Філософа грецького бесіда
і благочестиве сказання
“Про віру християнську”**

/ 1 /

(простора редакція)

**Філософа грецького бесіда
і благочестиве сказання**

68. Степенна книга. Остання чверть ХVІ ст. 2°. 774 арк.
Оправа ХVІІ ст. – Ф. 310 (Ніж.), № 50.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” (1-ша ред.). Арк. 89–103 зв., закінчення списку ввійшло в наступну статтю.

Мова церковнослов'янська (рос). Скоропис ХVІ ст., арк. 89–92 зв.; півустав ХVІ ст., арк. 93–103 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: глечик із розеткою / RP – сх. Бріке, № 12701 (1573 р.), № 12741 (1589 р.). Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок: Филоосоѡа гре(ч)ска(г) бесѣда бл҃гоч(с)тивоѡе скасаніѡе, гла(в) кѣс. Филоосо(ѡ). //

Початок: По сих же прислаша грецы ко Владимирѡ Филоосоѡа гл҃юще. сице. слышахо(м) яко приходили болгаре ѡ срацы(н)скіа вѣры. учаще та пріати вѣрѡ ихъ.

Кінець /арк. 103–103 зв./: ... ег(д)а блг(д)ть сѣаго кр҃щеніа полѡчиши. і заповѣде(м) бж҃їимъ исти // нныи дѣлатель бѡдеши. і тогда вса таиньства смотреніа бж҃їа ѡкрыю(т)тиса, і вса сіа истинно самъ оуразѡмѣвъ и всѣ(м) скажешн.

Закінчення списку ввійшло в наступну статтю: "Б҃гоблажен'ный собор".

Кінець /арк. 103 зв./: [Владимир] оувѣдавше самое правовѣрїе. і тако вси кѣпнодушно просвѣтатса бл҃гочестїемъ Философа(ж) достойными дарованїи одаривъ, і со многи(м) любоч(с)тїемъ во своа емоу ѿпусти.

Опис: В) Сперанський [1]. – С. 94.

Примітка: За Сперанським – XVII ст.

69. Степенна книга. Сер. XVII ст. 2°. 948 арк. Оправа XVII ст. – Ф. 160, № 853.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (1-ша ред.). Арк. 129 зв.–143 зв., закінчення списку ввійшло в наступну статтю.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричнєве, сурик. Текст частково був залитий водою, букви місцями наведені заново. Філігрань: голова блазня – сх. Гераклітов, № 1312 (1651 р.). Заголовок та ініціали сурикові.

Заголовок: Философа греческаго, бесѣда бл҃гочестивое скасанїе.

Початок: По сих' же прислаша грецы ко Владимирѣ Философа гл҃юще сице. слышахомъ, іако приходили бол҃гари ѿ срацын'скїа вѣры и учаще тїа прїяти вѣру ихъ.

Кінець /арк. 143/: ... егда же бл҃г(д)ть с҃аго кр҃щенїа получитьи имаши, и заповѣдемъ бж҃їимъ истинный дѣлатель будеши. и тогда всїа таинства смотренїа бж҃їа ѿкрыю(т)тисїа и всїа сїа самъ истинно уразумѣвъ и всѣмъ скажеши.

Закінчення списку ввійшло в наступну статтю: "Б҃гожеланный соборъ."

Кінець /арк 143 зв./: ... [Владимир] увѣдавше самое правовѣрїе. и тако вси купнодушно просвѣтїатса бл҃гочестїемъ. Философа же достойными дарованїи одаривъ, и со многимъ любочестїемъ во своа емоу ѿпусти.

Опис: В) Опис ркп. Соловецького монастиря – С. 539–540 (№ 666).

70. Хронограф. 50–60-ті роки XVII ст. 4°. 210 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку. – Ф. VIII, № 111 м/141.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (1-ша ред.). Арк. 63–80 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: глечик / DB – сх. Хівуд, № 3602 (1654–1655 рр.). Ініціал кіноварний.

Заголовок: відсутній.

Початок: По сем же прислаша грѣцы ко Владимирѣ Кирила философа гл҃юще сице. слышахо(м) яко приходили суть к тебе болгары ђчаще тя якобы прияти вѣрѣ ихъ.

Кінець: Владиме(р) же положи сияшя на ср(д)цы своемъ. и ре(к) еще мало хотя испытати о всѣхъ вѣрахъ. Владиме(р) же сему дары многи вдавъ и ѡпусти с честью великою.

Опис: В) Гнатенко [2]; Маслов. – С. 23.

Примітка: За Масловим – “Краткий обзор событий всеобщей и русской истории от сотворения мира до 1650 года включительно”.

71. Степенна книга. 10–20-ті роки XVIII ст. 2°. 410 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 310 (Ніж.), № 123.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” (1-ша ред.). Арк. 97 зв.–113.

Мова церковнослов'янська (рос.). Півустав XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: герб Амстердама трьох типів: 1) // AP – Хівуд, № 400 (1724 р.); 2) – Хівуд, № 414 (1712 р.), № 412 (перша пол. XVIII ст.); 3) – Хівуд, № 417 (1720 р.), № 419 (1717 р.).

Заголовок: Філософа греческаго бесѣда и бл҃гочестивое сказаніе.

Початок: До сихъ же прислаша грецы ко Владимирѣ Философа гл҃юще сице: слышахо(м) мы яко приходили болгаре ѡ сара(цы)нскіа вѣры ђчаще та пріати верѣ ихъ...

Кінець: ... [Владимир] оувѣдѣвши самое правовѣріе, и тако вси кѡпнодіебно просвѣтатса бл҃гочестіемъ Философа же достойными дарованіи ѡдаривъ, и со многи(м) любочестіемъ во своа емѣ ѡпѣсти.

Опис: В) Сперанський [2]. – С. 3.

121

(скорочена редакція)

Про віру християнську

72. Хронограф, руська редакція 1617-го року. 30-ті – 40-ві роки XVII ст. 2°. 848 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку та кінця. – Ф. 310 (Ніж.), № 38.

КЕЛ СВЛАМНЕСЛЪ ВЪ ВСА ДНН, ДО СКОУЧАНІА ВЪ СЛАМНН.
А МАРІО ПЛАСН, ШЕШ ПЛАСН ВЪ ВЕЛНН, ПРОПОВЕАТЪ
ЕУЛІЕ ВСЕ ГВЛРН, ВЪ ООВАВЫ НІ СРГН ВИН САСПНЪ БУ
ДЕ. А НЕ ВОВА СІ СХАНСА, ЗНАЛЕНІА ВЪ ООВАВШНА
ПОИДУСН. ІМЕНЕ МОИ БЪ БЫНН КЕНУ, ІНЗЫКН ВЪ ГЛЮ
НОВЫ. ГАТЪ НІ СВЛІКННІ ГОУІА, БЛОИСЪ КЛІ ЦОК СРІГНН,
ІАЗЛІ ГВОРА ДЕТЦАТЪ ВІЕН БН ОСТІ ОУЛІКН, ВЪ БН НЕ ВЪ
ХОДНТЕ, ХОТІА ШН ВНІГН ВЪ БОАНА ДЕТЕ, ІН ПЛАСН
ГОВОРА КННІ ГОУІА, ІА ВЗА ДТЕ КЛІ ОУМНЫ, НІ СЛАМН
НЕ ВНА ДЕТЕ, ХОТІА ШН ВНІГН ВЪ БОАНА ДЕТЕ, ІСЪ
ІСЪ РІДО ПАВЕРЕ, ХОШУ ДА СІН ІАЗЫКН ГАТЕ, ПАТЕ
ДА ПРОВІЦА ДЕТЕ. БО ІН БО ПРОВІЦА ДА, НЕ ЖЕЛІ ГЛА
ІАЗЫКН, РАВЪ АЩЕ НЕ СКАЗАЕ, ДА ЦОК СВНІ СЪЗЛНІЕ
ПРНМЕ, ННІ БРАТІЕ АЩЕ ПРНДІ СВА ІАЗЫКН ГЛА,
ІСЪ ОВА ПЛІ БУДЕ БТВОЮ, АЩЕ ВА НЕ ВЪ ГЛЮ, ІА НІ С
ІСЪ ОВЕНІЕ, ІА НІ ОУМНО, ІА НІ ПРНЧЕТВО, ІА НІ ОУЧЕНІЕ,
СВА БІ ДШНАА ГЛА ДЛЮЩА, АЩЕ АН ПІЩА, АЩЕ АН
СЪЛН, АЩЕ АН ОРАЗНІЕ ТВА ПНІ СІ СКО НЕ ВЛАСТЕ, ІСІ С
ОУМНІЕ ПНІЩЕ МОЕ ІА НІ ТУДОМОЕ, НІ БО АЩЕ БЕЗ ВЕТЕ
СЛА ТРЪБА ДА, ІСЪ ОУ БУ БО ГОТОВА ЕСТЬ НІ БРА, ПЛІ С
НІ ВІ ІАЗЫКН, АЩЕ НЕ ОУМНАА СЛОВА ВЪ ДА, ІСІ С
ОУМНО БУДЕ ГЛЮМОЕ, БУДЕТЕ БО ВЪ ЛЕРЪ ГЛІЩЕ, ТОЛНІ С
ОУ БО БОАЩЕ СІ СІ ОУ НІ О СЪТЛАНЫ ВЪ ВСЕ МІРЪ, ІНІ
ЕДНІ ЖЕ НІ БЕТА СЕ, АЩЕ БО НЕ ВМЫСІЛЫ ГЛАСА, ТЪ
БУДУ ГЛІЩУ МІ ВАРВА, ПЛІ СІ ОІ ВЫ, ПОНЕ РЕВНІ СІ ГЛН
ЕТЕ ДУХОВНЫ, ІСЪ ОУЗЛНІЕ ЦРІ СВИ ПРОВІЦЕ, ДЛІ ВЫ
ІЗБЫВАЕТЕ, ТЪ БІ МІЖЕ ГЛЮ, ІАЗЫКН МОЛНІ СЕ, ЛОУ
МО БЕ ПЛОДЕ, ЧТО ОУ БОЕ, МОЛІ ОУ ДУ, ПОМОЛІ ОУ
МО, АЩЕ БЛГОВЕ СІ ШН ДУ, ІС ПЛЪН АМЪ СТО
НЕ РУМНА, ІСІ С ОУ ЕЛМН ПОТВОЕ ХВАЛЪ, ПОНЕ ТЕ
НЕ ВЪ СІНІ ЧТО ГЛІШН, ТЫ ОУ БО ДО БРЪ ГЛІШН, НО ДРУ
ГНІ НЕ ЗНІ ЖЕ ТЪ, ХВАЛЮ БЛГОЕ ВЪ ВЕ ВЪ ВЛ, ПЛІ ЖЕ
ІА ЗЫКН ГЛЮ, НО ВЪ ЦРІ СВИ ХОШУ Е СЛО СЪ ОУМО
СВОИ ГЛІШН, ДА НІНЫ ІА ОУЧЮ, НІ С ПМЪ СЛОВА ІАЗЫ
КН, БРАТІА НЕ ДІ ГН БЫВА НІ ТЕ ОУМО, НО ЗЛО БОЮ

избавляя оубо всякия бѣбныя и погубяи злобы . и о
всакѣмъ многѣмъ вѣхъ мнѣ языкъ . гл҃ша на гл҃шамъ .
и погуби триязычнѣхъ ерѣ . и възвел еси цр҃коу твою
многѣмъ . и вса вѣрно дш҃е сътвори еси . сътвори
избавныи люди мнози славою и ст҃енне вѣрїи твое
справе исповѣданїи . вѣхъ мнѣ вѣхъ цр҃кѣ слово твое
оученїа . твое бже дѣ . аще ны еси прїа не доинныа
на проповѣданїе еуагѣлїа твое . шестр҃ашла еси на
вѣхъ гл҃а дѣла . и твора шла оубо гоня тѣбѣ . гл҃амъ
дѣбѣ . гл҃а твора тѣбѣ прѣдлю . оустро гл҃а мною
твоею десницею . покрѣвил еси во кр҃нлѣ твоею .
дл҃ави всако хвалѣ слава и маю шла и кн҃а есѣго
дѣла вѣхъ гл҃амъ . лобзл҃а еси гл҃а лобзл҃а нїе мѣрѣ .
кѣленъ бѣ иже не дѣла вѣхъ лови твѣхъ зѣбѣмъ хъ .
не вѣхъ мнѣ шл҃а вѣхъ . но съхъ и съхъ шл҃а . и избави
ны шл҃а пленїи . и тѣко по чл҃а гл҃а мѣла фѣ вѣла
вѣла . вѣхъ дн҃а гл҃а вѣхъ . и оубо вѣхъ шл҃а . и
оубо гл҃а . повелѣла плѣ вѣхъ гл҃а и бѣхъ хъ вѣхъ шл҃а .
плѣсѣи мнѣ лѣнѣ шл҃а шл҃а съ вѣхъ шл҃а мнѣ гл҃а
нл҃а . и сътвори гл҃а и про во нїе есѣмъ . гл҃а гл҃а есѣ
мо мѣ сътвори нл҃а есѣ гл҃а шл҃а . мѣ фѣ дн҃а брѣ .
просѣ оубо плѣ гл҃а . гл҃а мнѣ нл҃а и зл҃а гл҃а . дл҃а иже
на оубо прѣхъ и лѣу гл҃а . и дѣлѣ нл҃а есѣ брѣ гл҃а вѣхъ вѣхъ
мѣла есѣ . и тѣ по гл҃а бѣ . повелѣла плѣ . и вѣхъ нл҃а
и вѣхъ гл҃а . зл҃а и твѣхъ нл҃а есѣ гл҃а . гл҃а кнѣ дн҃а гл҃а
зл҃а и . гл҃а гл҃а нл҃а плѣ . гл҃а шл҃а гл҃а плѣ и есѣ гл҃а
плѣ . по нѣ есѣ плѣ нл҃а гл҃а хъ нл҃а шл҃а прѣхъ
сѣмо . и оубо дѣ шл҃а вѣхъ . зл҃а есѣ мѣ до стѣ нл҃а
нл҃а гл҃а мѣ мѣ нл҃а . гл҃а нл҃а гл҃а . гл҃а гл҃а гл҃а нл҃а
бѣ . гл҃а есѣ и нл҃а прѣхъ гл҃а . по гл҃а бѣ вѣхъ гл҃а
гл҃а бѣ . вѣхъ гл҃а есѣ гл҃а гл҃а гл҃а . оубо шл҃а брѣ
гл҃а . гл҃а по нѣ мѣ нл҃а не послѣ шл҃а гл҃а . и не дѣ гл҃а гл҃а
гл҃а . дл҃а шл҃а вѣхъ лѣ бѣ дл҃а гл҃а вѣхъ гл҃а есѣ гл҃а
мѣнл҃а . есѣ нл҃а гл҃а сѣмо прѣхъ . повелѣла гл҃а гл҃а
гл҃а есѣ гл҃а гл҃а . и плѣ нл҃а съ брѣ вѣхъ нл҃а есѣ гл҃а

всѣ провозглаголюхъ . хотѣша половити не пѣти .
рѣшиша согвозити в шерахъ виднѣго аще еше . немов
сѣшаша согвозити раки побѣди и строенію . и тако
положиша въ троубѣхъ гласную страну салтарѣ .
в цркви свѣтосламентѣ . и денѣшаша блѣмно гачю
десабыти . и внаѣ в шери млане . болѣ приложи
шася гни ети . и на писавше нисну е на троубѣ .
наша свѣтѣти на нѣднѣи нощѣ . хвалаще бѣ про
славаша тако выа . ето не слава тѣ :

СЛАВА . РАКИ . АМЧЕШЕ СѢО КЕ МЛА ДЕСА ГИОНА .
ТКО САНЦЕ СДЕВНА АШИ . ТА ВЪ МУНЦЕ СЛОВЕСА СЛЫ
ШАШИ . ТАКО БО БО ОУКРАШЕНЕ ОЗВЪЛАН . ТАКО
ЩО СВИ БѢЖА ІА МУШИ МНІСИ . ТАКОЩЕ ГИ НА ПОЛЕ .
ТАКО МУЩИ В ЦРКВА . ПАМА МНОГО БѢ БНЫ
СВЕБОДА . ПАМА МНОГО . И НЫ ЗОЛЫ МИРѢ
ПОДА БДЕ . ВЕЛИКИ ВЕЛИКА ПСЕ ВЪЗЛАН . СВѢТЛЫ
ВЕНЕ МІСѢ . ПЕДАША МУСА ТЕСА СВОА . ІВСА СРА
СНА МНО СЕ ПОВЪГОША ВЪ МЕТТИ МѢСТѢ . И ХА
НЕСОВЪГОША . СЕО АХЕ ВЪ ДА КИ ТИ СЪ АТ ГЛЫ .
МА ОУ БО С ПАРЫ БО РОДА НАШЕ БРАТІЕ . ПА КИ ПЕ
ЛА БО СПОБІСА . НЕ ПРЕСТА ВЪЗВЪЗЛАЗ ВЪ ФОННѢ
НА КИ ВЪЩА БЛАГО ВЪРОНО . І ПОВѢЖА ЕМЪ МН .
ТАКО ПРННА ВЪЗВЪНЕСЕ ОЗВОНЕ ВНИВА НАХВО СІА .
А КИ НИ А ТЛО ЗАТѢ БЛАГО ВЪРОНА ВЕЛИКО КСЕТѢ А ТИНА .
ПРН ОУ КИЕСО МЛІСЕН МІА НА НЕ СТИВА . ОУ ПОВІСА
ДЪ АНІВЕ . ЛБІЕ ВЪЗВЪНЕСЕ ОНЕНІЕ НЕМА ТИ ВНО НА
ХОТІАНЫ . І ПОВА ПОВЕЛЕНІЕ ВЪ ВСА ГРАДЫ ІЕГОЛНЫ .
НЕ ТО КЛА СІН . НО ОУ ЧИ НЕНЫ А ВОА . МВЪН . ТАКО
І СЕ МЪ ДЕСА ГНЫ СѢТНИСИ ТІОН . ВМА СЕ ДО НІ ОУ БИ
СВОИ ПОВЕЛЕНІЕ . ВНАѢ КЕСЕ ВЕСЕ СІСВЕРНЫ . НА ТИ СЛО
МНО СТВО НЕ БРЕ КЕС ПОВЕЛЕНІЕ . НОВА ДЮТЪ НА
СЛОТЪ ВЪРЫ РА БѢЖА . ОУ МЫ СЛНТІА СЛАВНЫ А ВЪ
ВОЕХЪ ІА МЛТИ И НУ ГИ ЖЪ ТЪ ВЪ ПОНОВЕНТИ И ДО
ЛО . МА ВЛА ПОВЕГІЕ С ПРАХО . ІЩЕ МОЖЕ СТЫ ВЕДОА
ПОВЕЛЕНІЕ МЪ ЦО СІИ . ПОВЕДАША СМЪ СІНЪ СІСЕМЪ

Проложне житіє Кирила Філософа.
80-90-ті роки XV ст.

то славіи глави въ брадѣи рхи
 дниіко на сѣт голва. хвалла
 ца сѣтго еулогія. зане при
 на гтѣ іавлено е ѿвѣрѣто
 сламі е сѣтѣи ѿже е сѣдова
 шеміко кѣулікоу. до нѣ сѣтѣи
 щек е ѿ сѣтѣо его. и трогла
 вѣнѣ гай до вѣрѣк потнѣнѣ гла
 женоу нѣ вѣрѣкѣ вѣнѣ тресѣтѣ.
 рѣтѣ гтѣ дѣнѣ памлѣтѣ прѣнаго
 сѣца на шего кѣуриладнлосо
 фа оучѣлѣ словеснаго: →
 рѣсѣ слоунѣ сѣтѣ мѣтѣ радѣ
 бѣ еітѣ рѣ до вѣро родѣнѣ.
 моу жѣ нѣ менѣ мѣ лѣ вѣтѣ.
 самомѣ же со сѣтнѣ кѣ. ѿнѣ
 го жѣ роді слѣ блѣ жѣ нѣ мѣнѣ
 іко рнѣ гѣ. егда жѣ бѣ семі
 лѣ ѿтѣ рѣчищѣ. видѣ во
 снѣ мѣіко не кѣ нѣ во е вода
 сѣ бѣ ра вѣ слѣ двѣца. и повелѣ
 коу рѣ мови ѿ вѣтѣ хѣ и жѣ ра
 гтнѣ со бѣ еднѣ моу. нѣ вѣ сѣтѣ
 во ѿ сѣна істо вѣ гдаснѣ ѿ цѣо
 и мѣтѣ рнѣ. и гласѣтѣ мѣ хрѣ
 днѣтѣ лѣ его. храни чѣ до вѣ жѣ
 вѣдѣтѣ. во іво вѣла бо іггѣ гла во
 жѣнѣ. а дѣ ца мѣ рѣтѣ чѣтѣтѣ.
 нѣ вѣ да тнѣ боудѣтѣ чѣ до сѣтѣ ра
 мѣ дѣ рѣ жѣ бѣ ѿтѣ рѣ оу а зѣ гѣо.

и по іаша іавѣтѣ полатѣ цѣрѣвоу.
 и прѣданѣ бѣнѣ рѣтѣ лого фе
 тоу сѣ филосоу. и вѣтѣтѣ рнѣ мѣнѣ
 на оучнѣ сѣтѣ сѣнѣ мѣ дѣ рѣ сѣтнѣ.
 и чѣтѣтѣ рѣ мнѣ гѣ хѣ филосоу іо.
 и жѣ вѣ ікѣ сѣтѣ елнѣ мѣ сѣ кѣ. римсѣ
 кѣ. сѣ рѣ сѣ кѣ. жѣ нѣ до вѣнѣ сѣ кѣ.
 и бѣ ілю бнѣ мѣ цѣ рѣ мѣ. нѣ іу жѣ во
 лнѣ жѣ чѣ сѣтнѣ цѣ рѣ мѣ. нѣ іу пачѣ
 бѣ рѣ іо вѣтѣ жѣ лѣ бнѣ и ѿ шѣтѣ мѣ оу
 сѣ ко ро е мо ре. нѣ бѣ мнѣ нѣ гѣ.
 рѣ кнѣ о сѣтнѣ жѣ нѣ мѣ бѣ сѣтѣ гѣ о гдѣ
 оу ллѣ ігѣ лѣ. тѣ іу лѣ шѣ сѣтѣ хѣ іу
 по сѣтѣ рѣ да тнѣ. и по сѣ. нѣ гѣ
 бѣ цѣ рѣ мѣ вѣ сѣ рѣ цнѣ нѣ сѣтѣ лѣ
 жѣ тнѣ сѣтѣ ѿ вѣ рѣ. и ѿ елнѣ чн
 е рѣ сѣ мѣ хѣ тѣ сѣ во оу сѣ чѣтнѣ
 вѣ го. и нѣ сѣтѣ вѣ хѣ вѣтѣ рнѣ сѣ мѣ
 по сѣ рѣ мнѣ. и вѣтѣ вѣ рѣ ітнѣ сѣ
 сѣ вѣ іко оу чѣтѣ ю. и гѣ кѣ ѿ ѿ
 ідѣ нѣ сѣ вѣтѣ рѣ оу сѣтѣ рѣ вѣ іко
 сѣ рѣ. и оучѣ шѣтѣ жѣ рѣ вѣ атнѣ
 вѣ хѣ сѣ. и сѣтѣтѣ вѣ рнѣ шѣ сѣ
 вѣтѣтѣ жѣ нѣ до вѣ іу оу ітѣ жѣ шѣ
 оу бнѣтнѣ. нѣ о нѣ да сѣтѣ его
 гѣ мѣ о нѣ до нѣ жѣ е рѣ чѣтѣ
 прѣтѣ рнѣтѣ сѣ го нѣ і мѣ атѣ
 вѣ лѣ сѣтнѣ по го оу бнѣтнѣ. и сѣ
 бѣ рѣ шѣ сѣ мнѣ о жѣ нѣ до вѣ
 сѣтнѣ іу вѣтѣ рѣ цнѣ ісо ігѣ рѣ мнѣ

НАНЬ . КУРИЛЪЖЕВЪШЕДЪ
ЕДИНЪ ПОВЕДАНСА . АГА РА
НЫКОРАКОИТЪ СОВЬСКЫА СЛОУГА
ШБЛНУНЪ ПУКОРИ . ПЪДЪИТЕ
ЛКЫБЪ ПЪРЪ СЪ ПЪДЪ ПЪНЪКЫА КЪ
РЪ ПЪ ОРАМИ . И ШЪНЪНЪНЪ
КЪ РЪ ПЪ ШАСА . ДРОУЖЪНЪЖЕ
ГМАННЪ ВЪШАКЪ БЪТЪНЪМЕННА ,
ПО СЕМЪ ДЕВЪТЪ МОРА ВЪНЪМО
ГЫ ПЪ ОУЧНЪ ВЪ РЪХЪАКЪ . И ГМА
БЪ РЪА ЕРЕПЪНКА МА СЪ ПЪ ОУ
МОРИ . И ЖЕ ПЪ ОУ СЪ ПЪ НА БЪ
СЪ ПЪ ОУ БЪНЪ ПЪН . ПО СЕМЪ ДЕ
ВЪТЪ КОЛГА РЪ ПЪ РО ПЪ О ВЪ ДЪ А ХЪ СЪ ;
ПЪ ТА ЖЕ ВЪ СЛОВЕ СЪ ПЪ РЪ И ШЪ СЪ
И ВЪ СЪ ГРАДЪ ПЪ ОДЪ НА ПЪ ОУ ЧЪ
ВЪ РЪХЪАКЪ И СЪ ПЪ ТВОРИША
Е ПЪ ПЪ А ПЪ КЪ А ШЪНЪ ГРАДЪ И МО
ЛЪША И ДА ПЪ ОУ ЧИ ПЪ СВОИ ПЪ
И ЖЪ КО ПЪ А КЪ ПЪ И ГМА ПЪ . ШЪНЪ
ЖЕ ПЪ О СЪ ПЪ И ВЪ СЪ А . ПЪ . ДЪНЪ И СЪ
БЪ ГЪ ОУ ПЪ О ЛЪ СЪ А . ПЪ ПЪ И СЪ И ПЪ
ЛЪ . И . И . СЛОВЪ . ПЪ ТА КО ПЪ А ВЪ
У ПЪ СЛОВЕ СЪ ПЪ МЪ ПЪ А ЖЪ И КО ПЪ
КЪ ПЪ И ГМА ПЪ . И СЕГО РА ДЪ СЛОВЕ
СЪ ПЪ И ПЪ А РЪ ЦА Е ПЪ СЛОВЪ ЧЪ
ПЪ ТЪ ЛЪ . И ПЪ ТА КО ПЪ О РЪ ЖЪ НЪ ЧЪ
ДЪ СЪ СЪ ПЪ ТВО РЪ . ВЪ СЪ ПЪ А РЪ СЪ ПЪ
ДЪ О БЪ РЪ КЪ СЪ ГЪ ОУ ШЪ И ДЪ . И ПЪ ШЪ
ГЪ РЪ БЪ КЪ ПЪ БЪ И ВЪ О КЛА ПЪ ГЪ РЪ ПЪ :

МЪ ПЪ А ПЪ О ГЪ О ВЪ . Е ПЪ . СЪ ПЪ РЪ ПЪ СЪ ПЪ ГЪ О ШЪ И
СЪ ПЪ ОУ ЧЪ И СЪ СЪ ПЪ ГЪ О ПЪ А ВЪ У ЛЪ ;
СЪ ПЪ И ШЪНЪ СЪ ПЪ ОУ ЧЪ И СЪ БЪ ВЪ
СЪ ПЪ ГЪ О ПЪ ПЪ А ПЪ ОУ ЛЪ , ПЪ РЪ БЪ ЖЕ
ОУ БЪ О ВЪ РЪ А КЪ ПЪ КЪ О Е ГЪ О РЪ И ПЪ ЛЪ
ПЪ И ПЪ А И МЕНЕМЪ ФЪ РЪ И ПЪ О МЪ А .
СЪ ШЪ БЪ ЖЕ ШЪ ПЪ О Е ГЪ О ГЪ О СЪ ПЪ О МЪ А ,
И ПЪ РЪ И ДЪ Е КЪ СЪ ПЪ ПЪ О МЪ А ПЪ ОУ ПЪ А
ОУ ЛЪ И КЪ РЪ ПЪ И СЪ ПЪ ШЪ ПЪ О ГЪ О И БЪ И
Е ПЪ ОУ ЧЪ И СЪ . И РЪ А КЪ О ПЪ ТЪ А ШЕ Е
ПЪ ОУ ПЪ ТЪ О ГЪ О РА ДЪ И ПЪ И СЪ СЪ ПЪ А ПЪ
ПЪ А ОУ ЛЪ КЪ ФЪ РЪ И ПЪ МЪ ОУ ПЪ О
ЛЪ И ШЪНЪ СЪ И ПЪ МЪ . ПЪ ЛЪ А ЦЕ
ПЪ ПЪ ЧЪ И ПЪ МЪ ПЪ РЪ БЪ ШЪ БЪ И ДЪ ФЪ И ПЪ
ПЪ ЦЕ ПЪ ПЪ ПЪ И СЪ ПЪ ТВО РЪ И А ЖЪ
СЪ ПЪ ПЪ А ЧЪ . И А КЪ О РА БЪ О МЪ ШЪ ПЪ О
РЪ ПЪ ПЪ И СЪ ПЪ ГЪ А ДЪ И ПЪ ПЪ А ДЪ О БЪ А Е ПЪ ТЪ .
И ПЪ ТА КО ШЪ ПЪ ПЪ ЦЕ ПЪ БЪ И СЛОВЪ
ЖЪ А ШЕ ПЪ А ОУ ЛЪ . И ПЪ О СЪ КО ПЪ А
ПЪ И Е ГЪ О ПЪ ПЪ БЪ И ПЪ ПЪ РЪ Е ПЪ ТЪ О ЛЪ
ПЪ РЪ И ПЪ МЪ СЪ КЫ МЪ Е ПЪ А РЪ ХЪ О ПЪ
И ВЕ ДЪ ПЪ ВЪ ПЪ А ПЪ И ШЪ ПЪ . И ЖЕ
СЪ ПЪ И ПЪ БЪ Е ПЪ ПЪ КЪ И ВЕ ЛЪ . ПЪ И
И А КЪ О ПЪ ВЪ СЪ ХЪ О ПЪ ШЪ ШЪ ВЪ РЪ ЦЪ И СЪ
ХЪ СЪ . ПЪ ПЪ О КЪ ЛЪ О ПЪ И ПЪ И СЪ И ДЪ О ЛЪ
ПЪ . ПЪ ПЪ СЪ О ДЪ РЪ ХЪ ПЪ ВЪ Е ПЪ И ПЪ
ПЪ ШЪ ВЪ ФЪ РЪ О ВЪ ГЪ ХЪ И СЪ ПЪ И ПЪ А
ГЪ О БЪ А СЪ ПЪ ТВО РЪ ШЪ А ГЪ О ПЪ О И ЖЕ ПЪ МЪ О
И ПЪ О РЪ И А СЪ ПЪ И ПЪ КЪ ВЪ ПЪ И ХЪ ПЪ А
КЪ О ПЪ О ДЪ ВЪ И ПЪ КЪ Е ПЪ А И РЪ О СЪ ПЪ ПЪ РЪ Е

Про переклад книг із грецької мови на слов'янську,
чудо про Святе Євангеліє та про філософів
Костянтина і Мефодія.
Остання чверть XVI ст.

поубошлелельгарбине просилельнхрітіане
иселъпрійоръ рл. иисельгарго. кртіивъ
шдкелелл. пріслго шдкпблмцрль мхлмль.
лцрелі маемдс. лнб. таісопоіевла реего
кртішлел. нліпдцлінівь шлвоєвтаенсвелікоіо
чсепію. шлліковесроколы лрфескіне іаіскртіеніс
вогтія. ѿпрелоніжкий. зѿѿстемдєваііи ѿфилософє
оіейкеншреліпоіі лъты доплмравлкртіс
нілрбніи вышлелітгы ѿгрескаго ізъіка мсло
елъскіи. іоснобъ иоудивленію достоіно
іпдлало прелоніліскііей ѿчлдіи мьчто ма
оосіслопопривнес. і іковышгрелінілолеісє
лвндрь. ріорікоіы мѿжє. ипоєвдєла
рліма лкскѿго ідрлнѿ. іхотлхѿвоєвліні
црьгрл. ішбкранєвышніи прбмьслъ. лн
блхѿснїтоглрѿєы. иііѿдллініжнєвдїїи
євоіснопоіпті. ендїж іітаілгрелесііицрь
влейліі млісєнѿ иієсѿворнмїрносѿуєлѿє
ніє. иѿѿжеієлхртіііиітпоієіє. іоіє іобѿ
цлшшєєлкртіітисл. іпросїі архієрєл.
претом лндннїє грелесііцрь мхлмль
снєєты лфєдоры. ізлііііє архієрєл
ієєлєхѿпдлікртіііієрѿє. іплєкодунє
ірѿшл лко архієрєє. лцрєієєі дїзнл
лієнієчїоно ѿтєєвє нехѿєєєє ілхртііє.
† есостєітнєвкєєдоіє

и шшии лшасоелвллпниименальукоиа
словесийтзъиско. болгарийисловениисерби.
ларванлсы. влелни. вводеиткедйтзъирдсню.
аотороеи лс ашьльпо лпцрризмирлгоени
цлейлиамлиейанина. преложиллплъийеуло.
ривршасловени, гасльшлвлмчиабжисаевои
тзъиско. поийжепреложиллеллльбрь. цохулаи
шрочлаиснигы. отпожемеф. онифилагодт
поеллолльвьеиполтъвоиспанни, вограмораб
исстьлири. домегосипыапльпавельдоши.
авоубдалахл. ипипоеллоипосевьнамьспни
очиникаевоого. елголллндроника. едина
исемидеса. и дъбхуделае. ниирьдистпже
исловеекдтзъискоуриельестьлавельшто
гоитзъислимысемьрдсв. лтыйиконвелапи
филогодт. многииподигипаказлохтв. илове
сикитзъискомногийснгыпрело. ирацыннзе
ирьвтьпаярл. послѣжеимочесисичиборизин
маркуевыелчириль. ивгвоуговь. икремоу
ипреловийовъчнвжкоо. бледепофужимысоу
блатоойхъевжениш. исланислановитрши
илстаитавовысмозекие. инейрениитромы
слохдлапомилоодлидревлезльидкьщл
войльдеитрелдирдсиклпирвнижсрельбова
цесвлитыженисл. рдсикиписменирдсикитжегзъиско

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання

"Про віру християнську".

Кінець XVII ст. /2-га ред./

шнцрхб

мнѣ чѣсть законѣвъ ваша, шнцрѣ рѣша . . .
 щѣніе посылѣ . аще ли што кѣтъ иткѣтъ
 то все есладѣхъ зрѣю , тѣмъ она за утѣмелъ
 нашъ казель . рече рѣе володимеръ нѣмцѣ
 иди те вслѣтъ , мнѣ юцы наши сего непри
 кѣли сѣтъ ; Шнцрѣиной шнцрѣ . Сѣрѣе
 слышаше рѣдоуе поздрѣтѣи прѣидѣша
 иполодимерѣ тѣощѣ , слышахомъ кѣко при
 ходили иткѣтъ долгаре и хрѣтианѣе утѣще
 тѣмъ похрѣдо пѣрѣ спосѣи . хрѣтианѣе до итѣ
 рѣтѣтъ . етѣрѣе мѣ расплѣхомъ , алы вѣрѣхѣ
 едѣно . гдѣхъ апрадѣмъ зѣнапѣо зѣнапѣо плато
 крѣтѣ болодимерѣ что есѣтъ законѣ въшѣ ,
 шнцрѣ рѣша шдѣрѣзатѣса . сѣкины не
 кѣтѣи низѣтѣины сѣдѣтѣхъ хранѣти . воло
 димерѣ рѣе рече то гдѣ есѣтъ землѣ ва
 ша , шнцрѣ рѣша похѣрѣлѣмъ . шнцрѣ
 рече то тѣмоли есѣтѣ . шнцрѣ рѣша ра
 гнѣтѣса дѣвѣ найцы наши ирастоуѣны
 постѣранѣмъ грѣхѣ радѣи нашихъ , а землѣ
 наша презѣна дѣсѣтъ хрѣтианѣомъ . шнцрѣ
 рече рече то кѣко бы кнѣхъ утѣтѣ асѣмѣ
 юаѣрѣени шдѣта ирастоуѣни . аще дѣ
 дѣвѣ людѣмъ всѣмъ то нѣдѣ есѣтѣ расто
 уѣни дѣли похрѣимъ землѣмъ , едѣ
 кнѣмъ мысли те похѣзлѣ прѣкѣтѣи ,
 Шнцрѣ хрѣтианѣиной . Похѣмъ рѣе
 прѣслѣша грѣцы иполодимерѣ филосо
 фа тѣощѣ кѣцѣ слышахомъ кѣко приходѣ
 ли сѣтъ иткѣтъ долгаре . утѣщѣтѣмъ

шъ прѣхъ хрѣстианской,

принѣти пѣрвѣ своего, и хъ рѣе пѣра шъ снѣрнѣ
ѣтѣ и прѣмлати сѣтъ пѣте вѣтѣхъ глѣнѣ
у прѣдѣльшеса со зомлномъ и гоморѣ, на
ни хъ рѣе пѣстѣ дѣтъ каменіе тарѣщесе, и по
топѣ и хъ и прѣтразѣша. пѣснѣ рѣе и снѣхъ
шъ рѣе дѣтъ днѣ потѣ величѣ, ѣтѣ дѣ рѣе прѣи
дѣтѣ дѣтъ сѣдѣти на зѣмлю, и прѣтѣ дѣтъ,
всѣ пѣорѣща дѣ законіе и снѣрнѣ дѣтъ
щил. снѣво шъ мѣ пѣснѣтѣ шъ хѣды спѣлѣ и
врѣтѣ вли пѣснѣтѣ и прѣдѣ рѣе мѣ рѣе пѣса
нарѣцѣ дѣтъ до хъ мѣтѣ, пѣснѣ рѣе и рѣенѣ
и хъ пѣорѣтѣ, шъ снѣ пѣснѣтѣ мѣ рѣе снѣ
и рѣенѣ снѣ пѣснѣтѣ, сѣ рѣе снѣ снѣ во ло
дѣ мѣ рѣ пѣснѣ на зѣмлю и рѣе и снѣ снѣ
сѣтъ дѣтъ снѣ. рѣе рѣе фило сѣ рѣе, снѣ
шѣ хѣ мѣ рѣе и сѣ, нѣко прѣхѣдѣли и пѣмѣ
шъ рѣе мѣ у чѣтѣ пѣснѣ пѣрѣе снѣ снѣ, и хъ рѣе
пѣра мѣло снѣ мѣ рѣ рѣе снѣ на снѣ рѣе пѣ
до шъ прѣе снѣ снѣ рѣе шъ пѣснѣ и снѣ рѣе
дѣтъ и снѣ пѣснѣ. нѣко пѣснѣ хлѣтѣ мѣ снѣ
рѣе и прѣе дѣ пѣснѣ. рѣе рѣе пѣло,
дѣ мѣ рѣе прѣхѣдѣша нѣ мѣ рѣе рѣе пѣснѣ
щѣ нѣко и тѣ мѣ и тѣ рѣе пѣ рѣе пѣ снѣ
рѣе мѣ рѣе рѣе. фило сѣ рѣе рѣе
пѣ снѣ пѣснѣ мѣ вѣтѣ пѣ рѣе мѣ, пѣ рѣе
прѣ рѣе прѣ рѣе нѣко дѣ рѣе рѣе
шѣ пѣ. а дѣ рѣе рѣе рѣе рѣе рѣе
и прѣ рѣе и прѣ рѣе днѣ пѣ снѣ снѣ
и нѣ снѣ вѣ рѣе, шъ нѣ рѣе пѣ рѣе и дѣ
шѣ а и нѣ пѣ мѣ прѣ рѣе. ѣтѣ рѣе

и философе и шаладимерь .

зъѣсться тѣхъ прорече́нїе . снїде́тъ
на землю кра́сплїе и погребѣ́нїе прїа,
и по сирѣ и на нѣга . по несѣса . но шїхъ
до пѣ рѣаше по ка́нїа , мѣ лѣтѣ , и
не по ка́шася . и посла́ на нїхъ римляны
и трады́ и радїша а́самїхъ расточїша
постра́нїа , и радѣ́таю́тъ постра́на
и до нїтѣ . рече́ше по лодїмерь чето́ ради
ѣтъ снїзе́ на землю и тако́ а́ страсть
претѣрпѣ . рече́ше филосо́въ а́ще хо́ще
ши по смѣшати да снѣ́тъ и на та́ла . че
то́ ради снїзе́ ѣтъ на землю . володїмерь
же рече́ по смѣшати радѣ́ ; И на та́ фило
со́въ гла́ти . В на та́лѣ со́порї ѣтъ нѣ
и землю . и на за́ емѣ́ всѣ́ порады́ шадла
до по́топа , а́ шпо́топа до сто́лпо́тпорѣнїа
и до радѣ́тлѣнїа на зѣ́нѣ . а́ шпо́лѣ до а́трад
ма . и до а́хо́рѣнїа снѣ́тъ жїлѣныхъ по́етї
па́тъ и до мо́исѣа . и до и́схо́рѣнїа снѣ́тъ
жїлѣныхъ и е́гїпта , и до прѣшѣ́стїа
чѣрмнѣ́го мо́ра и до и́сѣа на та́на и до
внѣ́стїа в землю шѣ́тъ по а́нїю .
[По смѣ́ше на за́ емѣ́ шѣ́тъ нѣхъ прѣ́нѣ шпо
плѣ́нїа хї́тъ и шїрѣ́нїа и шра́сплїа
и шпогребѣ́нїа и шпо сирѣ́нїа и шпо не́се
нїа и шшѣ́стїа и стѣ́го а́ха . и шпо слѣ́нїа
стѣ́хъ а́плѣ́ на про́по а́тъ вїо́нцы́ всѣ́
лѣ́ннїа . и шпо́ро́мѣ́ и штра́шнѣ́ хї́тъ
прїшѣ́стїа и шпо по́стапїа ѣ́стѣ́ днѣ́
во нѣ́ше хо́шетѣ́ прїї́тїа сѣ́нѣ́ , со слѣ́пого

Ш философт ишалад и кирт.

итрозюо пелиною судити роиавимъ и кертовъ
и подати по мѣрѣ до подгломъ его, прѣпе
днимъ цртію и нѣое и расотѣ и иузрече
ннѣю и в есеми понца и илѣще, и не у
лицрати бо штии. Гртвнымъ рѣ мѣши.
втѣныа шгнь не утасильи и керъ не у сы
палъ, итма промѣшна и мѣнамъ не у
детъ понца. Паноа рѣ дѣуѣ мѣтѣнѣ
итѣмъ и рѣ не пѣрѣюѣтѣ потѣхъ нашему
иисѣ хртѣ и не ирѣтѣтѣа прѣмѣ етѣ мѣ
чимъ дѣдѣтѣ по штии дѣ понѣтѣныа.
Уска рѣиѣ по пѣзѣ по лодѣ мѣрѣ затѣнѣтѣю
днѣ, на не и рѣе на писанъ страшныи сѣ
тѣнѣ. и по называше е мѣ шдѣснѣю правѣ
дныа в есеми и радостѣ прѣидѣща в рѣи.
а ш шѣюю трѣшнѣи и в шорѣи пелицеи тѣ
тѣщи хѣ идѣщи в мѣни пѣтѣныа. Володѣ
мерѣ рѣе пѣдѣтѣ в силѣ по дохнѣа в и рѣе
до дрѣ силѣ и рѣе шдѣснѣю, по рѣсѣ шимъ
ш шѣюю. Философтѣ рѣе рѣе по а шѣ хѣще
ши и тѣ шдѣснѣю стѣти спраѣдныи
по цртіи сѣ. Володѣ мерѣ рѣе по лодѣ на
срѣцы сѣо е мѣ, рѣе по рѣдѣ ещѣ мало хѣ
тѣа и спѣтѣти ш вѣтѣ хѣ пѣра хѣ. и дѣтѣ
философтѣ дѣры мнѣти и ш пѣстѣи етѣ сѣе
лицѣю хѣстѣию. Влѣтѣ по, „буѣс. созда
Володѣ мерѣ долѣрѣ сѣоа и стѣрѣцы граѣ
сѣиѣ и рѣе и мѣ. сѣе прихѣдиша по мнѣ
долѣтари рѣиѣще трѣимѣ законѣ нашѣ,
по сѣ мѣ рѣе прихѣдиша и нѣтѣлицѣ итѣиѣ

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (2-га ред.). Арк. 661 зв.–663.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: лілія на щиті під короною – сх. Лауцявічіус, № 2165 (1639 р.), № 2166 (1643–1644 рр.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: О вѣре, християнської.

Початок: По се(м) прислаша грецы ко Вла(ди)мирову Философа Кирила глюще сице. слышахо(м) яко прихо(ди)ли соу(т) к тебѣ бол'гаре. оучаще тя прияти вѣров, свою

Кінець: ... Вла(ди)мирь(ж) поло(жи) на ср(д)цы своемъ, рекъ пождоу, и еще // мало хотя испытати о всѣхъ вѣра(х) и давъ философу дары многи и ѿпусти его с великою честью.

Опис: В) Сперанський [1]. – С. 81–83.

73. Хронограф, руська редакція 1617-го року. Кін. XVII ст. 2°. 407 арк. Оправа XVIII ст. Ркп. без початку. – Ф. VIII, № 113 м/145.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (2-га ред.). Арк. 182–183 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVII ст., близький до скоропису. Чорнило темно-коричневе, кіновар. Філігрань: герб Амстердама // СРС – сх. Черчилль, № 32 (1693 р.). Заголовок та ініціали кіноварні.

Заголовок: О вѣрѣ хр(с)тианской.

Початок: По семь же прислаша грецы к' Володимерѣ Философа глюще сице слышахомъ яко приходили сѣтъ къ тебѣ бол'гаре. учаще та // прияти вѣрѣ свою...

Кінець: ... Володимеръ же положи на ср(д)цы своемъ, рече пождѣ еще мало хотя испытати ѿ всѣхъ вѣрахъ. и давъ философу дары многи и ѿпусти его с великою честью.

Список публікується в клейці №4.

Опис: В) Маслов. – С. 23.

74. Збірник історичного змісту. Сер. XVIII ст. 2°. 142 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. VIII, № 116 м/64.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (2-га ред.): Арк. 27 зв.–28 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис сер. XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: C&I HONIG // Pro Patria – Лауцявічюс, № 2867 (1764 р.).

Заголовок: О вѣрѣ хр(с)тианстей.

Початок: По семь прислаша грѣцы ко Владимирѣ Философа Кири(л)ла гл҃юще сице слышаще яко приходили сѣть болгарѣ учаще прїяти вѣрѣ свою...

Кінець: Владимир же положи на ср(д)це свое(м) рекѣ пождѣ еще мало хотя испытати о всѣхъ вѣрахъ и да(л) Философѣ дары многи и ѡпѣсти его с великою честїю.

Опис: В) Маслов. – С. 24.

/ 3 /

(коротка редакція)

Про послів грецьких до князя Володимира

75. Хронограф, друга українська редакція. 60–70-ті роки XVII ст. 2°. 646 арк. Оправа XIX ст. – Ф. I, № 171.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” (3-тя ред.). Арк. 464 зв.–465.

Мова староукраїнська. Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричневе, сурик. Філігрань: аламода – сх. Лауцявічюс, № 18 (1668, 1670 рр.). Заголовок та ініціали сурикові.

Записи: арк. 464 зв., 1) “Кири(л) Филосоѡъ о после(,) ѡ греко(в) до Володимера”; 2) “Завѣси ѡ цесаро(в) Володимерѣ присланы”.

Заголовок: ѡ посла(х) до Володимера ѡ вѣрѣ.

Початок: ...* Послове ѡ грецки(х) цесаро(в), патриа(р)хо(в) дне(с) з вѣрою и церемонїею своею нѣякое мѣстце мѣли, бо колиса ѡ то(м) грекове довѣди(ли) и[.] ѡ народо(в) ро(з)маиты(х), до Володимера послы прешли даючи емѣ вѣри свои законы присыла(ли), з по срод)кѣ себе извлаца дѡхо(в)ны(х) а ве(л)ми вчоны(х), мianовите Кирила Философа з и(н)шими...

* У цьому місці укладачем опущений текст про інші, крім грецького, посольства до князя Володимира.

Кінець: Володиме(р) ѡбѣца(л)сѧ кр(с)тити и ѡдарова(в)ши [....] Философа Кирила ѡпѣсти(л) его.

Опис: В) Апанович. – С. 90–96, 97–99.

76. Синопис Інокентія Гізеля. Кін. XVII – поч. XVIII ст. 4°. 100 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 306 (КПЛ), № 359 /196 п.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Арк. 24 зв.–25.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис кін. XVII – поч. XVIII ст. Чорнило темно-коричневе, сурик. Філігрань: герб Брига // CLSGG – сх. Лауцявічюс, № 1229 (1690, 1691, 1693 рр.). Заголовок та ініціали сурикові.

Заголовок: Ѡ по(с)лахъ: грече(с)кихъ к Владимірѡ.

Початок: Єгда убо приѡдоша к Владимірѡ, по(с)ли ѡ црѣ': грече(с)ки(х) Василиа, и Ко(с)та(н)тина, Кири(л) Филѡзофъ, с прочиими...

Кінець: ... Владими(р) же ѡбѣща ѡкр(с)титисѧ, а потомъ ѡвѣща, ра(з)сужду и и(з)кушу добрѣ о всѣхъ вѣра(х), и ѡпу(с)ти Филѡзофа, з великими дари и честію.

Опис: В) Петров [2]. – С.114.

77. Збірник історичного змісту, 20-ті роки XVIII ст. 2°. 394 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 306 (КПЛ), № 363 /185 п.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Вміщено в Синописі Інокентія Гізеля на арк. 223–223 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Півустав XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: герб Амстердама // MARTIN – Хівуд, № 417 (1720 р.). Заголовок та ініціал кінов'яні.

Заголовок: О послахъ греческихъ ко Владимірѡ.

Початок: Єгда оубо приѡдоша ко Владимірѡ послы ѡ црѣей // греческихъ, Василїа и Конста(н)тина, Кирилъ Филосо(ф) с' прочїими.

Кінець: Владимір' же ѡбѣща ѡкр(с)титисѧ, а пото(м) ѡвѣща: розсѡждѡ, и искѡшѡ добрѣ ѡ всѣхъ вѣрахъ, и ѡпѣсти Философа с' великими дари и честію.

Опис: В) Дубровіна [1]. – С. 169–170; Дубровіна [2]. – С. 91–92; Кунцевич. – С. 151–152; Петров [2]. – С. 115.

78. Синописис Інокентія Гізеля. 1726 р. 2°. 63 арк. Оправа XVIII ст. (нижня кришка відірвана). – Ф. 301 (КДА), № 527 л.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Арк. 30–31.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричнєве, кіновар. Філігрань: герб Амстердама – Хівуд, № 403 (1724–1726 рр.), № 415 (1725 р.). Заголовок та ініціал кіноварні.

Заголовок: О послахъ греческихъ къ Владимірѣ.

Початок: Єгда убо придоша къ Владимиру послы ѿ црѣ' греческихъ, Василиа і Константина, Кири(л) Фелизоєъ с' прочіими...

Кінець: ... Владимир иже обѣща окр(с)титися // а потомъ ѿвѣща; разсуждѣ і искушѣ добрѣ о всѣхъ вѣра(х) і ѿпусти Филозофа с' великими дары і чести[ю].

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 219–220.

79. Синописис Інокентія Гізеля*. 1731 р. 4°. 430 арк. Оправа XVIII ст. (верхня кришка відсутня). – Ф. 301 (КДА), № 528 л.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Арк. 34 зв.–35 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило коричневе. Філігрань: Я03 // герб Ярославля – Участкіна, № 21 (1747 р.).

Запис: арк. 34 зв., "Стрик' ли(ст): 136".

Заголовок: О послахъ греческихъ: ко Владимирѣ.

Початок: егда убо придоша к Владимиру послы ѿ црѣи греческихъ Василиа и Константина Кирилъ Филосовъ с прочіими...

Кінець: ... Владими(р') же обѣща кре(с)титися: а пото(м) ѿвеща ра(з)сужду і искушу добре о всѣ(х) вѣрахъ и ѿпусти Философа с великими дары и честию.

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 220.

80. Синописис Інокентія Гізеля – Апокрисис Христофора Філалета. 1732 р., 1733 р. 4°. 290 арк. Оправа XIX ст. – Ф. 312 (Соф.), № 311 с.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру

* Синописис Інокентія Гізеля значно доповнений, багато місця відведено часу царювання Петра I. Відомості закінчуються 1715 роком.

християнську" (3-тя ред.). Вміщено в Синодальній бібліотеці Гізеля 1732 р. на арк. 23–23 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе. Філігрань: хрест // АК – Лауцявічюс, № 1764 (1732, 1733 рр.).

Запис: арк. 23, "Стри лис(т) рліс".

Заголовок: О послахъ греческихъ къ Владимірѣ.

Початок: Єгда ѡбо придоша къ Владимірѣ послѣ ѡ црѣ' греч(е)ски(х), Василіа и Ко(н)ста(н)тина, Күриль Философъ с прочіими.

Кінець: ... Влади(р) же обѣща окр(с)титисіа а пото(м) ѡвѣща: разсѣ(ж)дѣ и и(с)кѣшѣ до(б)рѣ о всѣхъ вѣра(х), и ѡпѣ(с)ти Философа с' великими дари и че(с)тію.

Опис: В) Апанович. – С. 35; Петров [3]. – С. 104.

Примітка: За Петровим – "Сборник".

81. Хронограф, друга українська редакція. 30-ті – 40-ві роки XVIII ст. 2°. 485 арк. Оправа XIX ст. – Ф. I, № 165.

Філософа грецького бесіди і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Арк. 428 зв.–429.

Мова староукраїнська. Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричневе, сурик. Філігрань: РФ у прямокутнику, вписаному в картуш // АГ (вензель), вписаний в картуш – Клепіков [2], № 661 (1738 р.). Заголовок та ініціал кіноварні. Кіноварний малюнок – завіса із зображенням Страшного суду.

Записи: арк. 428 зв., 1) "Стрико(в): ли(ст) рлѣ"; 2) "Философъ Кири(л) ѡ цесаре(и) грецки(х) до Володимира"; 3) "Завѣса ѡ цесаре(и) гречески(х) Владимірѣ присла(н)на якая"; арк. 429, 4) "ѡпѣще(н) Кири(л) с' честию".

Заголовок: ѡ посла(х) гречески(х) ко Владимірѣ.

Початок: єгда же ѡвѣдаша црѣе греческиє, яко ѡ различныхъ вѣрѣ прихо(ж)дахъ к' Владимірѣ, хотяши ко(ж)до к' вѣрѣ свое(и) привлеши єго, собраша собѣ и и(з)браша ѡ себе Кири(л)ла Философа со прочіими...

Кінець: Владимир же ѡвѣща // ѡкреститися, а пото(м) ѡвѣща ра(з)сѣ(ж)дѣ и искѣшѣ доб'рѣ ѡ всѣхъ вѣра(х) и ѡпѣсти Философа во Грецию с' великими дарами и честию ко цесаре(м).

Опис: В) Апанович. – С. 96–99.

82. Синописис Інокентія Гізеля. 1745 р. 4°. 111 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 301 (КДА), № 529 л.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Арк. 29 зв.–30.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричнєве. Філігрань: поштар – Лауцявічюс, № 2788 (1740 р.).

Заголовок: Ω послахъ греческихъ ко Владимиру.

Початок: егда убо придоша ко Владимиру по(с)ли ѿ цре(и) грече(с)кихъ, Василиа и Коста(н)тина, Кири(л) Философъ с прочиими.

Кінець: ... Владими(р) же ѿбѣща, ѿкреститиса а потомъ ѿвѣща, рассу(ж)ду, и іскѣшѡ до(б)рѣ ѿ всѣхъ вѣра(х), и ѿпу(с)ти Философа, со великими дари и че(с)тию.

Опис: В) Лебедев [1]. – С. 220.

83. Степенна книга. Сер. XVIII ст. 2°. 549 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 301 (КДА), № 188 п.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Арк. 41 зв.–42.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чорнило темно-коричнєве. Філігрань: ГУБР // ФСМП – Участкіна, № 317 (1749 р.).

Заголовок: О посла(х) греческихъ, ко Владимирѣ.

Початок: Егда убо прїдоша ко Владимирѣ послы ѿ цреи греческихъ, Василїа и Константина Кирилъ Философъ с' протчими.

Кінець: ... Владимиръ же обѣща окреститися, а потомъ ѿвѣща: ра(з)сѣждѡ и искѣшѡ добрѣ ѿ всѣхъ вѣрахъ, и ѿпѣсти Философа с' великими дари и честїю.

Опис: В) Петров [1]. – С. 143.

84. Синописис Інокентія Гізеля – Збірник. 60-ті роки XVIII ст. 4°. 155 арк. Оправа XIX ст. – Ф. I, № 2845.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Вміщено в Синописисі Інокентія Гізеля на арк. 26–26 зв.

Мова церковнослов'янська (укр.). Скоропис XVIII ст. Чорнило

темно-коричневе. Філігрань: ЯМАЗ // герб Ярославля – Участкіна, № 25 (1760–1764 рр.).

Заголовок: О послахъ гречески(х) к Владимерѣ;

Початок: егда убо придоша къ Владимеру послы ѿ црѣи греческихъ Василя и Констя(н)тина: Кирилъ Филосо(ф) с протчи(мі).

Кінець: ... Владимеръ же обѣща креститися а потомъ ѿвеща разсужу и іскушѣ добре о все(х) вера(х) и ѿпусти Философа с велики(мі) дары и честию.

Примітка: У рукопису вказана дата – 1680 рік, але вона не відповідає фактичному часу написання. У процесі філігранологічного дослідження було встановлено, що рукопис написаний в другій половині XVIII ст.

85. Літопис Новгородський (молод. ред.). Кін. XVIII ст. 2°. 154 арк. Оправа XVIII ст. – Ф. 302 (Мак.), № 48 п.

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.). Арк. 15–15 зв.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVIII ст. Чоршило темно-коричневе. Філігрань: РМ на шестикутній зірці // ДМ на шестикутній зірці – Участкіна, № 513 (1792 р.).

Заголовок: О послахъ различныхъ вѣръ пришедши(х) ко князю Владимеру.

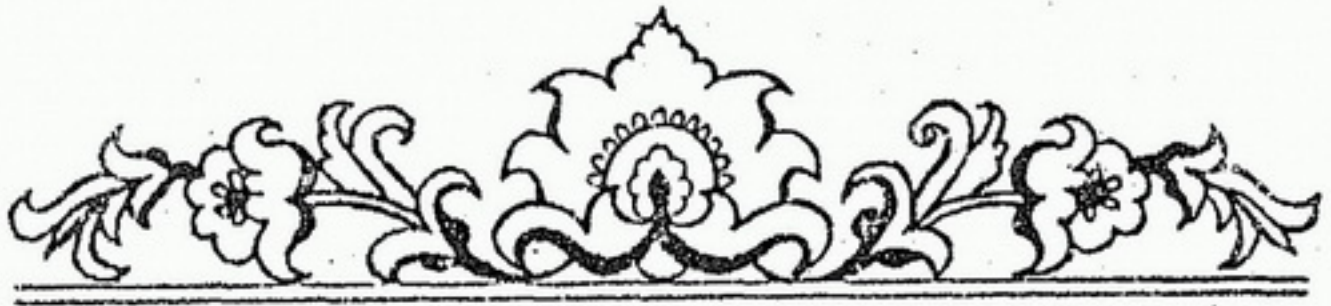
Початок: В лѣто 6494-е придоша ко Владимерѣ послы отъ различныхъ царствъ и княженій всякъ хваляще свою вѣру...*. Тогда придоша ко Владимерѣ послы отъ греческихъ царей Василя и Константина Кири(л) Филозофъ с протчими...

Кінець: ... Владимеръ же отъвеща креститися потомъ же рече разсу(ж)дѣ и искушу добре о всехъ верахъ и отпусти Филозофа с великими дары и честию.

Опис: В) Петров [1]. – С. 92–93.

Примітка: За Петровим – "Хронограф".

* У цьому місці укладачем опущений текст про інші, крім грецького, посольства до князя Володимира.

ХІІІ. Азбучна молитва

86. Збірник. Третя чверть XVII ст. 8°. 320 арк. Оправа XIX ст. – Ф. VIII, № 52 м/137.

Азбучна молитва (Костянтина Преславського). Арк. 23 зв. Вірш розміщений в прозовому рядку.

Мова церковнослов'янська (рос.). Скоропис XVII ст. Чорнило темно-коричнєве, кіновар. На аркушах молитви філігрань відсутня. Текст Азбучної молитви знаходиться в складі 15-го зшитка (арк. 19–25 зв.), на всіх аркушах зшитка філігрань також відсутня. Зшиток написаний одним почерком. Цим почерком у Збірнику написані також аркуші: 1) 63–65, 257–261 зв., 265–285 зв., на них філігрань Сім провінцій – сх. Черчілль № 109 (1656 р.); 2) 311 зв. – філігрань герб Амстердама – сх. Черчілль № 9 (1665 р.), № 10 (1669 р.), № 11 (1670 р.). Заголовок, ініціали, букви-числа кіноварні.

Заголовок: Молїтва Ко(н)стантина Философа:
сотворена а(з)бѣко(ю).

Початок: А. Азъ слово(м) симъ молюся Бѣѡ.

Кінець: А. Азыкъ новъ хвал(ѡ) во(з)даѡ пр(с)но,
Ѡцѡ и Сѡнѡ и Сѡтому Дѡхѡ,
ему же ч(с)ть и держава. слава
Ѡ всеѡ твари и дыханїѡ.
во вся вѣки и на вѣки аминѡ.

Після Азбучної молитви вміщений додатковий текст, без заголовка, арк. 23 зв.–24.

Початок: Діа бо є(ст) царь, а 8(м) стя(г) .

Публ.: Гнатенко [1]. – С. 239–241.

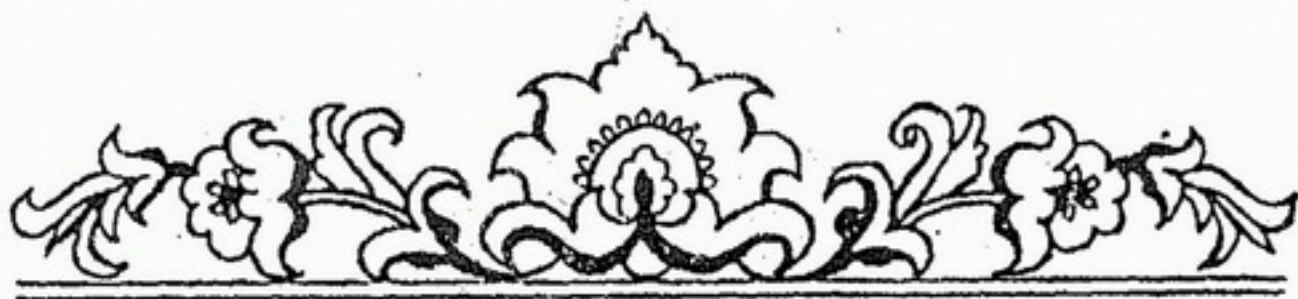
Опис: А) Гнатенко [1]. – С. 236–243.

В) Маслов. – С. 15.

Частина друга

Історіографічні
та літературознавчі дослідження
про Константина-Кирила
Філософа і Мефодія
Єпископа Моравського
та інші матеріали
XIX – першої чверті XX ст.

1. Ф.Х, № 16821.

Абрамович Д.І.

Н.К. Никольский. К вопросу о русских письменах, упоминаемых в Житии Константина Философа //Известия по русскому языку и словесности. – М., 1928. – Т. I. – Кн. 1. – С. 1–37.

Рецензія. 1928 р. 2°. 2 арк.

2. Ф. Х, № 16826.

Абрамович Д.І.

Н.К. Никольский. К вопросу о русских письменах, упоминаемых в Житии Константина Философа //Известия по русскому языку и словесности. – М., 1928. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 1–37.

Рецензія. 1928 р. 2°. 7 арк.

(У кінці рецензії Д.І Абрамович подає думки й інших вчених з даного питання: П.О. Лаврова, Г.О. Ільїнського, П.І. Шафарика, І.І. Огієнка).

3. Ф. 65, № 105.

Дашкевич М.П.

Подвиг славянских первоучителей как основателей славянской самобытности и славянского единения.

Стаття. Поч. ХХ ст. 2°. 36 арк.

4. Ф. 65, № 166.

[]

Сведения о Свв. Кирилле и Мефодии по Паннонским житиям.
Конспект лекцій, без закінчення. 1880 рр. 2°. 8 арк.

5. Ф. 160, № 608.

[]

О Кирилле и Мефодии, и богословские рассуждения по другим
вопросам

— арк. 7–8, О Кирилле и Мефодии.

XIX ст. 2°. 10 арк.

6. Ф. 160, № 1624.

[]

Жизнь и деятельность Константина и Мефодия по
легендам.

Стаття. Друга пол. XIX ст. 2°. 15 арк.

7. Ф. 160, № 1708.

[]

Программа совершения крестного хода в г.Киеве в праздник
тысячелетия со дня кончины просветителя славян

Св.Мефодия, 6 апреля, 1885 г.

2°. 4 арк.

8. Ф. 285, № 960.

Попов Х. М.

Апостольская деятельность Свв. Кирилла и Мефодия у
западных славян и их борьба с латино-немецким духовенством за
право богослужения на славянском языке.

[Доповідь на зборах у Курській духовній семінарії у зв'язку
із 1000-літтям з дня смерті Мефодія єпископа Морав-
ського]. 7 квітня 1885 р. 2°. 27 арк.

9. Ф. 301 (КДА), № 524 л.

Папери М.Г. Тройницького із портфеля редакції "Одесского
Вестника", 1835–1841 рр.

— арк. 3–14, Апрелов Василь. “Болгарские книжники или какому славянскому племени собственно принадлежит Кирилловская Азбука?”

Стаття. 1841 р. 2°. 20 н. арк.

10. Ф. 304, № 501.

Боголюбов В.

Свод всех летописных указаний о греках, приходивших на Русь в период до-монгольский, и общие выводы относительно степени и характера их влияния

— арк. 4–4 зв., О переводе Кириллом и Мефодием священных книг с греческого языка на славенский;

— арк. 14 зв.–15 зв., О послах греческих к Владимиру и о беседе Кирилла Философа с князем Владимиром о вере христианской.

Студентський твір. XIX ст. 2°. 102 арк.

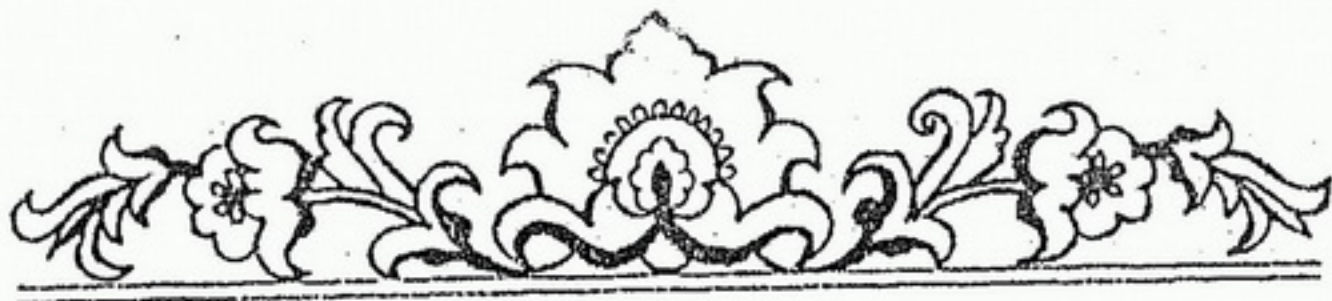
11. Ф. 335, № 4.

Комаров М.

Святые Кирилл и Мефодий славянские апостолы.

Стаття, без закінчення. [1899 р.]. 2°. 7 арк.

Показчики

Алфавітний показчик списків

(із поданням заголовків списків)*

- Азбучна молитва 86
— Млтва Ко(н)стагтина Філософа: сотворена а(з)бѣко(ю) 86
Житіє Костянтина Філософа (на основі Панонського житія і Похвального слова Климента Охридського) 5
— Преставленіє, і по(х)вала сѣомѣ ѿцѣ Ко(н)стантінѣ, нареченаго Кирила. ѡчѣла словет(н)скѣ ѡзыкѣ і бо(л)га(р)скѣ, Філософа. створено Кліме(н)то(м) 5
Корсунська легенда 63–67
— Житіє сѣаго сѣенномѣнка Климента еп(с)па Римскаго оученика сѣаго ап(с)ла Петра блг(с)ви ѿче (список вміщений у складі Житія) 67
— Пренесеніє мощѣ(м). сѣго Клімеѣѣта. ѿ глѣбини морьскыа в Корьсѣнь гра(дѣ) 65
— Пренесеніє мощѣмъ сѣго Клімеѣта ѿ глѣбини мора 66
— Чю(д). сѣго и Клімѣѣта. и пренесѣѣе его ч(с)тѣныхъ моцѣй ѿ глоубины мора во Корсѣнь (И авленіє мощѣмъ сѣго Клімѣѣта) 63
— Чю(до) сѣго Клімеѣта и пренесеніє ч(с)тѣныхъ его моцѣй. ѿ глоубины мора въ Кор'соунь (авленіє мощѣмъ сѣго Клімѣѣ[та]) 64
Похвала Кирилові Філософу 3–4

* У каталозі є списки без заголовків - № 26, 41, 60–63, а також списки, що знаходяться в складі інших текстів під загальним заголовком - № 62, 67, 70, 85; заголовок списку № 26 втрачений.

- Похвала сѣомѣ Константиѣ Философѣ нарицаемомѣ во мнишескомѣ чинѣ Кирилл 3
- Похвала святому Кирилу учителю словенску языку. сотворено Климентомъ епископомъ 4

Про винахид слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 29–31

- Ѡ изобрѣтеніи писмене словенска и преложеніи книгъ из греческаго языка на славенскій 30
- О изобрѣтеніи писмене славе(н)ска и преложеніи книгъ из греческаго языка на (с)лавенскій 31
- Ѡ ѡбрѣтеныхъ пис'мене словенска и преложен[іи] книгъ из греческаго языка на славенскій 29

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 47–62

- Начатокъ в Руси великому княженію, всѣхъ князей (під цим заголовком список вміщений разом із іншими) 62
- О второмъ крѣщеніи 61
- Ѡ Второмъ крещеніи 60
- Ѡ второмъ крѣщеніи в Ро(с)сїи и ѡ преложеніи кїгъ на словенскій языкъ с' греческаго 53
- О второмъ крещеніи Россійскомъ 59
- О крещеніи в Россіи 56, 58
- Ѡ крещеніи в Россіи 57
- О крещеніи Россійскія земли колико крестися 55
- О семъ, колъ краты россы прежде Владимира, даже до цр(с)твіа его крестишася... 48
- О се(м'), кольъ краты ро(с)сы прежде В'ладимира, даже до цр(с)твіа его крестишася... 49
- О семъ кольъ краты россы прежде Владимира даже до ца(р)ствія его крестишася... 50
- О семъ кол' краты россы пре(ж)де Владимира, даже до цр(с)твіа его крестишася... 51
- Ѡ семъ кольъ краты росси пре(ж)де Владимира даже до ца(р)ствія его крестишася... 47
- Ѡ семъ кольъ крати ро(с)си пре(ж)де Владимира, даже до ца(р)ствія его крестишася... 52
- Ѡ семъ кольъ краты россы пре(ж)дѣ Владимера даже до царствія его крестишася... 54

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 34–46

- Книгъ преложеніе съ греческаго языка 46
- О преложении книгъ, ѡ греческаго языка, на словенскіи 36

- О преложениі книгъ ѿ греческаго языка на словенскїи 39
- О преложениі кїи́гъ ѿ греческаго языка на славе(н)скїи 40
- Ѡ преложениі кни(г). ѿ греческа(г) языка на славе(н)скиі 34
- Ѡ пре(д)ложениі кїи́гъ ѿ греческаго языка на (с)ловен'скиі 37
- Ѡ преложениі кїи́гъ ѿ греческаго языка на славе(н)скиі 38
- О преложениіу писма з грецко(г)го на рѣскїи 45
- Ѡ преложє(н)ію писма з гре(ц)ко(г) на рѣскии 43
- Ѡ преложєшо пи(с)ма з' грецько(г) на рѣськи(и) 44
- Потомъ какъ царь филосооы посла до словянъ книгъ перекладывати на рускій языкъ 41-42

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія 32-33

- О преложениі книгъ. и чудо о Стомъ ева(г)ліа, и о философехъ Константинъ и Мефодїи 33
- Ѡ прело(ж)ниі кни(г). Чѣ(до) ѿ Стемъ ева(г)ліи и ѿ филосооє(х) Ко(н)ста(н)тинъ и Мефодиі 32

Проложне житіє Кирила Філософа 6-16

- В'крат'цѣ сказанїє ѿ роженїи, и ѿ житїи с'таго Кирила Философа 12
- В'кратце сказанїє. Ѡ роженїи и ѿ житїи с'тго Кирила Филосоа 14
- Вкратцѣ сказанїє о рожденїи и о житїи с'тго Кїр' 'ла Философа 15
- Памать прп(д)бнаго ѿца нашего Кврила Философа оучтла словеснаго 7
- Памать прп(д)бнаго ѿца шїго Кирила Философа оучителя словѣньскаго 8
- Пам(т) прп(д)бнаго ѿца шїшего Кирила Философа. и оучителя словенскаго азыка 9
- Пам(т) прп(д)бна(г) ѿца шїше(г) Кирила Философа, оучтла словано(м) 10
- Памать прп(д)бнаго ѿца нашего Кирїла Философа оучителя словенска 11
- Памать преподобнаго оца нашего Квріла Філософа, учителя славенскаго 16
- Прп(д)бна(г) ѿца нашего. Коурила Философа оучителя словѣснаго 6
- Прп(д)бнаго оца нашего Кири(л)ла Философа, оучтла славен'скаго 13

Проложне житіє Мефодія 17-20

- Памѧ(т) прп(до)бнаго ѡца ꙗше(г) Мефодїа еп(с)кпа Моравьскаго 17
- Память прп(д)бнаго оца нашего Меодїа, еп(с)кпа Моравскаго, учителя росскаго 20
- Прп(д)бнаго ѡца нашего Мефедїа еп(с)па Морав'скаго 19
- Слво прп(д)бнаго ѡца ꙗше(г) Меоѡ(ди)ѧ еп(с)па Моравьскаго 18
- Просторе житїе Костянтина-Кирила Фїлософа (витяги) 1-2
 - Костянтина Философа стязанїе съ срачины и съ болгары 2
 - Слово ѡ житїи сто(г) Кирила архїеп(с)па, оучѣла слове(н)скаго рѣскимъ ѧзыкомъ 1
- Сказаннїа Чорноризца Храбра "О письменехъ" 22-28
 - О рїстменехъ слованскѣхъ 28
 - Ѡ писмене(х) Чръноризца Храбра 22
 - Сказанїе. како состави стѣи(и) Кирии(л) Филосоѡъ азбѣку по ѧзыку слове(н)ску, и книги преведе ѡ гречески(х) на слове(н)ски(и) ѧзыкъ 23
 - Сказанїе како состави(л) стѣи Кири(л) Филосо(о) азбѣку по ѧзыку слове(н)скѣ и книги переве(л) о греческихъ на слове(н)ски 24
 - Сказанїе. како. состави: стѣи Кѣри(л) Философъ азбѣку по ѧзыку словенскѣ и книги преведе ѡ грече(с)кихъ на словен'скїи ѧзыкъ 25
 - Сказанїе како состави стѣи Кирилъ Филосоѡъ азбуку по ѧзыку словенску, и[з] книги преведе ѡ грече(с)кихъ на слове(н)(с)кїи ѧзыкъ 27
- Фїлософа гречького бесїда і благочестиве сказаннїа "Про віру христїанську" (1-3 ред.) 68-85
 - 1-ша ред.*
 - Филосоѡа греческаго, бесѣда бл҃гочестивое сказанїе 69
 - Фїлософа греческаго бесѣда и бл҃гочестивое сказанїе 71
 - Филосоѡа гре(ч)ска(г) бесѣда бл҃гоч(с)тивное сказанїе 68
 - 2-га ред.*
 - О вѣре, христїанской 72
 - О вѣрѣ хр(с)тїанской 73
 - О вѣрѣ хр(с)тїанстей 74
 - 3-тя ред.*
 - О послахъ греческихъ ко Владимірѣ 77, 79
 - О послахъ гречески(х) к Владимірѣ 84
 - О послахъ греческихъ къ Владимірѣ 78, 80
 - Ѡ по(с)лахъ: грече(с)кихъ к Владимірѣ 76
 - О посла(х) греческихъ, ко Владимірѣ 83
 - Ѡ посла(х) гречески(х) ко Владимірѣ 81
 - Ѡ послахъ греческихъ ко Владимїру 82

— Ѡ посла(х) до Володимера Ѡ вѣрѣ

75

— О послахъ различныхъ вѣрѣ пришедши(х) ко князю Владимеру 85

Хронологічний покажчик списків за століттями

XV ст.

Корсунська легенда

— 80-ті роки XV ст. 63

— 80–90-ті роки XV ст. 64

Проложне житіє Кирила Філософа

— 80-ті роки XV ст. 6

— 80–90-ті роки XV ст. 7

— Кін. XV ст. 8

XVI ст.

Корсунська легенда

— 50–60-ті роки XVI ст. 65

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську

— Третя чверть XVI ст. 34

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія

— Остання чверть XVI ст. 32

Проложне житіє Кирила Філософа

— 50–60-ті роки XVI ст. 9

Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського

— Сер. XVI ст. 17

Сказання Чорпоризця Храбра "О письменехъ"

— Сер. XVI ст. 22

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську":

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання (1-ша ред.)

— Остання чверть XVI ст. 68

XVI–XVII ст.

Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського — 1599–1600 pp. 18

XVII ст.

Азбучна молитва

- Третя чверть XVII ст. 86
- Корсунська легенда
- 20-ті роки XVII ст. 66
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську
- 30-ті – 40-ві роки XVII ст. 3
- 50–60-ті роки XVII ст. 35
- Сер. XVII ст. 37
- 60–70-ті роки XVII ст. 43
- Третя чверть XVII ст. 38
- 1699 р. 44
- Кін. XVII ст. 39
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія
- Сер. XVII ст. 33
- Проложне житіє Кирила Філософа
- Поч. XVII ст. 10
- 20-ті роки XVII ст. 11
- 30-ті – 40-ві роки XVII ст. 12
- 1643 р. 13
- Кін. XVII ст. 14
- Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського
- 1643 р. 19
- Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа /витяг/:
- Диспут у Венеції; Перебування Костянтина Філософа в Римі;
Хвороба і смерть Костянтина
- Поч. XVII ст. 1
- Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ”
- 10-ті роки XVII ст. 23
- 50–60-ті роки XVII ст. 24
- 60–70-ті роки XVII ст. 25
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську”:
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання (1-ша ред.)
- Сер. XVII ст. 69
- 50–60-ті роки XVII ст. 70
- Про віру християнську (2-га ред.)
- 30-ті – 40-ві роки XVII ст. 72
- Кін. XVII ст. 73
- Про послів грецьких до князя Володимира (3-тя ред.)
- 60–70-ті роки XVII ст. 75

XVII – XVIII ст.

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську

— Кін. XVII – поч. XVIII ст. 47

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську”:

Про послів грецьких до князя Володимира (3-тя ред.)

— Кін. XVII – поч. XVIII ст. 76

XVIII ст.

Корсунська легенда

— Перша чверть XVIII ст. 67

Похвала Кирилові Філософу

— 1781 р. 3

Про винахід слов'янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов'янську

— Сер. XVIII ст. 29

— 1764 р. 30

— 1778 р. 31

Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську

— 20-ті роки XVIII ст. 48

— 1726 р. 49

— 1731 р. 50

— 1732 р. 51

— 1745 р. 52

— 1764 р. 60

— Сер. XVIII ст. 53, 56, 59

— 50–60-ті роки XVIII ст. 57

— 60-ті роки XVIII ст. 54

— 1778 р. 61

— 80-ті роки XVIII ст. 62

— Кін. 80 – поч. 90-х років XVIII ст. 58

— Кін. XVIII ст. 55

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську

— 30-ті – 40-ві роки XVIII ст. 45

— Сер. XVIII ст. 40

— Кін. XVIII ст. 46

Проложне житіє Кирила Філософа

— Сер. XVIII ст. 15

Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ"

— 1781 р. 26

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську":

Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання (1-ша ред.)

— 10–20-ті роки XVIII ст. 71

Про віру християнську (2-га ред.)

— Сер. XVIII ст. 74

Про послів грецьких до князя Володимира (3-тя ред.)

— 20-ті роки XVIII ст. 77

— 1726 р. 78

— 1731 р. 79

— 1732 р. 80

— 30-ті – 40-ві роки XVIII ст. 81

— 1745 р. 82

— Сер. XVIII ст. 83

— 60-ті роки XVIII ст. 84

— Кін. XVIII ст. 85

XIX ст.

Житіє Костянтина Філософа (на основі Панонського житія і Похвального слова Климента Охридського)

— XIX ст. 5

Похвала Кирилові Філософу

— XIX ст. 4

Про переклад книг з грецької мови на слов'янську

— 1829 р. 41–42

Проложне житіє Кирила Філософа

— 1812 р. 16

Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського

— 1820 р. 20

Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа /витяг/:

Диспут із сарацинами

— XIX ст. 2

Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ"

— 10–20-ті роки XIX ст. 27

— XIX ст. 28

Показчик мов та мовних редакцій списків

- Староросійська мова — 57–58
Староукраїнська мова — 43–45, 62, 75, 81
Церковнослов'янська мова білоруської редакції — 3, 26, 34
Церковнослов'янська мова молдавсько-болгарської редакції — 22
Церковнослов'янська мова російської редакції — 2, 4–5, 11–12, 15–16, 18,
20, 24, 27, 32–33, 35–38, 40, 46, 50, 53, 55–56, 66–72, 74, 79, 83, 85–86
Церковнослов'янська мова української редакції — 1, 6–10, 13–14, 17, 19, 23,
25, 29–31, 39, 41–42, 47–49, 51–52, 54, 59–61; 63–65, 73, 76–78, 80, 82, 84
Церковнослов'янська мова чеської редакції — 28

Показчик розміщення списків у складі писемних пам'яток

- Азбука. 1781 р. Ф. 301 (КДА), № 546 п
— Похвала Кирилові Філософу 3
— Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ” 26
Житіє Костянтина Філософа (на основі Панонського житія і Похвального
слова Климента Охридського). ХІХ ст. Ф. V, № 803 5
Збірник. Сер. ХVІ ст. Ф. 313 (Поч.), № 47 п
— Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ” 22
Збірник. 10-ті роки ХVІІ ст. Ф. 312 (Соф.), № 169 с
— Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ” 23
Збірник. Третя чверть ХVІІ ст. Ф. VІІІ, № 52 м/137
— Азбучна молитва 86
Збірник. 10–20-ті роки ХІХ ст. Ф. 301 (КДА), № 631 п
— Сказання Чорноризця Храбра “О письменехъ” 27
Збірник. ХІХ ст. Ф. 302 (Мак.), № 99 п
— Похвала Кирилові Філософу 4
Збірник. ХІХ ст. Ф. 302 (Мак.), № 100 п
— Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа /витяги/ 2
Збірник житій. Перша чверть ХVІІІ ст. Ф. 301 (КДА), № 541 п
— Корсунська легенда 67
Збірник історичного змісту. Третя чверть ХVІІ ст. Ф. 301 (КДА), № 438 л
— Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 38
Збірник історичного змісту. 20-ті рок і ХVІІІ ст. Ф. 306 (КПЛ), № 363/185 п
— Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на
слов'янську 48

- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” (3-тя ред.) 77
- Збірник історичного змісту. Сер. XVIII ст. Ф. VIII, № 116м/64
- Про переклад книг з грецької мови на слов’янську 40.
- Проложнє житіє Кирила Філософа 15
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” (2-га ред.) 74
- Збірник історичного змісту. Сер. XVIII ст. Ф. 312 (Соф.), № 309 с
- Про винахід слов’янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 29
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 59
- Збірник родоводів. Сер. XVIII ст. Ф. XXVIII, № 470
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 56
- Збірник родоводів. 50-60-ті роки. XVIII ст. Ф. 312 (Соф.), № 253 с
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 57
- Збірник родоводів. Кін. 80-х – поч. 90-х років XVIII ст. Ф. 310 (Ніж.), № 69 п
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 58
- Літопис Густинський. 1764 р. Ф 312 (Соф.), № 314 с
- Про винахід слов’янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 30
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 60
- Літопис Густинський. 1778 р. Ф 312 (Соф.), № 315 с
- Про винахід слов’янського письма та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 31
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 61
- Літопис Київський. 1829 р. Ф 312 (Соф.), № 307 с
- Про переклад книг з грецької мови на слов’янську 41
- Літопис Київський. 1829 р. Ф 312 (Соф.), № 308 с
- Про переклад книг з грецької мови на слов’янську 42
- Літопис Новгородський. Кін. XVIII ст. Ф 302 (Мак.), № 48 п
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 55
- Про переклад книг з грецької мови на слов’янську 46

- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” (3-тя ред.) 85
- Літопис Чернігівський – Хронологія. 80-ті роки XVIII ст. Ф. VIII, № 147 м/56
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 62
- Про письмена слов’янські. XIX ст. Ф. 160, № 2419 28
- Пролог, вересень – лютий. 80-ті роки XV ст. Ф. 312 (Соф.), № 273 с
- Корсунська легенда 63
- Проложне житіє Кирила Філософа 6
- Пролог, грудень – лютий. Кін. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 18
- Проложне житіє Кирила Філософа 8
- Пролог, березень – серпень. Сер. XVI ст. Ф. 312 (Соф.), № 274 с
- Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського 17
- Пролог, вересень – лютий. 50–60-ті роки XVI ст. Ф. 307 (Золот.- Мих.), № 530 /1664 п
- Корсунська легенда 65
- Проложне житіє Кирила Філософа 9
- Пролог, березень – серпень. 1599–1600 рр. Ф. 310 (Ніж.), № 19
- Проложне житіє Мефодія єпископа Моравського 18
- Пролог, вересень – лютий. 20-ті роки XVII ст. Ф. 301 (КДА), № 414 л
- Корсунська легенда 66
- Проложне житіє Кирила Філософа 11
- Пролог, березень – серпень. 1643 р. Ф. 301 (КДА), № 178/л п
- Проложне житіє Мефодія 19
- Пролог, вересень – лютий. 1643 р. Ф. 301 (КДА), № 178/л п
- Проложне житіє Кирила Філософа 13
- Пролог, січень – квітень. 1812 р. Ф. 312 (Соф.), № 276/л с
- Проложне житіє Кирила Філософа 16
- Пролог, травень – червень. 1820 р. Ф. 312 (Соф.), № 276/л с
- Проложне житіє Мефодія 20
- Пролог – Євангеліє учительне (копволют). XV – XVII ст. Ф. 307 (Золот.- Мих.), № 529 /1643 п
- Корсунська легенда 64
- Проложне житіє Кирила Філософа 7
- Синопис Інокентія Гізеля. Кін. XVII – поч. XVIII ст. Ф. 306 (КПЛ), № 359 /196 п
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов’янську 47
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання “Про віру християнську” (3-тя ред.) 76

- Синописис Інокентія Гізеля. 1726 р. Ф. 301 (КДА), № 527 л
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 49
 - Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 78
- Синописис Інокентія Гізеля. 1731 р. Ф. 301 (КДА), № 528 л
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 50
 - Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 79
- Синописис Інокентія Гізеля. 1745 р. Ф. 301 (КДА), № 529 л
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 52
 - Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 82
- Синописис Інокентія Гізеля – Апокрисис Христофора Філалета. 1732 р., 1733 р. Ф. 312 (Сохр.), № 311 с
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 51
 - Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 80
- Синописис Інокентія Гізеля – Збірник. 60-ті роки XVIII ст. Ф. I, № 2845
- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 54
 - Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 84
- Степенна книга. Остання чверть XVI ст. Ф. 310 (Ніж.), № 50
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія 32
 - Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (1-ша ред.) 68
- Степенна книга. Сер. XVII ст. Ф. 160, № 853
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську, чудо про Святе Євангеліє та про філософів Костянтина і Мефодія 33
 - Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (1-ша ред.) 69
- Степенна книга. 10–20-ті роки XVIII ст. Ф. 310 (Ніж.), № 123
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (1-ша ред.) 71
- Степенна книга. Сер. XVIII ст. Ф. 301 (КДА), № 188 п

- Про друге хрещення Русі та про переклад книг з грецької мови на слов'янську 53
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 83
- Требник (копволют), XVI – XVII ст. Ф. 301 (КДА), № 334 п
- Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ" 25
- Урочистник мінейний, Поч. XVII ст. Ф. 313 (Поч.), № 9 б
- Проложне житіє Кирила Філософа 10
- Просторе житіє Костянтина-Кирила Філософа /нитяг/ 1
- Хронограф, Третя чверть XVI ст. Ф. 268, № 68
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 34
- Хронограф, 30-ті – 40-ві роки XVII ст. Ф. 310 (Ніж.), № 38
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 36
- Проложне житіє Кирила Філософа 12
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (2-га ред.) 72
- Хронограф, 50–60-ті роки XVII ст. Ф. XVIII, № 111 м/141
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 35
- Сказання Чорноризця Храбра "О письменехъ" 24
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (1-ша ред.) 70
- Хронограф, Сер. XVII ст. Ф. 310 (Ніж.), № 39
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 37
- Хронограф, 60–70-ті роки XVII ст. Ф. I, № 171
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 43
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 75
- Хронограф («Хроніка Леонтія Боболнського»), 1699 р. Ф. XXX, № 89
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 44
- Хронограф, Кін. XVII ст. Ф. VIII, № 113 м/145
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 39
- Проложне житіє Кирила Філософа 14
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (2-га ред.) 73
- Хронограф, 30-ті – 40-ві роки XVIII ст. Ф. I, № 165
- Про переклад книг з грецької мови на слов'янську 45
- Філософа грецького бесіда і благочестиве сказання "Про віру християнську" (3-тя ред.) 87

Список скорочень

Назви фондів

- Ф. I — Літературні матеріали і особисті архіви
Ф. V — Одеське товариство історії і старожитностей (ОТІС)
Ф. VIII — Зібрання Київського університету
Ф. X — Архів Академії наук України
Ф. XXVIII — Всеукраїнський історичний музей ім. Т.Г. Шевченка
Ф. XXX — Зібрання рукописних книг
Ф. 65 — Архів Дашкевича Миколи Павловича
Ф. 160 — Архів Київської духовної академії та документи інших церковних установ м. Києва
Ф. 285 — Архів Попова Павла Миколайовича
Ф. 301 (КДА) — Зібрання Церковно-археологічного музею Київської духовної академії
Ф. 302 (Мак.) — Зібрання рукописів Московського митрополита Макарія (Булгакова)
Ф. 304 — Дисертації студентів Київської духовної академії
Ф. 306 (КПЛ) — Зібрання Києво-Печерської лаври
Ф. 307 — Зібрання бібліотеки Києво-Золотоверхо-Михайлівського монастиря
Ф. 310 (Ніж.) — Рукописи бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька у м. Ніжині
Ф. 312 (Соф.) — Зібрання бібліотеки Києво-Софійського собору
Ф. 313 (Поч.) — Зібрання бібліотеки Почаївської лаври
Ф. 335 — Архів Лотоцького Олександра Гнатовича

Література

*(описання та дослідження рукописів і стародруків,
публікації пам'яток писемності, альбоми філіграней)*

Апанович — Апанович Е.М., Рукописная светская книга XVIII в. на Украине. Исторические сборники. — Киев, 1983.

Багрий [1] — Багрий А.В. Вопрос о Сказании Черноризца Храбра и Киевские списки “Сказания” // Филологические записки. — Воронеж, 1912. — Вып. 2.

Багрий [2] — Багрий А.В. Киевские списки Сказания Черноризца Храбра о письменах славянских // Из филологического семинария проф. В.П. Перетца. — Воронеж, 1912.

Березин — Березин В. Описание рукописей Почаевской лавры, хранящихся в библиотеке музея при Киевской духовной академии. — Киев, 1881.

Билевич — Билевич В.В. Белорусские книги кирилловской печати XVIII века в фондах ЦНБ БССР // Книга в Белоруссии: книговедение, источники, библиография. — Минск, 1981.

Богдан — Bogdan I. Vechile cronice moldovenest pinala Urcshe. — Bucuresti, 1891.

Брике — Briquet C.M. Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier des leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. Vol. 1–4. — Leipzig, 1923.

Бубнов — Бубнов Н.Ю. Славяно-русские прологи // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. — М., 1973. — Вып. 1.

Викторов — Викторов А. Собрание славяно-русских рукописей В.М. Ундольского. — М., 1870.

Вілінський — Вилипский С.Г. Сказание Черноризца Храбра о письменах славянских. — Одесса, 1901.

Вітвіцька — Каманін І., Вітвіцька О. Водяні знаки на папері українських документів XVI – XVII ст. (1566–1651). — Київ, 1923.

Гераклітов — Гераклитов А.А. Филиграния XVII века на бумаге рукописных и печатных документов русского происхождения. — М., 1963.

Гнатенко [1] — Гнатенко Л.А. Костомаровський список Азбучної молитви // Рукописна та книжкова спадщина України. — Київ, 1994. — Вип. 2.

Гнатенко [2] — Гнатенко Л.А. Новий список Сказання Чорноризця Храбра “О письменах” // Український археографічний щорічник. — Київ, 1994. — Вип. 3.

Гнатенко [3] — Гнатенко Л.А. Нововиявлений примірник Супрасльської Азбуки 1781 року // Бібліотечний вісник, 1994. — № 1.

Голенченко — Голенченко Г.Я. Библиографический список белорусских старопечатных изданий XVI – XVIII вв. — Минск, 1961.

Джамбелука-Коссова — Джамбелука-Коссова А. Черноризец Храбр “О письменах”. — София, 1980.

Дубровіна [1] — Дубровина Л.А. История о Казанском царстве (Казанский летописец). Списки и классификация текстов. — Киев, 1989.

Дубровіна [2] — Дубровіна Л.А. Списки Казанского летописца в отделе рукописей ЦНБ АН УССР // Рукописные фонды Центральной научной библиотеки им. В.И. Вернадского. — Киев, 1989.

Клепиков [1] — Клепиков С.А. Филиграния и штемпели на бумаге русского и иностранного производства XVII – XX века. — М., 1959.

Клепиков [2] — Клепиков С.А. Филиграния на бумаге русского производства XVII– начала XX века. — М., 1978.

Клок — Клок Л.Д. Каталог старопечатных книг кирилловской печати, хранящихся в музеях БССР. — Минск, 1979.

Книга Білорусіі — Книга Беларусі (1517–1917): Зводны каталог / Дзярж. б-ка БССР ім. У.І. Леніна. Склад. Г.Я. Галенченка та ін. — Мінск, 1986.

Кубанська-Попова — Кубанська-Попова М.М. Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник. Стародруки XVI – XVIII ст.: Кат. — Київ, 1971.

Куев — Куев К.М. Черноризец Храбър. — София, 1967.

Кузнецова — Кузнецова Ю. Українські та білоруські видання XVI – XVII ст. у бібліотеці Саратовського університету // Бібліотечні вісті. — К, 1928. — № 1, 2, 5–8.

Кульбакін — Кульбакин С.М. Беленки о Храбровој апологији. — Гласарски Краљевске академије. — Београд, 1935. — Кн. 168.

Кунцевич — Кунцевич Г.З. История о Казанском царстве, или Казанский летописец. — Спб., 1905.

Лабинцев [1] — Лабинцев Ю.А. В помощь составителям сводного каталога старопечатных изданий кирилловского и глаголического шрифтов: Метод. указ. Кирилловские издания Супрасльской типографии. — М., 1978.

Лабинцев [2] — Лабинцев Ю.А. Памятники древнерусской книжности и литературы в старопечатных изданиях Супрасльской типографии (XVII в.). // ТОДРЛ, 1981. — Т. 36.

Лавров — Лавров П. Кирило та Мефодій у давньослов'янському письменстві (розвідка) // ЗІФВ ВУАН. — Київ, 1928.

Лауцявічюс — Laucevicius E. Popicrius Lictuvoje XV – XVIII a. — Vilnius, 1967.

Лебедев [1] — Лебедев А. Рукописи Церковно-археологического музея Императорской Киевской духовной академии. — Саратов, 1916.

Лебедев [2] — Лебедев Л. Крещение Руси. — М., 1987.

Лихачов — Альбом филиграний // Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водяных знаков. — Спб., 1899. — Т. 1–3 / Систематизировал по сюжетам и составил указатель В.М. Загребин. — Л., 1982.

Лук'яненко — Лукьяненко А.М. Почаевский сборник Киевской духовной академии молдаво-болгарской редакции XVI века, в Новый сборник статей по славяноведению В.И. Ламаевского. — Спб., 1905.

Маслов — Маслов С.И. Обзор рукописей библиотеки Императорского университета Св. Владимира. — Киев, 1910.

Мацюк — Мацюк О.Я. Папір та філіграні на українських землях XVI – початку XX ст. — К., 1974.

Миловидов — Миловидов А.И. Старопечатные славяно-русские издания, вышедшие из западнорусских типографий XVI – XVIII вв. — М., 1908.

Михайла — Михайла Г. Разпространение на писмените памятници, посветени на живота и делото на Константин-Кирил и Методий в Румъния // Константин-Кирил Философ: Доклади симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта му. — София, 1971.

Огієнко — Огієнко І. Оповідання Чорноризця Храбра про письмена слов'янські // ЗІФВ ВУАН. — К., 1928. — Кн. 16.

Опис ркп. Соловецкого монастыря — Описание рукописей Соловецкого монастыря, находящихся в библиотеке Казанской духовной академии. — Казань, 1885. — Ч. 12.

Передача текстів документів і пам'яток — Передача текстів документів і пам'яток // Матеріали наук.-метод. наради. — Київ, 1990.

Петров [1] — Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. — М., 1892. — Вып. 1 (Собрания рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Волыни, Киево-Братского монастыря, Киевской духовной семинарии).

Петров [2] — Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. — М., 1901. — Вып. 2 (Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Никольского, Выдубицкого, женского Флоровского и Десятинной церкви).

Петров [3] — Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. — М., 1904. — Вып. 3 (Библиотека Киево-Софийского собора).

Петров [4] — Петров Н.И. Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. — Киев, 1875-79 гг. — Вып. 1-3.

Петров [5] — Петров Н.И. Археографические заметки // Труды Киевской духовной академии. — Киев, 1887. — Кн. 7.

Петров [6] — Петров С.О., Бирюк Я.Д., Золотарь Т.П. Славянские книги кирилловской печати XV – XVIII вв.: Описание книг, хранящихся в Государственной публичной библиотеке УССР. — Киев, 1958.

Петухов — Петухов Е.В. Заметки о некоторых рукописях, хранящихся в библиотеке Историко-филологического института кн. Безбородко. — Киев, 1895.

Пещак — Пещак М.М., Русанівський В.М. Правила видання пам'яток української мови XIV – XVIII ст. — Київ, 1961.

Попруженко — Попруженко М.Г., Романски Ст. Библиографски преглед на славянските кирилски източници за живота и дейността на Кирила и Методия. — София, 1935.

Рибін — Рыбин В.А., Творогов О.В. Материалы к классификации Русского хронографа // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. — М., 1976. — Вып. 2. — Ч. 2.

Родоський — Родосский А. Описание старопечатных и церковно-славянских книг, хранящихся в библиотеке С.-Петербургской духовной академии. — Спб., 1893. — Вып. 2.

Сперанський [1] — Сперанский М. Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института кн. Безбородко в г.Нежине. — Нежин, 1900. — Кн. 1.

Сперанський [2] — Сперанский М. Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института кн. Безбородко в г.Нежине. — Нежин, 1903. — Кн. 3.

Творогов — Творогов О.В. Описание хроник, хронографов и хронографических компиляций // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. — М., 1973. — Вып. 1.

Тиховський — Тиховский Ю. Так называемая "Краткая Киевская летопись" // Киевская старина. — Киев, 1893. — Т. 42.

Ундольський — Ундольский В. Каталог славяно-русских книг церковной печати библиотеки А.И. Кастерина. — М., 1848.

Участкіна — Uchastkina Z.W. A history of russian hand papermills and their watermarks. — Hilversum, 1962. (Monumenta chartae papyraceae historiam illustrantia; [Vol.] 9).

Хівуд — Heawood E. Watermarks mainly of the 17 th. and 18 th. centuries. — Hilversum, 1950. (Monumenta chartae papyraceae historiam illustrantia; [Vol.] 1).

Черчіль — Churchill W.A. Watermarks in paper in Holland, England, France, etc., in the XVII and XVIII centuries and their interconnection. — Amsterdam, 1935.

Щеглова — Щеглова С.А. Описание рукописей Киевского Художественно-промышленного и Научного музея имени Государя Императора Николая Алексеевича. — Петроград, 1916.

Ягич — Ягич В. Рассуждения южнославянской и русской старины о церковнославянском языке // Исследования по русскому языку. — Спб., 1902. — Т. 1.

Слова

арк.	— аркуш (ші)	ркп.	— рукопис
біл.	— білоруська	рос.	— російська
вип.	— випуск	рус.	— руська
гл.	— глава	св.	— святий (ті)
див.	— дивись	сер.	— середина
зв.	— зворот	сх.	— схожа
ім.	— імені	тотож.	— тотожня
ін.	— інший	укр.	— українська
кін.	— кінець	ф.	— фонд
молд.-		ЦАМ	
болг.	— молдавсько- болгарська	КДА	— Церковно-археологіч- ний музей Київської духовної академії
молод.	— молодша	ЦНБ НАН	
н. арк.	— неповні аркуші	України	— Центральна наукова бібліотека Національ- ної Академії наук України
опис.	— описання	чес.	— чеська
пол.	— половина		
поч.	— початок		
публ.	— публікація		
ред.	— редакція		

Просвітители
Кирило і Мефогій
у писемних джерелах
Інституту рукопису
ЦНБ НАН України

*Каталог рукописів
другої половини ХО
– першої чверті ХХ ст.*

Укладач *Л.А. Гнатенко*

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського
НАН України
254050, Київ-50, вул. Пугачова, 12/2

Підп. до друку 14.12.94. Формат 60x84 1/16. Папір офс. Офс. друк. Ум.друк.арк. 6,74.
Ум.фарбо-відб. 7,06. Обл.-вид. арк. 5,27. Фіз.-друк. арк. 6,25 + 1,0 арк. Укл.;

Поліграф. дільниця Ін-ту історії України НАН України

Тираж 300 Зам. 401 1995 р.

